

Hemmingii
Commentarii
in
Witeb. 1566.

200. a.

COMMENTARII

IN VTRAMQVE EPISTOLAM PETRI APOSTOLI, ET IN VNAM IVDÆ, SCRIPTI

A

NICOLAO HEMMINGIO.

WITEBERGÆ

EXCVDEBAT IOHANNES CRATO.

ANNO M. D. LXVI.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

NOBILITATE GENERIS, SAPIENTIA ET VIRTVTE PRAESTANTI VIRO,

Biornoni Andreæ de antiqua & nobili Biornonum familia, Domino de Stenholt, Regio præsidi in Hafniensi & vicinis prouincijs, atq; diœceseos Roschildensis administratori prudentißimo,

Gratiam & pacem à Deo patre per dominum nostrum Iesum Christum precatur

NICOLAVS HEMMINGIVS.

OX DEI DEVT. 12. Caue tibi ne derelinquas Leuitã omnibus diebus tuis super terram tuam, vt omnibus, quibus salus curæ est commendat Pietatẽ & Liberalitatem erga ministerium verbi: Ita minatur pœnam ijs, qui vel ministerium verbi impiè

contemnunt, vel ministros Euangelij sacrilegè spoliant. Nam cùm Ecclesia Dei in hoc mundo colligitur, propagatur, & conseruatur voce docentium Euangelium, & docentes opus habent victu & defensione, vult Deus nos gratos esse erga ministerium Euangelij, & liberales esse erga eos, quorum ministerio educimur è regno Satanæ, & aggregamur Ecclesiæ Dei, hoc est, regno Christi, quod est gratiæ, à quo transitur in regnum Dei gloriosum, quod est beatæ & nunquam finiendæ immortalitatis, felicitatis & gloriæ. Cùm itaq; hæc tanta bona nobis contingunt per ministerium verbi, seriò Deus nobis mandat, vt ipsos ministros Euangelij omni officiorum genere prosequamur. Syracides

cides vtrumq́ coniungit, videlicet timorem Dei, & honorem miniſtrorum Dei, ita enim ait: ἐν ὅλη ψυχῇ εὐλαβοῦ τὸν κύριον καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ θαύμαζε. Hoc eſt, toto animo time Dominum, & ſacerdotes eius admirare, id eſt, in precio & honore habeas & magnifacias. Et paulò infrà: φοβοῦ τὸν κύριον καὶ δόξασον τὸν ἱερέα, καὶ δὸς τὴν μερίδα αὐτῷ, καθὼς ἐντέταλταί σοι. Hoc eſt, Time Dominum & honora Sacerdotem, & da partem ipſi, ſicut mandatum eſt tibi. Vtrumq́ ergo uult coniungi Sapiens, timorem Dei & honorem ſacerdotum miniſtrorumq́ Dei. Vbi ergo prius verè adeſt, abeſſe non poteſt poſterius. Vbi poſterius deſideratur, prius quoq; abeſſe ſignificatur. Quomodo enim fieri poteſt, vt eius mandata

cōtemnas, quem diligis? Si ergo verè timemus Dominū, aliter euenire nequit, q̃ vt honoremus ministros ipsius. Hic aūt honor in eo consistit, vt ministris verbi tribuamus omnia, cū quæ ad necessitatem, tùm quæ ad dignitatem eorū pertinere videbuntur. Atq; hic est ille duplex honor, quem Paulus vult tribui laborantibus in verbo & doctrina. Sed fortè hîc aliquis obijciet, me non rectè accommodare ministris noui testamenti, quod Sapiens videtur de Leuitis et sacerdotib. veteris testamenti intelligere. Nam magnū apparet discrimē inter illos & hos. Fateor equidē magnum discrimē esse, si spectemus dispēsationis modum, verùm si finem vtrorūq; consideremus, in eo planè vtriq; conueniunt. Nam & Leuitarū fuit colligere,

ligere, propagare & conseruare Ecclesiam Dei, & ministris noui Testamenti, vt Oeconomijs mysteriorum Dei, idem officium incumbit, quod sanè & præstant multò efficacius. Cùm igitur par ratio sit vtrorumq́; hoc est, Leuitarum & ministrorum Euangelij in nouo testamento, rectè mandatum Dei, de honore tribuendo Leuitis, accommodatur ad ministros Euangelij. Sed omnem scrupulum tollit Apostolus Paulus 1. Corinth. 9. cum exemplum Leuitarum ad ministros noui Testamenti accommodat, dicens: An nescitis quòd hi, qui sacra administrant, ex sacro edunt? qui altari aßistunt, vnà cum altari partem accipiunt? Prætereo plurima dicta noui Testamenti, quæ idem planè

astruunt: Qui vos (ait Dominus) recipit, me recipit, & qui me recipit, recipit eum qui misit me &c. Dignus est operarius mercede sua. Et Paulus, Qui benè præsunt, duplici honore digni sunt, & maximè hi qui laborant in verbo & doctrina. Huc ferè totum 9. caput prioris Epistolæ ad Corinthios pertinet. Sed quid multa? natura, ratio, leges humanæ & diuinæ commendant omnibus iusticiam, cuius quædam non minima pars est gratitudo, quæ erga optimè meritos iure maxima esse debet. Iam autem cum constat diuina humanis, cœlestia terrenis, diuturna momentaneis, æterna caducis, verè & perfectè bona imperfectè bonis & perituris præferenda esse, quis dubitat ministros Euangelij optimè mereri

de

de nobis, per quas illa diuina, cœle-
stia, æterna & verè perfectè bona
nobis communicantur? Non proin-
de mirum est, & seriò mandari no-
bis liberalitatem erga ministros Eu-
angelij, & Spiritum sanctum hono-
rem sacerdotum cum timore & re-
uerentia ipsius Dei coniungere, ita
vt separari alter ab altero non pos-
sit sine vtriusq; interitu. Atq; hinc
non est difficile iudicare quàm sint
alieni à familia Dei, qui ministros
verbi non solum reuerentia debita,
verumetiam necessario victu spoli-
ant. Glorientur de potentia quan-
tum volunt, iactent diuitias, prædi-
cent stemmata, numerent maiorum
insignia, superbiant de magnificis
palatijs, inscribant hæredes: tamen
quicunq; ministros Euangelij non

ea, qua decet beneuolentia, & beneficentia prosequuntur, priuant se amplißimo ornamento vitæ, quod in timore Dei situm est. Valdè enim fallitur potens, qui existimat, se sua potentia ornari. Valdè fallitur diues, qui putat se suis opibus decorari. Fallitur & pauper, qui se sua tenuitate obscurari arbitratur. Nam vt nec potentia nec diuitiæ veram gloriam adferunt: Ita nec paupertas quenquam coram Deo obscurat. Sed solus timor Dei est, qui & diuiti & pauperi verum vitæ ornamentum adfert, quod sanè nullus vel Satanæ dolus, vel humana inuidia auferre poterit. Diues epulo non parum sibi videbatur ob suas diuitias & splendorem gloriosus, qui tamen obscurißimus coram Deo fuit. Con-

trà verò pauper Lazarus, epuloni obſcuriſsimus habitus, Deo & angelis eius ſummè glorioſus & ornatiſsimus eſt viſus. Quænam huius diuerſi iudicij cauſa alia fuit, quàm quòd diues ille caruerit timore Dei, quo pauper Lazarus erat ornatus? Cùm igitur adeò multum noſtra refert, vt timore Dei ornati prodeamus in conſpectum Dei, profectò piè prudentis eſt cauere, ne iſto ornamento ſe ſpoliet auaricia ſua & maleuolentia erga miniſtros Euangelij, quod ſanè, proh dolor, multi faciunt in ſuum certiſsimum interitum.

Sed cur inquies, iſta mihi narras? profectò hoc haudquaquã à me factum putes, quod in te, clariſsime vir, quicquam deſiderem, ſed potius

ut propoſita neceſſitate, te in curſu feliciter ſuſcepto contra multa impedimenta detineam. Nam multis pijs gratiſſimum eſt tuum officium erga miniſtros Euangelij, qui ſibi gratulantur, quòd tam pium & clementem nacti ſint patronum. Poſtquam enim adminiſtratio diœceſeos Selandicæ, quantum quidem ad externam iuriſdictionem Eccleſiaſticæ politiæ attinet, tibi commiſſa eſt, ea moderatione, ea manſuetudine uſus es, quam homini pio & prudenti dignam iudicant omnes. Siquidem in iudicando prudentem ſemper ἐπιείκειαν adhibes flectendo leges ad cauſas, non cauſas ad leges. Quid dicam de ſumma humanitate tua in pios Euangelij præcones? quid de candore, quo nos in hac Academia

docentes complecteris? quid de munificentia erga multos pauperes scholasticos? Quo de pietate, qua tuos liberes, quos tibi peperit, & pignora sanctissimi coniugij reliquit optima & nobilissima fœmina, piæ memoriæ, Cecilia Wlffstandt/ in vera religione & sancta disciplina institui & educari curas? idq́; in eum finem, vt aliquando sint futuri ornamento communi patriæ & Ecclesiæ Dei. Cum. n. liberis tuis Magistrum piũ & doctum alis magnis sumtibus, satis declaras quo sis erga studia literarum animo, sine quibus muri Ecclesiæ paulatim collabuntur, et mox ingens totius ædificij ruina comitatur. Sed vt ad priuata veniam, quid dicam de beneficentia tua filio meo Iohanni Hemmingio præstita?

Hunc

Hunc enim abiturum Vitebergam ſtudiorum gratia, amplißimo munere ornaſti. Pro quo ſummo beneficio tibi maximas debeo gratias, & promitto perpetuò omnem animi gratitudinem.

Hæc teſtimonia tuorum beneficiorum clarè teſtantur, quo ſis erga Eccleſiam Dei atq; eius miniſtros animo. Oro autem Deum, vt ipſe te in hoc pio propoſito conſeruet ad finem vſq; huius caducæ vitæ, poſt cuius exitum propoſita eſt corona ijs, qui malis exemplis ſe à recto curſu abduci non permittunt. Nam nihil magis pietati nocet quàm συνήθεια κακῶν, qui nec Deum timent, nec miniſtros Eccleſiæ honorant: Imò ipſam Eccleſiam, tanquam vilißimorum hominum colluuiem contemnunt, quod ſanè fa-

nè facit illorum ſpontanea cæcitas. Iacob vident, Iſraëlem non agnoſcũt, cum tamen idem, qui eſt Iacob, ſit & Iſraël, Hoc eſt, externam ſpeciem Eccleſiæ vident, & non conſiderant magnificam eius gloriam, nominatur quidem Eccleſia Iacob, propterea quòd vilis & contemta apparet in conſpectu hominum, Sed eadem et Iſraël à Domino vocatur, eò quòd victrix, quòd formoſa, quòd ſplendida, quòd glorioſa in conſpectu Dei ſit. Etſi autem hæc Eccleſiæ gloria in hoc mundo ſub cruce latet, reuelabitur tamen ſuo tempore, quando impij omnes adiudicabuntur perpetuæ ignominiæ.

Porrò quoniam cupio extare teſtimonium animi mei erga te, vir clariſsime, ſub tuo nomine placuit in

lucem

lucem edere commentarios in vtram=
que Epistolam Petri, & in vnam
Iudæ Apostoli, quorum lectionem
spero tibi haud ingratam futuram.
Hos vt accipias tāquam μνημόσυνον
perpetuum meæ erga te reuerentiæ
& gratitudinis, etiam atq; etiam ro=
go. Deus te quàm diutissimè incolu=
mem cum carissimis liberis in sui no=
minis gloriam, in familiæ tuæ pium
ornamentum, in Ecclesiæ Dei ædifi=
cationem, & in patriæ communis de=
cus conseruet, Amen. Vale ex Mu=
sæo nostro. Hafniæ primo
Nouembris, Anno
1566.

ARGV=

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM PRIOREM PETRI.

VATVOR ILLA, quæ in initio enarrationis sacrorum scriptorum examinare soleo, hîc quoque repetamus, sunt autem hæc. Primum, quis sit scriptionis autor. Secundum, quę fuerit scribendi occasio. Tertium, quis sit status. Quartum, quis sit tractationis ordo seu methodus.

DE PRIMO.

Autorem huius Epistolæ D. Petrum Apostolorum Coriphæum fuisse, nemo vnquam dubitauit. Vnde quanta sit huius Epistolæ autoritas, facilè est iudicare. Hic est enim ille discipulus, qui ab Andrea fratre ad Dominum adductus, ex piscatore factus est Apostolus. In mysterijs regni cœlorum edoctus est voce filij Dei, antequam ipse Dominus mortem pro humano genere subijt. Deinde mox post resurrectionem Domini quadraginta diebus ab ipso Domino institutus est, qui illi cu-

ram ſui gregis demandauit, ter dicendo: Petre amas me, paſce oues meas, ſignificans neminem aptum eſſe ad paſcendum gregem Chriſti, niſi qui amore Chriſti ſincero ducatur, adeò vt omnia poſtponat obedientiæ erga Chriſtum, quem diligit. Præterea ipſo die Pentecoſtes, accepto viſibiliter S. ſancto, plenius edoctus eſt, quo die vna concione tria millia hominum ad fidem Domini conuertit. Atq; ita completa eſt promiſſio Domini dicentis: Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, de iuſticia, & de iudicio. Hoc eſt, Spiritus ſanctus quinquageſimo die poſt meam reſurrectionem clarè & efficaciter conuincet peccatum eſſe, quod mundus non putat eſſe peccatum: clarè & efficaciter conuincet eſſe iuſticiam, quam mundus non putat eſſe iuſticiam: clarè & efficaciter conuincet eſſe iudicium, quod mundus non putat eſſe iudicium. Mundus, hoc eſt, Phariſæi & ſcribæ, cum maxima populi parte, non putat eſſe peccatum me Ieſum Mariæ filium contemnere, & in me non credere, vt in vnicum ſaluatorem, ſed Spiritus ſanctus, veniens ſuper vos in die Pentecoſtes, conuincet mundum ſui erroris, adeo vt plurimi agnoſcant ſe peccaſſe, quod me Ieſum

Mariæ filium cruci affixerint, & non potius in me, vt in vnicum ſaluatorem, crediderint. Mundus non putat iuſticiam eſſe abitum meum ad patrem, hoc eſt, obedientiam Legis in me, qua ſatisfit iuſticiæ Dei, mortem crucis, qua expiatur reatus, & reſurrectionem vitæ, qua conſummatur iuſticia credentium, eſſe iuſticiam, cuius imputatione credentes coram Patre meo conſiſtunt, ſed Spiritus ſanctus conuincet mundum huius pernicioſi erroris, quando teſtabitur me Ieſum verè victa morte reſurrexiſſe in iuſticiam & ſalutem omnium, qui me fide receperint. Mundus non putat iudicium vindictæ eſſe, victoriam meam ſuper Diabolo, ſed Spiritus ſanctus conuincet mundum etiam huius erroris, & in die Pentecoſtes apertè & efficaciter probabit, quod ego Ieſus ſim victor & deſtructor operum Diaboli, iuxta promiſſionem Adamo factam: Semen mulieris conteret caput Serpentis. Etſi autem hæc Domini prædictio completa eſt quinquageſimo die poſt Domini reſurrectionem, vt iam declaratũ eſt: Tamen perpetua lex eſſe debet miniſtris Euangelij, vt prædicent fidem in Chriſtum, doceant quòd Chriſti obedientia ſit noſtra iuſticia,

ostendant quòd CHRISTVS sit victor Diaboli. Hoc cùm faciunt, ipse Spiritus sanctus efficaciter adest, & in multis verbum prædicatum obsignat. Hæc obiter adiicere volui, quia Petrus, de quo nobis hîc sermo est, præcipuum instrumentum fuit, quo Spiritus sanctus conuicit mundum sui erroris die Pentecostes, vt patet ex secundo Actorum Apostolicorum capite. Porrò, cum de vocatione gentium quæstio agitaretur, signo diuino edoctus est Petrus, quòd promissio Euangelij ad gentes quoque pertineret. Quarè diuinitus admonitus, & vocatus à Cornelio, eum prius donatum Spiritu sancto baptizat, apertè testificans nullam personarum acceptionem apud Deum esse. Hic est ille discipulus, cui Dominus dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Hic est ille, quem Paulus columnam Ecclesiæ agnoscit. Hic denique est, quem Ecclesia perpetuo consensu summum Apostolorum appellat. Proinde quicquid in huius viri scriptis legimus, ita accipiendum est, ac si Spiritum filij Dei, cuius Apostolus est, sonantem sua verba audiemus, iuxta illud: Qui vos audit, me audit.

DE SECVNDO.

Scribendi occaſio Petro hæc fuit. Gentes multæ, quas in epigrapha recitat Apoſtolus, non Petri, ſed aliorum miniſterio doctrinam Euangelij receperant. Inter has gentes fuerunt, qui dubitare cœperunt, an Petrus, quem ipſi non audiuiſſent, eadem doceret, præſertim cùm paſſim propter ritus Moſaicos ingentia certamina mouerentur. His itaq; dubitantibus, Petrus ſcribit & teſtatur veram eſſe gratiam in qua ſtant, id eſt, veram eſſe Chriſti doctrinam, in qua fuerunt edocti. Scribit proinde ipſis hoc conſilio, vt & eos ſuo teſtimonio rectè inſtitutos eſſe confirmet, & ad perſeuerantiam in ſpe & pietate vſq; ad finem exhortaretur. Hanc occaſionem, hoc conſilium, hunc finem & ſcopum Petro fuiſſe propoſitum, apparet ex ipſius verbis, ita enim in fine huius Epiſtolæ ait: Hæc ſcripſi, adhortans uos & teſtificans ueram gratiam Dei eſſe, in qua ſtatis. Hoc eſt, verum Ieſu Chriſti Euangelium eſſe, in quo edocti eſtis voce & ſcriptis Pauli Apoſtoli & aliorum.

DE TERTIO.

Tota hæc Epiſtola parænetica eſt, & ad duo capita reuocari poteſt. Quorum vnum hortatur gentes, ad quas ſcribit, vt perſiſtant in gratia, quæ ipſis per prædicationem Euangelij collata eſt. Alterum ſuadet, vt in hac gratia dignè ambulent ad finem vſqꝫ huius caducæ uitæ.

DE QVARTO.

Ordo tractationis, quemadmodum in ſuaſorijs argumentis fieri conſueuit, eſt arbitrarius. Neqꝫ enim ita vnam aliquam paræneſin tractat & abſoluit, quin rurſus data aliqua occaſione ad eandem redeat. Quare etſi artificialis & Didacticus ordo hîc non eſt quærendus: firmum tamen & neceſſarium fundamentum iacit, ex quo parænefes omnes, quas tractat, optimè extruuntur. Ponit autem omnis piæ actionis fundamentum regenerationem ſeu ſemen illud diuinum, quo in nouos homines renaſcimur. Hoc fundamento poſito, varias exhortationes inde manantes extruit, quas, vt dixi, ita tractat, vt ſubinde ad eaſdem redeat. Verùm vt eas propius conſiderare poſſimus, ipſas diſcernamus

per obiecta, & singulas veluti ad suas proprias classes referamus. Quædam igitur sunt, in quibus ad officia, quæ Deo immediatè debentur, inuitat, ut cum hortatur ad fidem, spem firmam, timorem, subiectionem seu veram coram Deo humilitatem, inuocationem &c. Quædam sunt, quæ ad mores cuiusq; priuatos pertinent. Vt cum vel hortatur ad sanctitatem, vel dehortatur ab impuritate & prophanitate. Quædam sunt, quæ pertinent ad officia inter homines, & sunt variæ. Aliàs enim hortatur ad præstandum magistratui debitum officium. Aliàs analogum officium dominorum & seruorum inter se: Seniorum & iuuenum requirit. Aliàs communia Christianis officia inculcat. Quædam sunt, quæ ad ærumnas præsentis vitæ perferendas pertinent, vt cum hortatur Apostolus ad patientiam sub cruce, & monet vt non succumbant tentationibus. Postremò, quia Ecclesia habet hostem Diabolum, qui perpetuò in insidijs est, hortatur Petrus Christianos ad vigilantiam, vt tanto aduersario resistere possint. Ad has classes paræneses omnes huius Epistolæ reuocari possunt, vnde facilè est videre, quanta sit huius Epistolæ vtilitas, & quàm necessaria sit eius lectio.

SVMMA CAPITIS PRIMI.

ELecti & fidem Christi amplexi seu regeniti, præcinctis lumbis, speque gratiæ firma concepta, veræ sanctitati studeant, ut qui ex semine immortali, per sermonem viuentis Dei & manentis in æternum, sint regeniti.

ORDO ET PARTES CAPITIS PRIMI.

HVius primi capitis tres sunt partes. Prima est, ipsa epigrapha cum salutatione. Secunda, exordium eucharisticon, in quo causam salutis explicans, de fide Christi firmam doctrinam & apostolicam tradit. Tertia, exhortatio ad sanctificationem vitæ, constans propositione & confirmatione, petita ex ipsis fontibus, quemadmodum fusius in ipsa enarratione declarabimus.

EXEGESIS CAPITIS PRIMI, CVM OBSERVAtione *doctrinarum.*

Petrus Apostolus Iesu Christi,

ſti, aduenis diſperſis per Pontum, Gallaciam, Cappadociam, Aſiam, & Bithyniam, electis iuxta præcognitionem Dei patris, in ſanctificationem Spiritus, in obedientiam & aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti.

Hæc epigrapha diligenter eſt obſeruanda. Continet enim magnam copiam rerum ſpiritualium, ac ſummam doctrinæ Eccleſiæ mirabili compendio complectitur. Quare eam in ſuas quaſdam particulas retexam, & quid doctrinæ ex ſingulis hauriendum ſit, oſtendam. Primùm igitur, cùm Autor huius Epiſtolæ Petrus nominetur & dicatur Apoſtolus Ieſu Chriſti, has quatuor concluſiones colligamus. Primam, quòd Petrus ab ipſo Chriſto ſit miſſus legatus. Secundam, quòd Petrus afferat doctrinam Chriſti, hoc eſt, Euangelium, iuxta mandatum: Ite in mundum vniuerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Tertiam, quòd nihil erroris ſit admixtum doctrinæ Petri. Quartam, quòd ipſi Petro, tanquam voci diuinæ, cre-

credendum sit. Est enim Apostolus orator à Deo missus, vt ore negocium agat, quòd in mandatis habet. Cum igitur dicit Petrus: Ego sum Apostolus Iesu Christi. Perinde est ac si diceret: Ego habeo à Iesu Christo mandatum, vt ipsius nomine vobis Euangelium de gratuita salute annunciem. Hîc proinde admoneamur, quanta cum reuerentia & attentione legenda sit nobis hæc diui Petri Epistola, in qua nobis Petrus nomine filij Dei loquitur, ac Euangelium salutis annunciat. Sed quibus nam scribit Petrus? Aduenis. Hac voce significat Apostolus, se gentibus & non Iudæis scribere. Nam illi, qui ex gentibus conuertebantur ad religionem Iudæorum, aduenæ & προσήλυτοι dicebantur. Hîc monemur Euangelium non tantum ad Iudæos, sed etiam ad gentes pertinere. Vnde hæc cogitanda sunt. Primum, quòd Euangelij annunciatio sit gratuita. Secundum, quòd nullis præcedentibus meritis aut præparantibus operibus ad Euangelium recipiendum reddamur condigni. Tertium, quòd Euangelium sit vniuersalis doctrina, vt quæ omnibus hominibus promiscuè in Christo salutem offerat. Quartum, quòd ad Euangelij perfectionem

nem non requirantur ritus Mosaici. Quintum, quòd gratos nos esse oporteat, quibus indignis tanta conferantur beneficia. Enumerat autem hîc Petrus quinqꝫ regiones, Pontum, Gallaciam, Cappadociam, Asiam & Bithyniam. Hæ quinqꝫ regiones cum quibusdam alijs à Geographis vno nomine Antiochia dicuntur, & sunt ad orientalem plagam sitæ. Pontus ampla est regio & maritima. Proxima huic Cappadocia, à tergo Galatia est, à fronte ad mare Asia & Bithynia. Paulus in his regionibus Euangelij semina iecerat, cuius doctrinam Petrus testatur esse veram. Quid hinc doctrinæ petendum est? Hæ regiones meritò nos ad timorem Dei & gratitudinem excitabunt, quæ olim quidem florebant, quando illic sana Euangelij doctrina in omnibus vrbibus & pagis personabat. Nunc verò propter ipsorum ingratitudinem aduersus Deum & Euangelium Christi, non solum amiserunt doctrinam Euangelij, verum etiam Turcæ crudelissimo Christiani nominis hosti subiectæ sunt. Adeò Deus non ferre potest diuturnum sui Euangelij contemtum. Timeamus igitur DEVM, & simus grati, ne & nobis aliquando contingat,

quod

quod illis securis & ingratis contigit.

Sequitur, quòd Aduenæ, quibus scribit Apostolus, dicantur electi secundum præcognitionem Dei patris, in sanctificationem spiritus, quibus sanè verbis duo significantur. Vnum, quòd qui per Euangelium vocantur, sint electi in sanctificationem spiritus, id est, vt spiritu sint sancti & noui homines, effecti secundum imaginem Dei. Alterum, quòd vocatio ista non temerè fiat, nec pendeat ex hominum arbitrio, sed iam olim à Deo ordinata & pręcognita sit. Quod ideo addit Apostolus, ne quis hanc doctrinam Apostolicam, veluti recens natam aspernetur. Tametsi enim iam recens erant Apostoli missi in vniuersum orbem, vt docerent Euangelium: tamen hoc longè antea, videlicet ante fundamenta mundi iacta, constitutum erat, quod statuto diuinitus tempore reuelandum fuit, iuxta illud Galat: 4. Quando venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret. Sed de hac temporis circumstantia plura mox dicentur.

DE ELECTIONE.

Porrò de electione huc pauca adijcere placet propter Stoicos, qui Parcarum tabulas Ecclesiæ Christi obtrudere moliuntur. Est itaq; Electio, quæ & Prædestinatio dicitur, ordinatio Dei, qua ipse ante constitutionem mundi, secundum beneplacitum & consilium voluntatis suæ, per Christum & in Christo elegit omnes in Christum redemtorem crediturós ad vitam æternam, vt sint sancti & inculpati coram ipso, vtq; laudem gloriæ, gratiæ eius prædicent in omni æternitate. Hæc definitio extructa ex primo capite Epistolę Pauli ad Ephes: sex circumstantijs absoluitur. Quarum Prima est, de tempore. Secunda, de causa electionis. Tertia, de modo & fundamento. Quarta, de conditione & euentu. Quinta, de vita æterna, ad quam possidendam eligimur. Sexta, de finibus electionis. His circumstantijs explicatis, mysterium electionis conspicietur, quarè de illis pauca adijciamus.

PRIMA.

Prima circumstantia est temporis, quòd electio hæc decreta sit ante constitutionem seu creationem mundi, ex quo con-

cludi-

cluditur, quod ſit certa & immota. Nam cùm Deus præuideret lapſum hominis ante mundi conditionem, ordinauit & remedium, & decreuit ex lapſu reuocare omnes, qui remedium offerendum & gratuitum erant recepturi. Hinc Paulus Electionis verbum, quod eſt Euangelium, concludit non eſſe recens natum tempore Apoſtolorum, ſed longè antea decretum, ſuo tempore mundo reuelandum. Atq; ideo idem Paulus Euangelium definit eſſe reuelationem myſterij, quod à temporibus æternis tacitum fuit, quod nunc tandem manifeſtum factum eſt, & per ſcripturas Propheticas ex mandato Dei in obedientiam fidei apud omnes gentes declaratum, Roman. 16. Ex hac circumſtantia fides noſtra confirmetur de immoto decreto Dei, quo ſtatuit ante conditum mundum ſaluare credentes. Deinde etiam animetur & armetur aduerſus omnes hoſtes Euangelij, qui Euangelium tanquam fabuloſam doctrinam temporibus Apoſtolorum natam calumniantur.

SECVNDA.

Secunda circumſtantia eſt, de cauſa electionis, quam Paulus ſcribens Epheſijs

εὐδοκίαν voluntatis Dei nominat. Auguſtinus autem miſericordiſſimam Dei voluntatem. De hac voluntate Dei & paterna miſericordia, vbi certò nobis conſtiterit, habet fides firmiſſimum ſuæ electionis fulcimentum. De hac miſericordia Dei ſeu miſericordiſſima uoluntate ipſe Dominus apud Eſaiam 54. cap. loquitur in hunc modum: Montes mouebuntur, & colles contremiſcent, miſericordia autem mea non recedet à te, nec fœdus pacis meę mouebitur, dicit miſerator tuus Dominus. Et Pſal: 145. Miſerator & miſericors Dominus, tardus ad iram & multum miſericors. Bonus Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Verum ne ſinamus hanc Dei voluntatem nobis vlla ſophiſtica obſcurari, intueatur fides noſtra hæc quatuor: Miſſionem filij Dei in mundum: Mandatum vniuerſale, vt audiamus Euangelium: promiſſionem gratię vniuerſalem: & obſignationem fœderis vniuerſalem. Hæc enim quatuor rectè cogitata ita certificabunt conſcientias noſtras de voluntate Dei, qua ex mera ſua miſericordia vult ſaluos nos facere, vt facilè contemnamus omnium Diabolorum & hominum ſtrophas & verſutias argutiarum.

PRI-

PRIMVM itaq; intueamur missionem Filij, quę sanè locupletissimum est paternæ voluntatis in Deo erga omnes homines testimonium, iuxta hæc dicta Ioan. 3. Sic Deus dilexit MVNDVM, quòd Filium suum vnigenitum dederit, vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Roman: 5. Commendat Deus caritatem suam erga nos, quòd cum adhuc essemus PECCATORES, Christus pro nobis mortuus est. Matth: 11. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Et Paulus 1. Timoth: 2. Fidelis sermo & omni approbatione dignus, quòd Christus Iesus venit in hunc mundum, peccatores saluos facere. Et Ioan: in prima Epistola: Christus apparuit, vt destruat opera Diaboli. Et ad Tit: 2. Apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominibus. Luc: 9. Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Matth: 18. Venit filius hominis seruare quod perierat. Iam autem non pauci aliqui perierunt de genere humano, sed totum genus humanum. Quemadmodum igitur in Adamo omnes lapsi sumus: Ita cum Adamo omnibus datur promissio Seminis, contrituri caput Serpentis. Hæc testimonia de missione Fi-

ne Filij firmiter teneamus, quæ citra omnem ambiguitatem testantur, quòd Deus miserit Filium, non vt paucos quosdam selectos de genere humano, sed vt omnes seruet. Quare autem euentus in hominibus non respondeat huic Dei voluntati, postea dicetur.

SECVNDO intueamur mandatum Dei vniuersale, quod similiter nos certificat de voluntate & misericordia Dei, extendente se ad OMNES, fieri enim non potest, vt mandatum Dei cum ipsius voluntate pugnet, cum Deus sit iustissimus. Quare cum iubet, vt omnes suum Filium audiant, vult profectò, vt omnes ipsum audiant, vult vt ex auditu fidem concipiant. Prædicatio enim Euangelij requirit fidem. Vult denique, vt omnes credentes saluentur. Deinde Filius, qui est imago Patris, amandat discipulos suos in omnem terram cum hoc mandato: Ite in mundum vniuersum, & proclamate Euangelium omni creaturæ, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Hîc particula vniuersalis omnis, & vox creaturæ, conuincunt mandatum filij Dei ita vniuersale esse, vt extendat se ad omnes homines absque omni conditione nationum, personarum

aut quarumuis qualitatum. Cum igitur hoc mandatum clarè testetur, Deum reuera omnium hominum salutem velle, Quis est, qui se vlla sophistica huic mandato audet opponere? Quid dicemus de hac liberalissima inuitatione filij Dei Matth. 11. Venite ad me OMNES, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Hîc vtrunque, hoc est, mandatum & promissio voluntatem Dei paternam esse testantur, quòd velit reuera omnes venire ad Christum vocantem, vt omnes in eo salutem consequantur. Firmissimè itaque & sine omni hæsitatione fides nostra statuat, hoc mandatum Dei æternum & vniuersale, infallibile voluntatis ipsius testimonium esse erga omnes homines, & procul absit à Christiano pectore cogitare, Deum externo ministerio omnibus offerre salutem, sed intus tamen aliam voluntatem inclusam habere. Hoc enim planè esset Deo iustissimo contradictorias voluntates tribuere. Quod quam sit absurdum, quis non videt?

TERTIO, intueamur promissionem gratiæ vniuersalem, quam cum voluntate Dei congruere necesse est. Hæc est, dicit Dominus, voluntas Patris mei qui misit

me,

me, vt omnis, qui videt Filium & credit in eum, habeat vitam æternam. Matth. 18. Sic non eſt voluntas ante Patrem meum, qui in cœlis eſt, vt pereat vnus de puſillis iſtis. 1. Timoth. 2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. 1. Pet. 3. Deus longanimis eſt erga vos, non volens vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere. Huc multa Prophetarum dicta pertinent, vt Ezechielis: Reuertatur vnuſquiſq; à via ſua peſſima, & propitius ero iniquitati & peccato eorum. Item, Cum auerterit ſe impius ab impietate ſua quam operatus eſt, & fecerit iudicium & iuſticiam, ipſe animam ſuam viuificabit. Conſiderans enim & auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, quas operatus eſt, vita viuet & non morietur. Item, Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum & ſpiritum nouum. Item, Nolo mortem peccatoris, dicit Dominus, reuertimini & viuite. Hæc gratiæ promiſſio, vt eſt vniuerſalis: ita & gratuita ſola fide accipienda. Vtrumq; docet Apoſtolus ad

Rom.9. 10. & 11. vbi sum̄am disputationis de voluntate Dei & gratiæ promissione in hunc modum colligit. Non est distinctio Iudæi & Græci. Idem enim Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant ipsum. Quisquis enim inuocauerit nomen Domini, saluabitur. Ex hisce dictis fides nostra firmissimam consolationem concipiat aduersus eos, qui tribuunt Deo προσωποληψίαν, & statuat procul omni dubio de voluntate Domini sentiendum esse, ex hac vniuersali gratiæ promissione, quæ omnibus sophismatis opponatur.

QVARTO, intueamur obsignationem fœderis vniuersalem, qua nihil dulcius cogitari potest. Quis quæso satis demirari poterit bonitatem & φιλανθρωπίαν Dei, qui non solum promiscuè omnibus salutem promittit, verum etiam eandem mandat omnibus obsignari? Nam dum iubet omnes gentes baptizari, vult profectò, quod iubet, & verissimè omnibus suam gratiam obsignat. Qui enim fieri posset vt, cum sit iustissimus Deus, omnes inuitaret ad Baptismum dulcissimum sui fœderis testimonium, nisi omnibus gentibus salutem, quam obsignat baptismo, impartiri

tiri vellet? Quotieſcunq; igitur fides noſtra tentationibus de electione fatigatur, conuertamus cor noſtrum ad Baptiſmum, tanquam firmiſſimum ſalutis fulcrum, & immotum voluntatis Dei erga nos teſtimonium, ne noſtra culpa promiſſa & obſignata ſalute excidamus. Huc etiam pertinet ſacratiſſimæ Cœnæ inſtitutio, in qua Dominus eandem gratiam nobis obſignat, & teſtatur ſe precio ſuæ carnis & ſanguinis nos à morte æterna liberaſſe, modo nos ipſi hanc dulciſſimam σπονδὴν perfidè non violauerimus. Cum itaq; ex his demonſtrationibus euidenter nobis conſtat de voluntate Dei paterna erga omnes, quę cauſa noſtræ electionis eſt, firmiſſimam teneamus fiduciam ſalutis promiſſæ obtinendæ, & ad hæc quatuor teſtimonia miſericordiſsimæ voluntatis Dei, videlicet miſſionem Filij, mandatum Dei, promiſſionem, & obſignationem gratiæ nos conuertamus, quoties vel Satan vel propria caro noſtram fidem de miſericordia Dei erga nos labefactare ceperit.

TERTIA.

Modum & fundamentum electionis

nostræ tenere oportet. Est autem is modus vnicus & uerissimus, quem Diuus Paulus Ephesijs scribens nobis commonstrat. Elegit nos, inquit in Christo ante constitutionem mundi. Item, Prædestinauit nos in adoptionem per Christum. Item, Gratos nos fecit in dilecto, in quo habemus redemtionem per sanguinem eius. Hæc dicta Spiritus sancti & similia multa testantur, quòd Deus nos elegerit non exarando fatales libros cum Zenonis familia, sed statuendo iuxta consilium voluntatis suæ modum salutis consequendæ per Christum & in Christo. Fides proinde nostra non vagetur extra hunc modum & hoc fundamentum electionis nostris, non quærat in parcarum tabulis certitudinem salutis suæ, sed acquiescat in filio Dei, in quo solo salutis nostræ certitudo fundatur.

QVARTA.

Conditionis & euentus in definitione meminimus, quorum explicatio permultum faciet ad claram huius mysterij noticiam. Conditio itaque requiritur, iuxta vocem Euangelij, pœnitentiæ seu conuersionis, seu fidei, cuius loco propria eius adiun

cta seu notæ ponuntur, vt sunt regeneratio, sanctificatio, patientia, inuocatio, &c. Nam vbi hæc sunt, certissima sunt fidei inditia, qua cùm inserimur Christo, & eius membra efficimur, electi dicimur, quia in Christo sumus, extra quem nemo electus censendus est, & in quo quisquis fuerit per fidem vt membrum Christi, electus iudicatur. Hanc fidei conditionem adiecit Dominus mandato Marci vltimo: Euntes in mundum vniuersum, proclamate Euangelium omni creaturæ, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluabitur. At qui fuerit incredulus, condemnabitur. Hoc Christi mandatum & promissio requirit conditionem fidei, quam conditionem Paulus sæpisimè nobis commendat. Vt ad Rom. 9. vbi de electione disputat. Quid igitur dicemus, inquit, Gentes, quæ non sectabantur iusticiam, apprehenderunt iusticiam, iusticiam, inquam, quę est ex fide. Israël verò sectans legem iusticiæ, ad legem iusticiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed ex operibus legis. Et in 10. Si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quod Deus illum excitarit ex mortuis, saluaberis. Corde enim creditur ad iusticiam, Ore autem fit con-

fessio ad salutem. Dicit enim scriptura: Omnis qui credit in ipsum non pudefiet, non enim est distinctio Iudæi & Græci. Nam idem Dominus omnium, diues in omnes inuocantes ipsum. Quisquis enim inuocauerit nomen Domini, saluabitur. Ad Coloss. 1. Si modo in fide permaneatis fundati & firmi, & non transmoueamini à spe Euangelij, quod audiuistis. Ad Ebræos. 3. Participes facti sumus Christi, si modo incoatam fiduciam vsque ad finem firmam retineamus. 1. Tim. 2. Mulier saluabitur, si permanserit in fide. 2. Corinth. 5. Si tamen vestiti & non nudi reperiamur. Huc plurimæ conciones Domini pertinent. Veni vocare peccatores ad pœnitentiam. Ioan. 3. Quemadmodum exaltauit Moses serpentem in deserto: Sic exaltari oportet Filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim dilexit Deus mundum, vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Iohan. 3. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint. Hæc conditio etiam in Prophetis sæpissimè inculcatur. Si, inquit Ieremias, pœnitentiam egerit gens illa à malo, quod locutus sum

aduer-

aduerſus eam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei. Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiant vocem meam, pœnitentiam agam ſuper bono, quod locutus ſum vt facerem ei. Quod hæc conditio omnino neceſſaria ſit, apparet apud Lucam: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis. Huc & illud Pauli pertinet. Væ mihi ſi non Euangelizem. Item, caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cùm alijs prædicauero, ipſe reprobus efficiar. Teſtimonia hæc à nobis poſita, clariſsimè docent, quod electio noſtri ſit conditionata, vt quæ requirit conditionem pœnitentiæ, hoc eſt, conuerſionis ad Deum per fidem in Ieſum Chriſtum, cum qua fide & inuocatio & noua obedientia eſt coniuncta, ex quo fit, vt hæc conditio conuerſionis nunc fidei, nunc inuocationis, nunc nouæ obedientiæ, nunc ſanctificationis nomine ſignetur. Nam hæc natura coniuncta ſunt, Legis conditio, quæ noſtra culpa impoſſibilis eſt, longè diuerſa ab hac eſt. Nam illa non offert ſalutem, niſi cum conditione impletæ legis, quæ impletio cauſa ſit iuſticiæ & ſalutis Hæc cauſa, cum in nobis non ſit, ad Chriſtum mittit nos Euangelium,

quod prædicat pœnitentibus remiſſionem peccatorum in nomine Chriſti, qui eſt finis & conſumatio legis in iuſticiam omni credenti. Ex his, quæ hactenus de conditione dicta ſunt, facilè eſt intelligere, quid de euentu ſentiendum ſit, propter quem multi quidem dicuntur vocati, pauci uerò electi. Nam quantum ad euentum attinet, ſoli electi dicuntur, qui fidem ex auditu verbi concipiunt, ſeu qui Chriſtum, quem prædicat Euangelium, fide recipiunt, vt eius iam membra cenſeantur, in quo ſolo rata eſt electio. Quod autem multi, proh dolor, audito Euangelio non credunt, & propterea damnati & non electi dicuntur, cauſa in ipſis quærenda eſt, & non in Deo, qui iubet vt omnes Filium audiant. Huc quoqꝫ facit iuſtiſſima querela Domini: Quoties congregare volui filios tuos, quemadmodum congregat pullos ſuos gallina, & noluiſti, Ecce relinquetur domus veſtra deſerta. Hîc tria clarè exprimuntur. Primum, quòd Chriſtus reuera voluerit ſalutem Ieruſalem, id quod voce & lacrymis teſtatur. Secundum, quòd Ieruſalem oblatam ſalutem ſuapte malitia repudiarit. Tertium, quòd comminetur Dominus damnationis pœnam contu-

contumaci populo. Huius euentus respectu, & non consilio Dei creantis hominem & mittentis Filium in mundum, dici potuit Ierusalem non electa. Hoc confirmari poterit verbis Apostoli, qui ita ait: Videte vocationem vestram fratres, quod non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles. Hisce enim rebus, sapientia carnis, potentia & nobilitate veluti inescantur multi, vt nauseent ad Euangelium, ac ita sua culpa pereant. Huc & illa Domini querela bis repetita apud Matthæum pertinet: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Nam quemadmodum res se habet in vinea, in quam multi operarij vocantur, & in nuptijs, ad quas multi inuitantur: Ita se etiam res habet in regno Christi. Vt enim eijciuntur, qui vocati murmurant, & excluduntur qui inuitati venire recusant, vel admissi vestem nuptialem non habent: Ita è regno Christi, qui se, vt decet, non gerunt, exturbantur. Est igitur sensus querelæ Domini: Multi sunt vocati, id est, multi inuitantur ad salutem per prædicationem Euangelij, Sed pauci sunt electi, id est, sinceri & gestanti vestem nuptialem, hoc est, verè pœnitentes, & seriam emendationem medi-

tan-

tantes ſanctimonia vitæ. Quoties igitur in ſcripturis legimus de paucitate electorum, non reſpiciamus ad conſilium creatoris & redemtoris, volentis ex ſua miſericordiſſima voluntate omnes homines ſaluos fieri, ſed ad euentum, quo homines contumaces iuſtiſſimè abijciuntur, vt ſui furoris æternas pœnas luant. Fides proinde noſtra non ſinat ſe iſtis dictis, quæ ad euentum referenda ſunt, abduci ab vniuerſali gratiæ promiſſione, ſed potius intueatur modum & conditionem æternę electionis, & paternæ voluntatis Dei erga omnes.

QVINTA.

Circumſtãtia quinta eſt de eo, ad quod eligimur, hoc eſt, de vita æterna & beata. Quemadmodum enim primus homo conditus erat, vt ipſe cum ſua poſteritate beatus in Paradiſo viueret, ſeruata conditione obedientiæ erga mandatum, quod Dominus ei dederat, videlicet, ne de fructu certæ cuiuſdam arboris guſtaret: Ita in ſecundo Adamo Ieſu Chriſto, per quem à commerita damnatione redemti ſumus, promiſſionem habemus cœleſtis Paradyſi adeundæ. Sed, vt dictum eſt, cum conditione

tione pœnitentiæ ſeu fidei. Hæc cœleſtis Paradiſus fruitio æterna Dei eſt, in ſocietate perpetua caſtorum angelorum & hominum, qui in inuocatione filij Dei ex hac ærumnoſa vita migrant. Nam vt in Adamo primo miſerias ſempiternas commeriti ſumus, in eo enim & rei & immundi inuenimur: Sic in Chriſto Ieſu ſecundo Adamo obtinebimus non noſtris meritis, ſed ipſius gratia ſempiternas voluptates in vita æterna. Nam & per illum à reatu abſoluimur, & eius Spiritu ſanctificamur, vt iam nouam vitam meditari incipiamus. Huius nouæ vitæ meditatio incoatio eſt æternæ vitæ, ad quam eligimur, in qua vita æterna, iuxta Pſalm. 16. erit abundantia deliciarum vultus Domini, & erunt iucunditates in dextera eius in æternum. Cum abundantiæ deliciarum meminit, ſignificat plenitudinem & ſaturitatem omnium rerum expetendarum, & ſtatum omnium bonorum copia perfectiſſimum. Vultus Domini, vt ſummum bonum, in quo acquieſcendum eſt, proponitur, vnde manant iucunditates in dextra Dei, id eſt, ſummæ deliciæ & ſpirituales voluptate ex contemplatione maieſtatis diuinæ, qua vt Pallio veſtiti, glorioſi apparebimus in o-

mni

mni æternitate. Horum bonorum, quæ nulla mens in hac vita capere poteſt, per exiguum quendam guſtum ſentiunt pij in hac vita, hoc eſt, qui verè credunt & aguntur ſpiritu Dei. Hinc fides noſtra accendatur, ac meditatione horum bonorum, quæ promittuntur perſeuerantibus vſq; ad finem, creſcat, vt inuicta ſe opponat obiectamentis omnibus Satanæ & carnis, ſtatuatque hanc vocem filij Dei præferendam eſſe omnibus argutijs Diabolorum & hominum. Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Quiſquis enim credit, Chriſtum habet in ſe habitantem, qui eſt ſolus via vitæ æternæ.

SEXTA.

Sexta circumſtantia vltima eſt, de finibus Electionis, qui ſunt duo. Quorum primus eſt, vt ſimus ſancti & irreprehenſibiles coram Deo, ita enim Paulus loquitur, Epheſijs ſcribens. Alter eſt, vt laudetur gloria ipſius à nobis, cùm in hac vita tùm in omni æternitate. Quantum autem ad priorem finem attinet, qui eſt, vt ſancti ſimus & irreprehenſibiles coram Deo, rectè tempora diſtinguenda ſunt. Eſt enim

tempus incoationis, quo ſancti ſumus, non perfectione virtutis, ſed imputatione ſanctitatis Chriſti, & incoatione nouæ obedientiæ, qua ſegregamus nos à prophanitate mundi, & applicamus nos Deo, vt ſimus hoſtiæ placentes per Ieſum Chriſtum. Eſt & tempus conſumationis, quando actu ſancti erimus, & perfectione virtutis irreprehenſibiles. Mens enim perfectiſſima noticia Dei lucebit. Affectus omnes erunt puriſſimi. Cor ardebit perfecta dilectione Dei, atq; adeo totus homo anima & corpore integerrimus erit, in qua integritate conſeruabimur in omni æternitate.

Quantum autem ad alterum finem attinet, qui eſt, vt laudetur gloria ipſius, ſciendum eſt, quòd in hac vita iſte finis conſiſtat in puritate mentis, in agnitione Dei, in confeſſione, in cruce, atq; adeo in tota vita noſtra, vt multi noſtro exemplo inuitentur ad glorificandum Deum. At poſt reſurrectionem cum caſtiſsimis Angelis Dei perpetuas laudes Dei perſonabimus. Atq; ita recepta imagine Dei, pleniſſimè CHRISTO Domino corporibus & animis conformes erimus in omni æternitate.

Hæc ſunt, quæ hoc tempore de Electione aſcribere placuit. Quæ omnia eò pertinent, vt excitent in nobis timorem Dei & perſeuerantiam in fide. Nam qui perſeuerauerit vſq; ad finem, ſaluus erit. Nemo proinde Deo imputet ſuum interitum, ſed potius cum Daniele confiteatur: Tibi Domine iuſticia, nobis autem confuſio faciei. Caueat igitur vnuſquiſq;, ne peccandi petulantia & conſuetudine mereatur abijci cum Pharaone, Iuda & ſimilibus. Iuſtè enim, vt ait Fulgentius, deſeritur à Deo, qui Deum deſerit. Relinquat proinde, vt idem ait, impius viam ſuam qua peccat. Relinquat iniquus cogitationem ſuam, qua de peccatorum remiſſione deſperat, & ſecundum Prophetæ dictum conuertatur ad Dominum, quia multus eſt ad ignoſcendum. In hoc multo nihil deeſt, in quo eſt omnipotens miſericordia, & omnipotentia miſericors.

In obedientiam & aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti.

Hæc verba duplicem ſenſum recipiunt. Primum εἰς pro ב ponitur, & ב pro διὰ, vt in hunc modum reddi ſenſus poſſit: per inobedientiam & aſperſionem ſanguinis

guinis Iesu Christi. Atq; ita ad causas salutis nostrę referenda sunt hæc verba. Nam vt obedientia Christi, materialis salutis causa est: Ita aspersio sanguinis formalis est. Nam vt obedientia Christi nobis credentibus in iusticiam imputatur: Ita aspersione sanguinis consecramur Deo, vt simus sancti. Videtur autem Petrus respicere ad ritum legis, qui describitur Exod. 24. & accommodatur ἀντιτύπῳ Christo ad Hebr. 9. Atq; ita habemus in hac epigrapha omnes causas salutis nostræ. Efficiens est prænotio & electio. Materia, obedientia Christi. Formalis causa, aspersio sanguinis Christi. Finalis, sanctificatio ad vitam æternam. His iam seruit instrumentalis causa, Fides, quæ salutem accipit, quam offert Euangelium, in quo efficax est Spiritus sanctus, & quam obsignant sacramenta, Baptismus & Cœna Domini. Alter sensus, quem hæc verba recipere possunt, hic est, vt partes sanctificationis nostrę pręcipuæ exprimantur, quæ sunt, obedientia, qua Deo iam regeniti obedimus: & aspersio sanguinis Christi, id est, fides remissionis peccatorum per sanguinem Christi. Verum prior sensus præsenti loco magis conuenire videtur.

Gratia uobis & pax multiplicetur.

Salutatio & fauſta precatio eſt, continens ſummam beneficiorum Euangelij. Gratia, cùm fauorem Dei gratuitum, tum dona, quæ Deus nobis fauens largitur, ſignificat. Pax, hoc loco, omnem poſteritatem notat. Hanc interpretationem pacis hoc loco requirit additum verbum, multiplicetur. Aliâs pax & gratia, diſtinguuntur vt cauſa & effectus, vt gratia ſit fauor Dei gratuitus, Pax verò recõciliatio noſtri cum Deo, fauoris effectus. Porrò cum optat Apoſtolus Chriſtianis gratiam & pacem, tria haud obſcurè ſubindicat. Primum, quòd natura neq; in gratia Dei ſimus, neq; cum eo pacem habeamus. Nam iuxta Apoſtolicam doctrinam, filij iræ ſumus, & non pacis. Secundum, quòd Deus ſit omnis gratiæ & pacis autor. Votum enim Apoſtoli dirigitur ad Deum, à quo petit gratiam & pacem dari hominibus. Tertium, quòd hæc bona, gratia & pax, exemplo Petri petenda ſint à Deo pijs votis, & nobis & alijs optanda.

Benedictus Deus, & pater Do-

Domini nostri Iesu Christi, qui, secundum multam suam misericordiam, regenuit nos in spem uiuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, et immarcessibilem, conseruatam in cœlis nobis, qui uirtute Dei custodimur per fidem ad salutem, quæ præparata est patefieri tempore extremo.

Vt hoc exordium eucharisticon summam Euangelij proponit: Ita salutis causas optimo ordine enumerat. Summa Euangelij est, quòd Christi merito contingat salus omnibus in ipsum credentibus. Causa principalis salutis est, misericordia Patris cœlestis immensa, qua Deus præcognoscit & elegit & saluat. Hac enim nos in dilecto complectitur, quam ob rem εὐδοκία etiam dicitur ad Ephes. 1. Materia salutis est resurrectio Christi, qua Synecdochicôs totum opus redemtionis intelligitur, uidelicet obedientia legis & crucis. Resurrectio-

nis autem præcipuè meminit, cum quia in ea potentia Christi clarius conspicitur, tum quia vitæ æternæ infallibile est testimonium & causa. Via autem seu ratio consequendi oblatam in Euangelio salutem, exprimitur cum ait: Qui regenuit nos in spem viuam. Hîc actio Dei consideranda est in hominis noua natiuitate, qua videlicet formatur nouus homo seu noua creatura ad imaginem Dei. Deus enim regignit hominem per prædicationem Euangelij, in qua Spiritus sanctus efficax est, & operatur fidem, cum qua coniuncta est regeneratio, quæ est sanctificatio nostri, in alijs maior, in alijs minor, pro fidei mensura. Qui ergo credit, nouus homo est natus, idq; ex Deo per renouationem Spiritus sancti. Huius nouæ natiuitatis finem addit, cum inquit: In spem viuam, cuius spei obiectum est hæreditas, quæ nec perire potest, vt mundi diuitiæ, nec contaminari abusu, nec marcescere antiquitate, vtpote quæ in cœlis seruetur, vbi nulla corruptio, nullus abusus, nulla deniq; defectio inuenitur. Verùm quia omnibus hæc tanta hæreditas non obtingit, discernit inter huius hæreditatis veros hæredes, & alios, qui ab hac hęreditate excluduntur. Veros

ros hæredes ponunciat eos, qui virtute Dei per fidem custodiuntur, donec salutem patefaciendam in extremo die consequantur. Est proinde fides instrumentum, quo & hæc hæreditas apprehenditur, & quo seruatur & possidetur. Obseruentur hoc loco salutis nostræ causæ optimo ordine distinctæ, & admoneamur fidei, qua sola tanta hæreditas apprehenditur & possidetur. Hanc qui habet, nouus homo est effectus, qui vt Christi vita viuit: Ita actiones huius nouæ vitæ edere debet. Hinc & illud manifestum redditur, quod planè vani sint & mendaces, qui Christi se nomine ac fide iactant, sed interim vitam viuunt sceleratam, subinde contra conscientiam impingentes. Nam cum fides ex verbo virtute Dei generatur, & ex fide fit natiuitas noua. Qui fieri potest, vt is veram fidem habere dicatur, qui nouæ vitæ nouas actiones nullas ostendit? Etsi enim verè dicitur, Sola nos fide iustificari, & filios Dei nasci, noui tamen facti homines, vt nouæ vitæ actiones edamus oportet.

Qua in re exultatis tristitia paulululm, nunc (si opus est) per

uarias tentationes affecti.

Quis vſus ſit ſpei in ærumnis huius vitæ, quibus tentamur, exponit. Vult enim nos conferre præſentes ęrumnas cum futuro gaudio, & inde animum noſtrum confirmare & erigere, quoties tentationum procellis agitamur. Hîc quidem ſunt variæ tentationes, illic vero plena ſalus. Hîc ad breue admodum tempus cruciamur, illic perpetuo viuemus: modo vſq; ad finem in fide perſtiterimus, non fracti calamitatibus huius vitæ. Hic locus de cruce pleniſſimè tractatur ad Rom. 8. Et pluribus argumentis firmiſſimis munitur. Parentheſis, (ſi opus eſt) vtilem doctrinam continet, uidelicet, quòd nemo ſibiipſi crucem accerſere debeat, ſed eam ferat patienter, quæ diuinitus ei impoſita fuerit.

Vt exploratio fidei ueſtræ multo precioſior auro, quod perit, & tamen per ignem probatur, inueniatur in laudem & honorem, & gloriam in reuelatione Ieſu Chriſti.

Exul-

Exultationis ſub cruce, id eſt, patientiæ affectum exprimit. Fides auro confertur, afflictio igni. Vt enim aurum igne exploratur purum'ne ſit an non: ita fides afflictionib. probatior redditur. Et quemadmodum aurum, ſi purum inueniatur, in magno precio habetur, etſi tandem peribit: Sic fides, quæ immota ſub tentationibus perſtiterit, cedet ſuis poſſeſſoribus in laudem, in honorem & gloriam, quando videlicet filius Dei in ſecundo aduentu ſuo iudicaturus eſt viuos & mortuos. Exempla huiuſmodi fidei ad Hebr: 11. multa recenſentur, quæ faciunt ad huius loci declarationem. Atticiſmus eſt exploratio fidei pro explorata fide.

Quem cum non uideritis, diligitis, quem cum nunc non cernatis, ei tamen credentes, exultatis gaudio ineffabili & glorioſo.

Effecta viuæ fidei recitat, dilectionem Chriſti, & gaudium ſpiritus ineffabile. Fidelis enim homo, cum Chriſtum autorem ſalutis & fontem omnium bonorum cogi-

tat, ad ipſum diligendum accenditur, & cum perpendit è quantis malis ſit liberatus, & ad quantam gloriam olim per illum euehendus ſit, ineffabili gaudio & glorioſo perfunditur. Cæterùm, vt dilectionis huius comes eſt obedientia erga Chriſtum, iuxta illud: Qui me diligit, verba mea ſeruabit: Ita gaudij huius ineffabilis fructus eſt inuicta animi fortitudo, & glorioſus in cruce triumphus, quem ſuo tempore ſequetur immortalitatis gloria. Obſeruetur hoc loco, quæ germanæ & veræ fidei natura ſit. Non eſt enim (vt hypocritæ exiſtimant) ocioſa, ſed verè actuoſa eſt, vt quæ edat fructus iuſticiæ dulciſſimos, internos & externos.

Reportantes finem fidei ueſtræ, ſalutem animarum.

Qualis tandem futurus exitus fidei exponit. Vt enim hîc Chriſtum autorem ſalutis apprehendit fides: ita exitus ſeu finis erit ſalus animarum. Hic locus apertè duos errores Papiſticos refellit. Vnum, quo aſſeritur, quòd fides ſit tantum initium ſalutis perficiendæ operibus. Alterum, quo ſtatuitur eſſe ignis purgatorius, quo Chriſtianorum animæ purgentur à

morte,

morte, quod ſi verum eſſet, nequaquam rectè à Petro diceretur, quòd finis fidei ſit animarum ſalus.

De qua ſalute exquiſiuerunt & ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de gratia uobis præſtita uaticinati ſunt, ſcrutantes in quem aut cuiuſmodi temporis articulum ſignificaret, qui in ipſis erat ſpiritus Chriſti, prius ſignificans uenturas in Chriſtum afflictiones, & quæ ſecutæ erant glorias, quibus reuelatum eſt, quod non ſibiĳpſis, ſed nobis adminiſtrabant, hæc quæ nunc annunciata ſunt uobis,per eos qui prædicant uobis Euangelium, per Spiritum ſanctum miſſum è cœlo, in quæ deſiderant Angeli proſpicere.

Occupatio eſt, qua anteuertit obiectionem eorum, qui doctrinam Euangelĳ

tanquam nuper natam aſpernabantur, quam longè antea à Prophetis propoſitam fuiſſe teſtatur. Verùm quia in hac pericopa plures ſunt doctrinæ, eam in ſuas partes retexam. Primum ergo cum dicit, Prophetas exquiſiuiſſe & ſcrutatos fuiſſe de ſalute, quæ per Euangelium annunciatur, ſignificat doctrinam Euangelij non nouam eſſe, aut nuper natam, ſed iam inde vſq; ab initio mundi fuiſſe propoſitam à ſanctis Dei Prophetis. Eſt enim ſummus conſenſus Moſis, Prophetarum & Apoſtolorum, qui omnes ſint interpretes primæ promiſſionis de Semine mulieris, contrituro caput Serpentis. Secundò, ne quis miretur cur iſto tempore potius, quàm alio, placuerit Deo Filium mittere, dicit à Prophetis articulum temporis & inquiſitum & demonſtratum fuiſſe. Nam & Iacob Patriarcha ſignum aduentus Domini, ablatum ſceptrum de Iuda, propoſuit, & Daniel annum peragendæ victimæ & adducendæ æternæ iuſticiæ indicauit. Tertio, vt fides Prophetis adhibeatur, affirmat eos non proprio motu locutos, ſed per Spiritum Chriſti, qui in ipſis erat, edoctos, quemadmodum fuſius explicat Apoſtolus noſter in primo poſterioris Epiſtolæ,

læ. Quarto, ſummam doctrinæ Prophetarum de Chriſto colligit, cum eos vaticinatos eſſe pronunciat de eius in carnem aduentu, de paſſione & glorificatione, de miſſione Spiritus ſancti è cœlo, de confirmatione Euangelij, de inſtructione Apoſtolorum per Spiritum ſanctum, miſſum è cœlo die Pentecoſtes, & de Euangelio annunciando per vniuerſum orbem. Quinto, extrema exordij particula, in quæ Angeli cupiunt introſpicere, eò pertinet, vt humanam curioſitatem in examinandis diuinis myſterijs refrenet & corrigat. Nam ſi Angeli adhuc non intelligunt iſtorum myſteriorum rationem, ſed eam expectant, donec cum illis & nos in æterna vita erudiamur. Simus & nos contenti ea cognitione, quæ nobis voce Prophetarum & Apoſtolorum patefacta eſt. Præter has doctrinas nunc propoſitas ex verbis Apoſtoli duo colligamus: Primum, quæ in nouo teſtamento legimus, ex veteri ſtabiliri. Huc pertinet præceptum Domini: Scrutamini ſcripturas, illæ enim de me teſtificantur. Alterum, cordatè contemnere eos, qui vel ſcripturam aſpernantur, vel illi præferunt humanas doctrinas, quemadmodum in Papatu fieri videmus.

Qua-

Quapropter ſuccincti lumbis mentis ueſtræ, ſobrij, perfectè ſperate in eam, quæ ad uos defertur, gratiam, in reuelatione Ieſu Chriſti.

Ex eo quòd gratiam Chriſti, quæ offertur per Euangelium, iam longo exordio prædicauerat, infert propoſitionem ſuaſoriam, qua hortatur gentes, vt perfectè, id eſt, ſincere & ſine fuco ſperent in eam gratiam, quæ offertur illis per reuelationem Ieſu Chriſti, id eſt, per prædicationem, qua patefit ipſis Ieſus Chriſtus. Verùm, quia hanc ſpem impedit caro, vult vt ſuccinctis lumbis mentis, & ſobrij iter ingrediantur, vt ad ſalutem propoſitam perueniant. Metaphora lumborum ſumta eſt ex vetuſtiſſimis orientalium moribus, qui, cum prælongis vterentur veſtibus, non poterant niſi ſuccinctè iter facere. Hac metaphora vſus eſt Chriſtus, cum inquit: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ accenſæ. Vt autem lumborum cinctura impedimentis quibuſuis animi & corporis opponitur, & currendi alacritatem, donec ad metam peruenerimus, nobis commendat:

Ita

Ita ardentes lucernę ignorantiæ & tenebris opponuntur, & certam directionem sequi monent, ne quis currendo à recta aberret via. Est autem lucerna verbum Dei, iuxta dictum Dauidicum: Lucerna pedibus meis verbum tuum, Et ad Philip: 2. Inter quos lucete tanquam luminaria in mundo, verbum vitæ prætendentes. Porrò quod Petrus addit, νήφοντες, id est, sobrij, hoc Christus vigilandi verbo expressit Matth. 14. Marc. 13. & Luc. 12. Sed diuersa metaphora. Vult vterq; carnis illecebras, mundi curas, falsas & vanas opiniones abijci, quibus homines ebrij & sopiti in hoc mundo non sunt idonei ad hoc gratiæ iter ingrediendum. Obseruetur imprimis hæc Apostoli exhortatio, quam ex fonte sapientiæ, hoc est, ex ore magistri sui hausit. Hac monemur, vt ad migrandum semper simus parati, nullamq; fixam quietamq; stationem alibi quæramus, quàm in cœlo, quod sanè nequaquam fieri potest, priusquam omnia impedimenta carnis & mundi sublata fuerint.

Tanquam filij obedientiæ.

Prima ratio propositionis à debito officio. Cum vos iam sitis filij Dei effecti per

per gratiam, par eſt vt vos geratis, vt filios obedientes decet. Monebit igitur nos adoptionis gratia, vt ſanctitati & puritati vitæ ſtudeamus. Qui autem hoc non facit, contumax eſt, & adoptionis gratia excidit. Vtrunq; igitur nos inuitet ad ſtudium innocentiæ, adoptionis dignitas, & contumaciæ pœna.

Non conformantes uos priſtinis in ignorantia ueſtra cupiditatibus.

Secunda ratio à vitæ ſtatu ſumitur. Cum olim in ignorantia viueretis, cupiditatum malarum ſerui fuiſtis, at hic ſtatus veſter, in quo ex ignorantiæ tenebris exiuiſtis, aliam vitam & alios mores poſtulat.

Sed ut is, qui uocauit uos, ſanctus eſt, ipſi quoq; ſancti in omni conuerſione reddamini.

Tertia ratio eſt à vocantis Dei conditione. Is qui vocauit vos in ſuam familiam, videlicet Deus, ſanctus eſt. Igitur & vos ſanctos eſſe oporteat.

Pro=

Propterea ſcriptum eſt, ſancti eſtote, quia ego ſanctus ſum.

Teſtimonio ſcripturæ tertiam rationem munit. Habetur autem hoc teſtimonium in Leuitico, vbi ter hoc præceptum repetitur, nempe 11. 19. 20. capitibus, in quibus locis ſanctitas pollutioni opponitur.

Et, ſi patrem cognominatis eum, qui citra reſpectum perſonarum iudicat, ſecundum cuiuſque opus, in timore incolatus ueſtri tempus tranſigite.

Quarta ratio à neceſſario ſumta. Si cœleſtis patris filij vultis nuncupari, vt eius veſtigijs in ſanctitate vera inſiſtatis neceſſarium eſt. Rationem ex eo confirmat, quòd Deus ſit ἀπροσωπολήπτης, vt qui non perſonarum qualitatem, ſed rerum exquirat differentiam. Habet ergo hæc ratio ſignificationem abdicationis, ſi patri non morem gerant filij. Hîc obſeruetur antitheſis, qua opus perſonæ, & reſpectus ſeu qualitas perſonæ veritati operis ſeu cauſæ opponuntur. Secundum opus

ſeu

ſeu cauſam iudicat is, qui regulam legis in iudicando ſequitur, nulla habita perſonæ ratione. Secundum perſonam ſeu reſpectum perſonæ iudicat, qui regulam legis in iudicando negligit, & perſonæ tantùm rationem habet propter fauorem vel odium.

Porrò, quia hoc loco, & ſimilibus abutuntur Papiſtæ, vt euertant totius ſcripturæ conſenſum de gratuita iuſtificatione, & ſalute, breuiter hoc loco ſolutionem ſophiſmatis Papiſtarum aſcribam. Cùm ergo obijciunt: Deus iudicat quemque ſecundum opus, aut reddit vnicuique iuxta opera ſua, omnium primum huiuſmodi ſententias generales ſecundum normam iuſticiæ Dei (qua contumaces decreuit reijcere, & credentes omnes in gratiam recipere) applicemus duobus generibus hominum, impijs quidem legaliter, pijs vero Euangelicè, quando impijs reddet Dominus ſecundum opera eorum, non eſt dubium quin redditurus ſit ipſis infernum & damnationem. At cum de conuerſis quæritur, plura ſpectanda ſunt. Primùm, quòd vita æterna non ſit ſeruorum ſtipendium, ſed filiorum hæreditas. Rom. 6. Donum Dei vita æterna in Chriſto Ieſu domino noſtro

noſtro. Deinde, analogia conſideranda eſt inter patrem terrenum, & patrem cœleſtem. Nam ſicut pater terrenus ſuis liberis, qui ſunt naturæ lege hæredes, promittit obedientibus hæreditatem: Ita Deus pater cœleſtis ſuis etiam filijs hæreditatem gratuitam promittit, quam tamen dicit ſe redditurum ſecundum opera illorum. Verùm ne hîc erretur, quatuor circumſtantiæ ſunt ſpectandæ. Prima, quòd pijs rigor legis ſit ſublatus per Chriſtum. Nulla enim eſt condemnatio ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu. Secunda, quòd perſona credens placeat propter iuſticiam Chriſti ſibi imputatam (credenti enim Chriſti imputatur iuſticia) & ſit hæres vitæ æternæ. Tertia, quòd Deus non ſolum à perſona credente, & placente propter iuſticiam Chriſti requirit obedientiam, verum etiam promittit mercedem, idq; non ex debito propter dignitatem operis, ſed ex gratia propter beneuolentiam paternam, qua promiſit operibus remunerationem. Quarta, quòd opera, ſic facta ex fide à perſona placente propter Chriſtum, ſint teſtimonia fidei, vt effectus proprij certiſſima ſuæ cauſæ ſunt indicia. Atq; ideo dicitur, Deus ſuis reddere mercedem ſecundum opera,

quia vera indicia sunt timoris Dei & fidei, & vt testetur tota creatura de iusticia Dei in iudicando.

Cum sciatis, quôd non caducis argento aut auro redemti sitis, ex uana uestra conuersatione, à patribus accepta, sed precioso sanguine Christi, incontaminati agni, præordinati quidem ante mūdi constitutionem, manifestati uerò in extremis temporibus propter uos, qui excitauit Christum à mortuis, ut fides uestra & spes sit in Deum.

Quinta ratio à iure gentium sumta. Serui debent obedire non ei, cuius olim fuerant serui, sed ei, qui iam eos precio emerat. Christiani non amplius debent esse serui mundi, sed Christi, qui eos suo precioso redemit sanguine. Igitur Christiani, renunciato mundi imperio, Christo domino obedientiam debent. Hæc argumenti summa est. Quod, quia præcipuum est,

copio-

copioſè ab Apoſtolo exponitur, & amplificatur, idq́ primum per collationem conuerſationis veteris (qua ſub patrum ſuorum legibus vixerunt) & noui ſtatus, in quo Chriſto nomina dederunt. Loquitur autem hîc de ijs patribus, de quibus Ezechiel cap. 20. vbi inquit: In præceptis patrum veſtrorum ne ambuletis, & iudicia eorum ne cuſtodiatis, & idolis eorum ne polluamini, ſed in præceptis meis ambulate. Deinde per collationem precij agni immaculati Chriſti, quod inæſtimabile eſt, & perpetuò durat, & precij caduci & momentanei auri & argenti. Si ergo illi ſerui, qui auro & argento emuntur, iure obtemperant illis, à quibus emti ſunt, multò magis par eſt, vt Chriſtiani Chriſto obtemperent, qui eos proprio redemit ſanguine. Præterea, per collationem promiſſi Chriſti, & exhibiti, in qua collatione hæc mihi videtur incluſa eſſe ratio. Sancti patres, qui Chriſtum olim promiſſum expectarunt, in eum crediderunt, eiq́ obtemperarunt. Igitur vos quoq́, quibus iam Chriſtus exhibitus eſt, & qui ſcitis ipſum excitatum ex mortuis, & donatum gloria à Patre, debetis ipſi obedientiam, modo fides & ſpes veſtra in Deum ſit. Atq́ ita

multæ particulares rationes ſæpe in vno principali argumento latitant, quæ explicatæ & illuſtrant & amplificant principale argumentum.

Poſtquam animas ueſtras purgaſtis obedientia ueritatis per ſpiritum, caritate fraterna abſq; ſimulatione, ex puro corde alij alios diligite impenſè.

Tranſit ad aliam parænesin. Poſtquam enim portatus eſt ad ſpem gratiæ, oblatæ per Euangelium firmam, ad cincturam lorum mentis, ad ſobrietatem animorum & affectuum (Quæ omnia vno ſanctificationis nomine continentur) Iam ad proximos deſcendit, hortaturq́; vt nos inuicem fraterna complectamur caritate, quæ vt ex puro corde procedere debet: Ita aberit ab omni hypocriſi. Similis ſententia habetur 1. Timoth. 1. vbi ita inquit Apoſtolus: Finis præceptionis eſt dilectio ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Verùm quia Petrus nouit in noſtra corrupta natura, priuſquam noui facti fuerimus homines, nihil eſſe puri, nihilq́; ſinceri, ante hanc

te hanc exhortationem ad fraternam caritatem causas enumerat, ex quibus hæc fraterna dilectio manat. Postquam inquit, purificastis animas obedientia veritatis per spiritum. Hæc verba duas causas fraternæ dilectionis continent, quæ nequaquam sunt in prophanis hominibus. Sunt autem hæ causæ, obedientia veritatis, & Spiritus sanctus, qui in verbo veritatis, quod est Euangelium, est efficax. Hæc verba Petrus ex pectore magistri sui suxit: Ita enim ait Dominus Ioan. 15. Et vos mundi estis propter sermonem, quem loquutus sum vobis. Hæc ergo mundicies, tum demum contingit, quando audito & credito sermone veritatis, Christo inserimur. Atq; ideo Christus in eadem concione subiungit: Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à seipso: Ita nec vos, nisi in me manseritis. Fons ergo & origo, non solum mutuæ dilectionis, verum etiam omnis operis boni, est spiritus Christi, quo aguntur fideles. Quicquid fit sine hoc spiritu, qui est omnis bonæ actionis fundamentum & causa, hypocrisi & mentis impuritate inquinatum est, quantumuis præclarum & sanctum coram oculis hominum appareat.

Renati non ex ſemine mortali, ſed ex immortali, per ſermonem uiuentis Dei et manentis in æternum.

Ex virtute renaſcentiæ mutuum caritatis affectum elicit. Oportet renatum naturam ſeminis referre, vnde renatus eſt. Nos non ſumus renati ex mortali ſemine carnis, vnde fuit prior noſtra natiuitas, ſed ex ſemine immortali, videlicet ſermone viuentis & manentis Dei in æternum. Igitur iam non naturam mortalis ſeminis, ſed immortalis referre debemus. Proinde caritas iam pura in renatis eſſe debet ſine hypocriſi, quæ primæ natiuitatis noſtræ & mortalis ſeminis vicium eſt.

Nam omnis caro ut gramen eſt, & omnis gloria hominis ut flos graminis. Exaruit gramen, & flos eius decidit, at uerbum Domini manet in æternum. Hoc autem eſt uerbum illud, quod eſt euangelizatum uobis.

Mentionem ſeminis mortalis & immortalis fecit: nunc per amplificationem illuſtrius diſcrimen vtriuſq; facit. Semen mortale ſeu corruptibile carnis nomine ſignificatum, inſtar graminis eſt, & quicquid inde pullulat, inſtar floris eſt, qui durat ad exiguum tempus. At ſemen immortate, ſeu incorruptibile, quod eſt verbum Euangelij, manet in æternum. Obedientia igitur, quæ præſtatur à conuerſis per prædicationem Euangelij, fructus eſt iuſticiæ, qui & placet Deo & durat in æternum, modò ne culpa noſtra gratia rurſus excideremus. Porrò ne gentes de illo verbo dubitent, quod definit eſſe ſemen immortale, addit Petrus illud ipſum verbum eſſe, quod ipſis antea ſit euangelizatum. Iam argumentum, quod in his verbis continetur, uideamus. Quicquid glorioſum, & pulcrum naſcitur ex ſemine mortali, id eſt, ex carne, tantùm ad breue tempus durat, & quicquid ex ſemine immortali naſcitur, nunquam marceſcit, ſed durat in perpetuum. Igitur, cum diuturniora bona præferenda ſunt minus diuturnis, debet caritas (qua nos mutuo complectemur) quæ huius immortatis ſeminis quidam flos eſt, perpetua eſſe & conſtans.

CAPVT SECVNDVM.

SVMMA CAPITIS SECVNDI.

VT renunciata omni iniuria proximorum, & carnalibus concupiſcentijs abiectis, adoptione dignè & decenter in ſubiectione & patientia viuant Chriſtiani, hortatur Apoſtolus.

ORDO ET PARTES CAPITIS SECVNDI.

PLures ſunt huius capitis partes, quæ omnes inter ſe connexæ ſunt, & pertinent ad eundem ſcopum. Primo loco infert ex fine primi capitis dehortationem ab iniuria proximorum, & exhortationem ad innocentiam vitæ. Vnde occaſionem nactus, dilabitur in deſcriptionem Chriſti ex Iſaia Propheta, oſtendens prædictam fuiſſe defectionem populi Iudaici à Chriſto, & aſſumtionem gentium in gratiam. Id quod teſtimonio Oſeæ Prophetę confirmat. Tertio lo-

tio loco redit ad exhortationem. Hortatur enim conuersos, vt abiectis carnalibus concupiscentijs, decenter inter gentes viuant in gloriam Dei. Quartò, ad subiectionem inuitat, quo & alia quædam pietatis officia addit. Quintò, seruos compellat, eosq́ꝫ hortatur, vt suis dominis patienter obtemperent. Vnde sexto loco, ab hypothesi ad Thesin ascendens, de patientia præcipit.

EXEGESIS SECVNDI CAPITIS, CVM OBSERVAtione doctrinarum.

Proinde deposita omni malitia, & omni dolo, & simulationibus, & inuidentijs, et omnibus obtrectationibus, tanquam modò geniti infantes lac rationale & dolo uacuum appetite, ut per illud adolescatis.

Infert Apostolus ex fine proximi capitis hanc parænesin, quæ hoc modo superioribus accommodabitur. Vos ex immortali semine, videlicet verbo Dei, iam recens nati estis, Ergo lac appetite conueni-

ens isti nouę geniturae, hoc est, talem vitam viuite, qualem requirit hæc noua natiuitas. Atq; ita lactis nomine significatur consentanea simplici infantiæ viuendi ratio. Hũc esse sensum Apostoli manifestè ex antithesi apparet. Nam lac, etsi aliàs pro ipso verbo Dei sumitur, hoc tamen loco vicijs quæ enumerat, vt infantia vetustati naturæ, opponitur. Cum autem hoc lac rationale & vacuum dolo vocat, requirit in vita Christiana prudentiam & simplicitatem, iuxta pręceptum Domini: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Vult quidem nos simplices & puros esse, sed non malicia, & non sensibus, & vult nos lacte nutriri, sed recta intelligentia condito, vt sit temperata simplicitate prudentia. Cum vitia, quibus lac rationale & expers doli opponitur, enumerat, non quidem omnia recenset, sed quædam tantum exempli gratia, quorum posteriora à prioribus nascuntur, vt sunt, malitia, (hoc est, nocendi cupiditas, quæ dilectionis fonti aduersatur) dolus, qui à malicia oritur, est, cum alicui fallacia tenditur. Simulatio à malo dolo orta est, cum aliud foris apparet, quàm in animo latet. Inuidia simulationis comes est, cum quis alieno com-
modo

modo cruciatur. Obtrectatio inuidentiæ proles eſt, quæ alienæ famę inſidiatur. Auguſtinus inter maliciam & inuidiam ita diſtinguit. Malicia, inquit, malo delectatur alieno. Inuidia bono cruciatur alieno, & addit, dolus duplicat cor: adulatio duplicat linguam: detractio vulnerat famam. Porrò hic locus Petri clarè docet, quid apportemus nobiſcum ad Chriſtum, quando per Euangelium renaſcimur, videlicet tunicam maculatam, & onus graue non meritorum congrui & condigni cumulo, ſed peccatorum nos prementium pondere. Hoc onus, qui ad Chriſtum veniunt, deponere debent, quia cùm noui homines facti ſunt, nouos mores induant neceſſe eſt.

Siquidem guſtaſtis, quàm benignus ſit Dominus.

Cum ſeruorum alacritas ſæpe benignitate dominorum excitari ſoleat, rationem præſtandæ obedientiæ petit Apoſtolus ex conſideratione benignitatis Domini erga nos. Ac ſi dicat: Cum vos, qui ob veſtrum peccatum aliquando maledictioni & iræ Dei ſubiecti eratis, iam tandem ex

gratia

gratia Dei reconciliati eſtis, precioſo ſanguine Ieſu Chriſti Domini veſtri, vtiq; par eſt, vt tam benigno Domino obſequentes ſitis. Quid enim turpius eſt, quàm bene meritis gratiam non rependere? Guſtandi verbo vſus eſt Petrus propter metaphoram lactis, & ſimul alludit ad Pſalm: 34. in quo Dauid inſtituit exhortationem ad guſtandam bonitatem Dei hiſce verbis: Guſtate & videte quàm bonus ſit Iehoua. Beatus vir, qui ſperat in eo: niſi quòd Petrus ſecutus ſeptuaginta interpretes pro thob Ebraico, χρηστὸς poſuit. Eſt autem χρηστὸς, qui ſe alijs vtendum præbet, ſeu qui alijs eſt commodus, & ſuam bonitatem alijs communicat. Hoc modo & Paulus hac voce ad Titum ſcribens vſus eſt, vbi inquit: Quando χρηστότης & φιλανθρωπία Dei apparuit. Hanc χρηστότητα interpretatur, quòd Deus ex mera gratia nos per lauacrum regenerationis ſaluos fecerit.

Ad quem accedentes, lapidem uiuum (ab hominibus quidem reprobatum, apud Deum uerò electum & precioſum) & ipſi ueluti uiui lapides ædifice-

mini

mini domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, ad offerendum ſpirituales hoſtias, acceptas Deo per Ieſum Chriſtum.

Alia eſt propoſitionis ratio, à deſtinatis ad finem ſumta. Qui ad Chriſtum accedunt lapidem viuum, ſimul virtute ipſius, & lapides viui efficiuntur, vnde domus ſpiritualis conſtruitur, & in ſacerdotes vnguntur, ad offerendum Deo ſpirituales hoſtias. Proinde par eſt, vt depoſita omni proximi iniuria, omniq́ impuritate & prophanitate, piè ſancteq́ viuant. Hæc argumenti ſumma eſt, cuius antecedens veteris typi expoſitio eſt. Nam ad veteris templi ſtructuram reſpicit, quod templum Eccleſiæ Chriſti typus quidam fuit. Vt enim in illo fuit fundamentum, fuit ſuperextructum ex multis lapidibus ædificium, fuerunt ſacerdotes & hoſtiæ: Ita in Eccleſia Chriſti, Chriſtus ipſe fundamentum eſt, ſinguli fideles viui lapides, & ſacerdotes offerentes ſpirituales hoſtias. Sed vt illic omnia mortua & carnalia (ſi ſigna à veritate ſeparas) Ita hic viua & ſpiritualia omnia

mnia virtute eius, qui ſua potentia diuina reſurrexit à mortuis.

Vt autem hoc argumentum plenius intelligatur, illud in ſuas partes, quæ particulares quaſdam rationes continent, retexam. Primo igitur loco affirmat Apoſtolos, quòd omnes accedentes ad Chriſtum (accedunt autem qui credunt) cum eo vnam domum ſpiritualem conſtituant, ſeu vnum templum efficiant, id eſt, vnam ſanctam & Catholicam Eccleſiam, adeo vt ſancti patres omnes, qui ante Chriſti aduentum vixerunt, & nos qui hodie credimus, vnum ſimus templum Dei. Verùm hoc interim eſt obſeruandum, quòd non ſolum omnes pij, qui fuerunt, & ſunt, et qui olim acceſſuri ſunt, unum templum, vnamq; ſpiritualem domum conſtituant, verum etiam particulares cœtus piorum, atq; adeo ſinguli credentes templa Dei rectè dicantur, Sed ad illud vniuerſale templum et Catholicum pertinentes, tanquam eius membra quædam ſeu viui lapides. Hoc confirmatur 1. Corinth: 6. An neſcitis, quòd corpus veſtrum templum ſit Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo? 1. Corint: 3. Templum Dei ſanctum, quod eſtis vos. Quiſquis tēplū Dei violauerit,

uerit, disperdet illum Deus. Hinc ergo huiusmodi sumatur exhortatio. Nos credentes vnà cum Christo vnum templum Dei sumus. Igitur non solum puros & sanctos nos esse decet (Quid enim indignius quam sanctissimum Dei templum vlla impuritate prophanare?) verum etiam vnius Dei cultores nos esse oportet, abiectis veteribus idolis, quæ coluimus ante conuersionem ad Christum. Huc pertinet illud Pauli secundæ Corinth: 6. Quæ est consensio templi Dei cum idolis? Huc dictum Barnabæ comitis Pauli, quod citatur à Clemente Stromathéon secundo, pagina 161. in Florentinis exemplaribus. Antequam, inquit, crederemus Deo, domicilium corruptibile & fragile cordis nostri erat templum uerè manu factum, quia erat plenum idololatria, & erat Dæmonum, propterea quòd faceremus quæ erant Deo contraria. Sed attendite, vt templum Domini gloriosè ædificetur. Quomodo? Accipiendo remissionem peccatorum, & sperando in nomen Christi, fiamus noui & denuo creati, eò quod in domicilio nostro verè Deus habitat. Quomodo? Quando habitat in nobis sermo Filij ipsius, uocatio promissionis ipsius, sapientia iustificationum, & mandata doctrinæ.

Dein-

Deinde, cum Christum pronunciat viuum lapidem, cui adiuncti per fidem etiam viui efficimur lapides, eius nimirum virtute, indicat, quòd hæc vita Christi nunc in nobis efficax esse debeat ad piè sanctecꝫ viuendum. Quod autem in parenthesi inclusi, occupatio est. Occurrit enim Apostolus scandalo crucis & defectionis Iudæorum à Christo, huic scandalo mederi conatur, concedens quidem Christum reprobatum esse ab hominibus, sed interim eundem electum, hoc est, eximium & preciosum apud Deum. Hîc Christus dicitur lapis electus, non respectu reproborum, sed comprobatione reliquorum lapidum eiusdem ædificij, quibus multis modis excellentior est. Verùm cum Christus dicit apud Matthæum: Multi sunt vocati, pauci vero electi. Electi dicuntur comparatione ad illos, qui verbum quidem audiunt, sed non vitam dignam Euangelio viuunt. Carent enim viua fiducia in Deum, indulgent suis cupiditatibus, & viuunt sine pœnitentia. Præterea cum non solùm domum spiritualem Christianos appellat Apostolus, verum etiam sanctum sacerdotium, hoc est, sacerdotes sanctos, vt qui sanctitate induti, hostias Deo offerre

debeant, addit illis acriores, ad piè ſanctecꝫ viuendum ſtimulos. Nam Aaronici ſacerdotes ab immundicia ſe meritò ſeruarunt puros in templo perituro miniſtraturi, multò magis par eſt, ut Chriſtiani, qui ſanctificati ſunt ſanguine Chriſti, ſe incontaminatos cuſtodiant. Addit & ſtimulum pijs, quod ſubiungit Apoſtolus de hoſtijs: Ad offerendum, inquit, ſpirituales hoſtias. Dicitur autem ſpiritualis hoſtia omnis obedientia, quam Chriſtiani ex ſpiritu fidei præſtant, ſiue ſit interna ſiue externa. Vnde Paulus ſuum laborem in prædicando Euangelio cultum ſpiritualem appellat. Non ergo ſpiritualis hoſtia dicitur ab operis qualitate, ſed ex qualitate animi operantis, à cauſa efficiente, & finali. Cum autem obedientia noſtra, quæ ex fide fit, hoſtia dicitur, ſignificatur quòd grata ſit Deo. Vnde ad Ebręos beneficentia erga proximum dicitur hoſtia, qua delectatur Deus. Verùm ne quis obijceret, iſtam noſtram obedientiam vt imperfectam: ita multis modis contaminatam eſſe, ideocꝫ non eſſe adeo Deo acceptam, Apoſtolus occurrit iſti obiectioni, pronuncians hoſtias Chriſtianorum acceptas eſſe, non ſuæ perfectionis aut dignitatis reſpectu, ſed per & pro-

propter Iesum Christum, cuius cùm iusticia ornati prodimus in templum Dei sanctum, non apparemus vt peccatores, sed placemus, vt dilecti filij in dilecto.

Propterea etiam continet scriptura: Ecce pono in Sion lapidem angularem, electum, preciosum, & qui crediderit in illo, non pudefiet.

Quia Christum lapidem preciosum appellauit Apostolus, id sibi probandum duxit scripturæ testimonio, petito ex 28. capite Isaiæ, in quo testimonio non tam verba Prophetæ, quàm sensum spectat. Nam nec septuaginta interpretes imitatur, nec Ebraicas voces ad verbum reddit, sed solo sensu in genere contentus est, & probat Christum lapidem electum & preciosum esse, adeo vt qui in ipsum crediderit, non pudefiat, id est, non suffundatur pudore frustratus sua spe. Hæc summa sententiæ est. Verùm quia Isaiæ verba continent pulcerrimam Christi & Ecclesiæ descriptionem, ea ascribam & breuiter declarabo.

Ecce, inquit, ego ponam in Sion lapidem, lapidem probationis, angulum preciosum, fundamentum fundatum, qui credit non festinabit. Hîc primum Christus dicitur lapis probationis, cum, quia ad illum totum ędificium probandum est, tum etiam quia præ aliis probatus est, seu vt Petrus loquitur, electus. Deinde dicitur angulus, quia totam ædificij molem sustinet. Ad hæc fundamentum solidum appellatur, quo solo ædificij pondus nititur. Sic ergo lapis est, vt totum angulum occupet. Sic est angulus, vt tota domus per illum contineatur. Sic est fundamentum, vt tota domus sit in eo fundata. Tota igitur Ecclesia & singula eius membra solo Christo nituntur & fulciuntur. Porrò quod addit, QVI CREDIT NON FESTINABIT, modum ostendit, quo hic lapis hominibus fit salutaris. Fides enim est instrumentum, quo homines, vt viui lapides, accommodantur fundamento Christo. Quòd autem subiungit, NON FESTINABIT, significat, quòd credentes non debeant ad alia remedia confuge-

re, quàm ad ſolum Chriſtum. Nam qui alia ſalutis remedia quærit, gratia Chriſti excidit, et extra fundamentum eſt. Solus.n. Chriſtus credentibus plena ſalus eſt. Hinc apparet Petrũ apoſtolum fideliter ſenſum Prophetæ reddidiſſe, tametſi verba non expreſſit. Septuaginta interpretes ſic habent, ἰδοὺ ἐγὼ ἐμβαλῶ εἰς τὰ θεμέλια σιὼν, λίθον πολυτελῆ, ἐκλεκτὸν, ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον, εἰς τὰ θεμέλια αὐτῶν, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ᾽ αὐτῷ οὐ μὴ καταισχυνθῇ, hoc eſt, Ecce ego mittam in fundamenta Sion lapidem precioſum, electum, ſummum angularem, honoratum, in fundamenta eorum, Et qui credit in illum, nequaquam pudefiet. Ex hoc Iſaiæ teſtimonio diſcamus in ſolo Chriſto ſalutem noſtram fundatam eſſe, cuius ſalutis fiunt participes omnes, qui Chriſto fide coniunguntur, in hoc mirando Eccleſiæ ædificio.

Vobis igitur honor eſt, qui creditis, incredulis uerò lapis, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, & lapis offendiculi, & petra ſcandali his, qui impingunt in

ſermo-

ſermonem, nec credunt, ad quod etiam poſiti fuerant.

Diſcernit Apoſtolus inter duo genera hominum, quorum vni ſalutaris eſt Chriſtus, Alteri (quod tamen Chriſto accidentale eſt) exitialis. Vt enim credentibus eſt honor, id eſt, precioſus (ponitur enim hîc abſtractum pro concreto:) Ita incredulis eſt exitialis, non quidem ſua natura, ſed hominum culpa. Hęc ſum̃a ſententię eſt Apoſtoli. Nunc verba apoſtoli propius aſpiciamus. Cur Chriſtus lapis dicatur, ſuprà dictũ eſt, cuiuspro cõditione hominũ, variat efficacia. Vt. n. credentib. & amplectentib. euãgeliũ, eſt lapis precioſus, & ſalutaris: Ita reprobantib. ipſũ, & ſpernentib. euangeliũ, eſt lapis offendiculi, & petra ſcandali. Nam in ipſum impingunt & offendunt omnes, qui rationis & carnis iudicium ſectantes Chriſtum repudiant, qui ipſis ſalutem gratuitam ex mera ſua bonitate obtulit. Fit ergo non natura ſua, ſed hominum vicio lapis offendiculi, & petra ſcandali. Hoc ita eſſe, declarant ſequentia verba. Hic, inquit, qui impingunt in ſermonem, id eſt, qui verbo prædicato fidem non adhibent, nec credunt, ad quod etiam poſiti fuerant, hoc

est, Etsi illis (loquitur enim hîc de incredulis Iudæis) destinata erat salutis promissio, tamen non crediderunt. Hanc interpretationem verborum Petri & peristasis loci, & verba requirunt. Quidam nouus interpres ita reddidit: Immorigeri, ad quod etiam conditi erant, & interpretatur quòd ideo conditi fuerint, vt essent immorigeri, hoc est, quòd creati fuerint ab optimo Deo ad certam damnationem. Verùm præter id, quòd ἐτέθησαν vertit conditi sunt, contra vocis grȩcanicȩ naturam, vim facit huic loco. Nam suprà dixit Apostolus, hunc lapidem Christum fuisse ab ædificantibus reprobatum, quod nequaquam verum fuisset, nisi hic lapis his oblatus antea. Deinde verbum Dei & promissionem factam populo Iudaico malè peruertit. Nam verbum Dei, & promissio testatur Iudaicum populum cum conditione fuisse electum. Ita enim Moses Exod. 19. ait: Si audiendo audiueritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis, quia mea est vniuersa terra. Quis non videt conditionem hîc adiectam esse? Proinde audientes vocem Dei, & credentes Euangelio, quod proponitur vniuerso orbi,

iuxta hoc vniuersale Christi mandatum: Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium OMNI CREATVRÆ, sunt Dei peculium. Qui vero non audierint, nec crediderint Euangelio, reprobi sunt, & sua culpa damnati. Qui cum hac sententia putant pugnare nouum, decimum & vndecimum capita ad Romanos, prorsus non attendunt, quis sit scopus istorum capitum, quem tamen scire possent, cùm ex fine tertij capitis eiusdem Epistolæ, tùm ex propositione collecta in 10. eiusdem, videlicet: Omnis qui credit in ipsum, non pudefiet. Non est enim distinctio Iudæi & Græci. Idem enim Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant ipsum. Omnis enim quisquis inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in acquisitionem, ut uirtutes annuncietis illius, qui ex tenebris uos uocauit, in admirabilem suam lucem.

Antithesis est proximæ sententiæ. Vt enim incredulos impingere dixit in sermo-

nem: Ita hîc eorum, qui credunt, honorem definit & excellentiam monſtrat. Quia autem alludit Petrus ad verba, quæ mox ſequuntur, ea quæ heri de conditione adduxi ex 19. capite Exod. Nemini dubium eſſe poteſt quin hoc dictum Petri, Vos eſtis ei genus electum &c. ex conditione fidei pendeat. Ideo.n.dicuntur genus electum, quia credũt. Vt autem hoc clarius euadat, aſcribam Moſis verba: Si audiendo audiueritis uocem meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi peculium de cunctis populis, quia mea eſt uniuerſa terra (Sequitur interpretatio peculij) Et uos eritis mihi regnum ſacerdotale, gens ſancta. Quis non videt cõditionem fidei huc pertinere? quæ fides omnis obedientiæ veræ initium eſt. Nunc verba Apoſtoli diligentius perpendamus. Primum dicit, fideles eſſe genus electum, id eſt, eximium præ omnibus alijs hominum generibus. Quod enim Moſis peculium, ſeu theſaurum præ alijs facultatibus carum appellauit, hoc

Petrus

Petrus genus electum nominat. Vt ſint ſynonima, genus electum & peculium, ſeu theſaurus præ alijs facultatibus charus. Ebraicè ad verbum populus theſauri precioſi ſeu peculij. Septuaginta reddiderunt λαὸς περιούσιος, id eſt, populus peculiaris. Paulus ad Titum imitatus ſeptuaginta, vocat credentes λαὸν περιούσιον, id eſt, populum peculiarem, qui loco theſauri precioſi habetur. Eſt enim περιούσιος theſaurus præ alijs dilectus. Hinc apparet, quo reſpectu electus dicatur in ſacris literis. Nam electus, περιούσιος, & peculium ſeu theſaurus eandem rem notat. Vt enim Chriſtus dicitur lapis electus, quia præ alijs lapidibus eximius eſt in ædificio Eccleſiæ: Ita credentes electi, quia præ alijs omnibus hominibus in mundo eximij ſunt, & in magno precio coram Deo, tanquam ſingularis quidam theſaurus. Neq; mirum eſt credentes dici Electos, cum ſint filij Dei, & alij, quorum reſpectu dicuntur electi, ſunt filij Diaboli, id eſt, reprobi & damnati. Hæc eximia laus meritò Chriſtianis ad piè ſanctéq; tranſigendam in hoc mundo vitam ſtimulum addere deberet. Deinde credentes à Petro dicuntur Regale ſacerdotium, hoc eſt, Reges, qui etiam in templo

Dei ſacerdotio funguntur. Quanta autem ſit hæc dignitas, diligenter conſiderandum eſt. Nam hæc dignitas meritò nos, qui Chriſtiani dici & eſſe volumus, excitare deberet, vt induti puris veſtibus, id eſt, vera ſanctitate & innocentia, ſeruiremus Deo in ſuo ſancto templo, omnib. diebus vitæ noſtræ. Poſſunt autem hæc verba de Regali ſacerdotio dupliciter exponi, videlicet ſimpliciter, & reſpectu hominum incredulorum. Simpliciter, quidem hoc modo: Credentes ſunt Reges & Sacerdotes, ſeu vt Moſes loquitur, Regnum ſacerdotium, id eſt, Regnum, quod ex ſacerdotibus, rebus ſacris, & diuinis Deo dicatis conſtat. Et prudenter obſeruandum eſt, quomodo vtrunque vocabulum alterum reſtringat. Chriſtiani quidem ſunt Reges, ſed ſacri non prophani. Sunt enim in Chriſto victores mundi & ſatanæ. Sunt ſacerdotes, ſed Regij, non vulgares, aut Typici, quales fuerunt Aaronici ſacerdotes. Hæc eminentia, hic honor, hæc ineffabilis gloria moneat Chriſtianos, vt opera edant Regibus ſanctis & ſacerdotibus Regijs digna. Deinde, Chriſtiani dicuntur Regij ſacerdotes hominum incredulorum reſpectu. Quemadmodum enim apud omnes populos,

pulos, reges & ſacerdotes ſunt honoratiores præ aliȷs: Sic etiam fideles ſunt præ omnibus populis honoratiores, vt qui Deo dicati ſint. Cum ergo ita ſit, meritò deberent Chriſtiani abſtinere à prophanorum hominum operibus, & in ȷȷs operibus totos occupari, quæ decent Regales ſacerdotes, ſacra adminiſtrantes in ſancto Dei templo. Dicuntur præterea Chriſtiani gens ſancta, id eſt, ſegregata ab aliȷs prophanis cœtibus, & dicata Deo, eiq́ in hoſtiam oblata, vt ipſum in vera ſanctitate colat. Dicuntur & populus in acquiſitionem, hoc eſt, vt Paulus loquitur, peculiaris. Quapropter hæc dignitas meritò nos moueret ad ſtudium obedientiæ erga Deum. Huc addit Petrus finem huius eximiæ dignitatis, nimirum, vt pȷȷ annuncient virtutes eius, qui ſe à tenebris in admirabilem lucem vocauit. Per tenebras intellige ignorantiam, & eius pœnam maledictionem. Per lumen noticiam Dei, & benedictionem, ex qua conſolatio naſcitur. Hanc lucem propterea admirandam pronunciat, quia extra rationis captum poſita eſt. Hac periphraſi Chriſti ideo vſus eſt Apoſtolus, vt excitemur magis eius cogitatione, ad ambulandum dignè tanta luce. Huc

ce. Huc pertinet & illud Pauli: Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, tanquam filij lucis ambulate.

Qui quondam eratis non populus, nũc estis populus Dei, qui quondam non consecuti misericordiam, nunc estis misericordiam consecuti.

Gentes ad fidem conuersas populum peculiarem Dei dixit. Nunc, vt maius pondus huic asseuerationi accedat, eam Prophetico confirmat testimonio. Cum enim Hoseas Propheta abiectionem populi Iudaici, propter suam contumaciam, proposito mulieris fornicariæ & liberorum fornicationum paradigmate, prædixisset, addit vaticinium de vocatione gentium, quo & Paulus Rom. 9. vsus est.

Dilecti, obsecro uos, tanquã aduenas & peregrinos, ut abstineatis à carnalibus cupiditatibus, quæ militant aduersus animam, conuersationem uestram

inter

inter gentes habentes honeſtam, ut in quo loquũtur aduerſus uos tanquam maleficos, ex bonis operibus ſpectantes uos glorificent Deum in die uiſitationis.

Poſtquam oſtendit Apoſtolus, quanta ſit Eccleſiæ gloria, quanta dignitas, & in quo ſit loco apud Deum, exhortationem rurſus aggreditur, quam ſuo more veſtit firmiſſimis quibuſdam rationibus. Quò autem res fiat dilucidior, exhortationis propoſitionem nudam proponam, & ordine rationes quibus veſtitur, ſubiungam. Propoſitio bimembris eſt: Abſtinete à carnalibus deſiderijs: Et honeſtam habete inter gentes conuerſationem. Prius membrum, quod eſt, Abſtinete à carnalib. deſiderijs, confirmatur duabus rationibus. Quarum Prior ſumitur à conditione Chriſtianorum, Poſterior ab effectu carnalium cupiditatum. Conditio hæc eſt, Chriſtiani ſunt aduenæ & peregrini in mundo, vt qui cœlum habeant patriam, iuxta illud Pauli ad Philip. 3. πολίτευμα noſtrum in cœlo eſt. Quare non decet, vt Chriſtiani mundanis ſordibus ſe inuoluant, & carni ſe

ni ſe ſubijciant, præſertim cum nemo debeat alienæ Reipublicæ negocijs ſe immiſcere, idq́ maximè, ſi pugnant cum ſuæ Reipublicæ inſtitutis. Effectus eſt, quòd carnales cupiditates militent aduerſus animam, hoc eſt, aduerſus ſpiritum. Nam animam hîc vocat Petrus, quatenus Spiritu Dei reformata eſt ad imaginem Dei.

Poſterius membrum propoſitionis, quod eſt: Honeſtam habete inter gentes conuerſationem, ſimiliter duabus veſtitur rationibus. Quarum Prior ſumitur ab vtili, Vt, inquit, veſtris bonis operibus obturetis ora eorum, qui vos pro maleficis habent. Poſterior etiam ab vtili ſumta eſt. Vt illi, inquit, veſtris bonis operibus moti, aliquando reſipiſcant, & vnà vobiſcum Deum glorificent, idq́ in die viſitationis eorum, hoc eſt, cum per Euangelij prædicationem ad fidem conuertuntur. Hæc ergo nos, qui Chriſtiano nomine gaudemus, moneant, vt ita purgatis animis inter homines viuamus, ne malè propter nos audiat Euangelium Chriſti. Qui enim malè & flagitioſè viuunt, triplici peccato inuoluuntur. Primum, legem Dei contumaciter violant. Deinde, exemplo nocent.

cent. Tertio, doctrinæ Euangelij notam infamiæ inurunt, vt interim taceam, quòd regnum Satanæ dilatent & augeant.

Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ, propter Dominum, siue Regi tanquam supereminenti, siue præsidibus tanquam his, qui per ipsum mittuntur, in uindictam quidem maleficiorum, in laudem uerò rectè agentium.

De generali exhortatione in specialem descendit. Generalis fuit hæc. Habere honestam conuersationem inter gentes. In hac continetur, vt hypothesis in sua thesi: Estote subiecti superioribus vestris. Nam, qui hoc non facit, honestatem publicam lædit. Vestit autem hanc hypothesin triplici ratione. Prima notatur hoc dicto, Propter Dominum, videlicet, qui vt hoc suo præcepto efflagitat: Ita sibi quoq; gratum officium esse lege ostendit, qua iubet vt honoremus superiores. Secunda est, quia Reges & præsides sunt constituti in superiori loco, vt in inferiores imperium habe-

habeant. Tertia à fine magiſtratus ciuilis, qui hîc duplex ſtatuitur. Vnus quidem, quòd ſint vindicens ſcelerum. Alter verò, quòd ſint honeſtatis & virtutis defenſores, vt qui præmium virtuti tribuant, dum bonos armis & legibus defendunt.

Quia aliâs ſæpè de magiſtratu dictum eſt, hîc ſolūmodo vnam ſententiam Xenophontis de affectu Magiſtratus erga ſubditos aſcribam. Xenophontis verba hæc ſunt in Hierone. νόμιζε τὴν μὲν πατρίδα, οἶκον: τοὺς δὲ πολίτας, ἑταίρους: τούς τε φίλους, τεκνὰ σεαυτοῦ: τοὺς δὲ παῖδας, ὅτιπερ τὴν σὴν ψυχὴν. καὶ τούτους πάντας πειρῶ νικᾶν εὐεργετῶν. Hoc eſt, Patriam quidem exiſtima domum, ciues ſocios, amicos filios tuos, filios verò tanquam propriam animam, atq; hos omnes beneficentia ſuperare contende. Eurip: μέγας φίλος καὶ εὐεργέτης βροτοῖς.

Sic enim eſt uoluntas Dei, ut benefaciendo obſtruatis hominum ſtultorum ignorantiam.

Propoſitionis ratio eſt à voluntate Dei ſumta. Vult enim Deus, vt benefaciendo vincamus improborum ignorantiam,

am, qua victoria nulla præclarior esse potest. Huc illud Pauli præceptum: Vince in bono malum. Hîc tria notentur. Primum, quòd homines ignari Euangelij iudicio Spiritus sancti stulti habeantur. Secundum, quòd hæc stulticia proueniat ex ignorantia. Tertium, quòd vera sapientia & vera prudentia in cognitione Dei sit sita.

Vt liberi, & non uelut uelamen habentes maliciæ libertatem, sed ut serui Dei.

Alia ratio à conditione Christianorũ, videlicet, quòd Christiani per filiũ Dei libertatem sunt cõsecuti. Hæc ratio illustrior fit Antithesi hoc modo. Qui facit peccatũ, seruus est peccati. Christiani ergo, quos filius libertate donauit & redemit à iure peccati, debent peccato renunciare & iusticiæ, ut Paulus loquitur, militare. Præterea anticipat hîc Apostolus eorum obiectionem, qui abusi Christiana libertate sibi quiduis libertatis prætextu permiserunt. Quorum stulticiam hoc argumento refellit Apostolus noster. Christiani sunt serui Dei, Ergo illorum libertas non prætexanda est mali-

tiæ, imò magis eos ad bene agendum incitabit, vt Dei imaginem referant, cuius & filij & serui sunt.

Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, Regem honorate.

Suprà posuit generalem exhortationem de honesta conuersatione inter gentes: Nunc illam in quatuor retexit hypotheses, quæ modum honestæ conuersationis continent. Harum prima est, Omnes honorate, id est, omnes caritate & debitis officijs prosequimini. Secunda, Fraternitatem diligite, hoc est, fratrum cœtum & coniunctionem fouete & complectimini Est enim fraternitas fratrum cœtus, vt habetur Zachariæ vndecimo. Tertia, Deum timete, id est, non solum intus in animo Dei timorem habere debetis, verum etiam vita, moribus & confessione verum Dei timorem præ vobis ferre debetis, vt alij homines ex vestris externis moribus discere possint, qua sitis pietate animi erga Deum. Quarta, Regem honorate, id est, omnes superiores debita obseruantia complectimini. Posuit enim speciem pro genere. In his quatuor

tuor præceptis, honeſtas vitæ in conuerſatione hominum continetur.

Famuli ſubiecti ſint cum omni timore Dominis, non ſolum bonis & humanis, uerum etiam prauis.

Alia hypotheſis, quæ etiam continetur in generali dicto, de honeſta ſeruanda inter gentes conuerſatione. Præcipit autem hîc Petrus de ſubiectione domeſticorum miniſtrorum, quos vult ſubiectos eſſe ſuis dominis, cum omni timore, id eſt, cum ſumma obedientia & reuerentia. Eſt enim metonymia ſiue ſynecdoche. Verùm, ne quis excipiat indignum eſſe Chriſtianos famulos impijs Dominis ſubijci, diſtributione occurrit, cum inquit: Non ſolum bonis & humanis, verum etiam prauis, hoc eſt, improbis & duris, qui iuxta rigorem ſummum omnia agunt. Opponitur enim σκόλιος, bono & humano. Humanus autem quis ſit, ex græca voce manifeſtum eſt. Vtitur enim Petrus hoc loco vocabulo ἐπιεικὴς, & dicitur propriè ἐπιεικὴς, qui de ſummo iuris rigore deflectit ad mitigationem, propter aliquam circumſtantiam fa-

cti aut personæ. Verum hîc vna exceptio obseruanda est de obedientia. Nam cum Domini imperant aliquid, quod à famulis bona conscientia præstari non potest, hoc est, cum imperant aliquid, quod vel cum lege Dei manifesta pugnat, vel cum lege naturæ & publica honestate. Locum habet illud Petri: præstat obedire Deo, quàm hominibus. In eandem sententiam Atheniensibus respondet Socrates, cum iuberetur sententiæ magistratus cedere: Complector vos, inquit, Athenienses amanter, sed magis Deo quàm vobis obtemperabo. Simile quoque fuit responsum Antigonæ datum Chreonti Tyranno: Iustius est, inquit, vt ijs obtemperem, apud quos perpetuò mansura sum, quàm vobis, cum quibus admodum breue tempus viuam.

Ratio huius exceptionis est, quòd omnis obedientia, quæ præstanda est homini, debeat proficisci ex obedientia Deo debita. Siquidem homini obtemperamus propter Deum. Huc pertinet præceptum Pauli ad Ephes. 6. Serui obedite Dominis vestris carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, tanquam Domino. Et Coloss. 3. Serui obedite per omnia Dominis carnalibus, non ad oculum serui-

ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timentes Dominum. Quodcunq; feceritis, ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus, ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Nihil proinde ad iuſſum hominis faciendum eſt, quod lege Dei eſt prohibitum. Nam quiſquis hoc fecerit, naturæ ordinem inuertit, & ſacrilegè hominem Deo præfert, omni timore Dei abiecto.

Hoc enim eſt gratia, ſi propter conſcientiam Dei ſuffert quis moleſtias, iniuſtè patiens.

Ratio eſt, cur iugum Dominorum prauorum non ſit excutiendum à fidelibus famulis. Hoc eſt, inquit, GRATIA, id eſt, gratum Deo (ponitur enim hic abſtractum pro concreto) ſi propter conſcientiam Dei ſuffert quis moleſtias, hoc eſt, gratum Deo eſt, quòd famulo religio ſit Deum offendere, cuius voluntate intelligit hoc onus ſeruitutis ſibi impoſitum eſſe. Eſt autem conſcientia Dei, non quam ipſe Deus habet, ſed quam homo coram Deo

habet, qua cauet, ne illum vlla ratione offendat.

Quæ enim laus, ſi cum peccantes colaphis cedimini, ſufferetis? ſed ſi cùm benefacitis, affli-ĉti, & moleſtiam tamen toleratis, hoc gratia apud Deum.

Amplificat eandem rationem collatione cauſarum. Qui affligitur, aut ſuapte culpa affligitur, aut præter omnem ſuam culpam. Si ſua culpa affligitur, digna pœna dolenda venit. At ſi præter ſuam culpam affligitur, patientia Deo eſt grata. Chriſtianus igitur famulus ita componat ſe, vt ſi quid moleſtiæ ferendum ſit, ne id fiat ſua culpa.

Nam ad hoc uocati eſtis.

Alia ratio à genere ſumta, ſiue à communi omnium Chriſtianorum conditione. Omnes pij vocati ſunt, vt patienter iniuriam ferant. Quarè etiam Chriſtianos famulos patienter iniuriam ferre oportet.

Quoniam & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, reliquens no-

bis exemplum, ut insequerimi uestigia eius.

Exemplo Christi probat Christianorum omnium esse patienter iniuriam ferre. Christus est caput nostrum, cuius actio nostra est instructio. Cum igitur passus sit ille cum summa patientia, decet & eius membra, id est, Christianos patienter crucem ferre, tametsi causæ afflictionis Christi & nostræ diuersæ sunt. Ille enim est passus pro nostro peccato expiando. Nos autem patimur pro eodem, non quidem expiando, sed in carne nostra mortificando, ad Rom. 6. Porrò imitatio Christi in cruce magis nobis dulcescet, si eius necessitas, vtilitas, dignitas & modus spectentur. Necessitas imitationis indicatur Matth: 6. vbi Dominus ita ait: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Et Luc. 14. Et qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus. Hæc dicta testantur, quàm sit necessaria imitatio Christi in cruce. Nam & mandatum Christi vrget, & conuersionis conditio postulat conformi-

tatem ſanctorum cum Chriſto in cruce. Vtilitas imitationis duplex eſt. Vna in hac vita, de qua Paulus ad Rom. 6. Hoc ſcientes, quòd vetus noſter homo vnà crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato. 2. Corinth: 4. Semper mortificationem Ieſu Chriſti in corpore noſtro circumferentes, vt & vita Ieſu manifeſtetur in corporibus. Altera in futura vita, de qua idem Apoſtolus ad Rom. 8. Si vnà cum eo patimur, ſimul etiam cum eo regnabimus. 2. ad Timoth. 2. Nam ſi commortui ſumus, & conuiuemus. Dignitas imitationis crucis Chriſti indicatur Matth: 10. Qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus, Hoc eſt, non eſt dignus, vt membrum meum cenſeatur. Ad Galat: 6. Stigmata Domini Ieſu in corpore meo geſto. Item, Abſit mihi gloriari, niſi in cruce Domini Ieſu Chriſti. Ad Rom. 8. Quos præſciuit, eoſdem etiam prædeſtinauit conformes fieri imagini Filij ſui. Modus imitationis non conſiſtit in quantitate, non in qualitate, & non in fine principali crucis Chriſti: ſed in his quinq; In fiducia erga Deum. In obedientia ſpontanea. In patientia vera. In inuocatione & gratiarum

actione. Et in spe gloriosæ liberationis. Fiduciæ vox est in Psalm. 16. Posui Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commouear. De obedientia & patientia simul Philip:2. Humiliauit seipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Item Esaiæ 53. Oblatus est, quia voluit & non aperuit os suum. De inuocatione & gratiarum actione Psalm. 16. & 22. & multi alij concionantur. Item Matth. 26. & Iohan. 17. de inuocatione & gratiarum actione Christi in cruce plurima leguntur. De spe liberationis ita loquitur Psal. 16. Propter hoc lætatum est cor meum, et exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe. Huc iam accõmodentur exempla imitationis, vt Abrahæ, Isaac, Iacob, Iob, Dauid, Daniel, Petri, Pauli & aliorum, quos & nobis imitandos proponamus.

Qui peccatum non fecerat, nec inuentus est dolus in ore eius, qui conuicijs petitus non uicissim conuiciabatur, cum pateretur non minabatur, sed com-

misit uindictam ei, qui iudicat iustè.

Exemplum Christi, quod imitandum proposuit, amplificat, vt ostendat quo animo nos, qui eius discipuli sumus, iniuriam ferre debeamus. Quod autem addit, Christum vindictam commisisse ei, qui iustè iudicat, non ad cupiditatem vindictæ in Christo referendum est, sed ad obedientiæ causam. Vt igitur ipse obediens fuit sub cruce, Deo commendans & se & suam causam: Ita & nos ipsius exemplum imitari debemus, commendantes nos & nostram causam Deo, & simul iuxta mandatum Christi orantes pro persequentibus nos.

Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui iusticiæ uiuamus, cuius liuore sanati fuistis.

Alia ratio à fine afflictionum Christi. Christus afflictus est propter peccata nostra expianda. Ergo non amplius peccatis indulgebimus, sed viuemus potius iusticiæ eius, cuius liuore sanati sumus. Proinde, non

de, non decet vt impatienter nos crucem feramus.

Eratis uelut oues errantes, ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorem & Epiſcopum animarum ueſtrarum.

Ratio à conditione ſtatus Chriſtianorum. Olim ante conuerſionem fuiſtis vt oues errantes, nunc autem eſtis conuerſi ad paſtorem & epiſcopum animarum veſtrarum. Decet igitur, vt veſtri paſtoris exemplum in cruce patienter ferenda imitemini.

TERTIVM CAPVT.

SVMMA CAPITIS TERTII.

MOnſtratis coniugum officijs, communia omnium ordinum hominibus officia præſcribit Apoſtolus. Vnde ad ſanctitatem & conſtantiam in fide & ſpe

horta-

hortatur, propositis cum pręmiorum obedientiæ, tum pœnarum inobedientiæ exemplis.

ORDO ET PARTES CAPITIS TERTII.

QVatuor sunt huius capitis partes præcipuæ. In quarum prima, instruit mulieres. In secunda, maritos docet. In tertia, communia omnibus hominibus præcepta commendat. In quarta, ad sanctitatem, constantiam in fide & spe, & patientiam in cruce hortatur, proposita collatione temporis Noë & temporis, quo hæc Apostolus scripsit, Significans similes pœnas manerę incredulos omnibus temporibus, quantumuis multi fuerint, cum contrà pij, quorum numerus est perexiguus, potentia Dei saluentur.

EXEGESIS TERTII CAPITIS, CVM OBSERVAtione *doctrinarum.*

Similiter uxores subiectæ sint uiris.

Pertinet & hæc hypothesis ad honestam inter homines conuersationem, & conti-

tinetur in illa: Omnes honorate. Qualis autem hæc ſubiectio eſſe debeat, alibi expoſuimus, & ſumma huc redit, vt hæc ſubiectio ſit liberalis,& non ſeruilis,vt quę potius ex caritatis lege, quàm ex dominationis imperio pendere debeat.

Vt etiam, ſi qui non obediunt ſermoni,per mulierum conuerſationem ſine ſermone lucrifiant, conſiderantes puram ueſtram in timore conuerſationem.

Exhortationis ratio eſt ab vtili. Honeſta vxoris conuerſatio per debitam ſubiectionem, interdum facit vt mariti ſeueriores veluti cicurentur, ac tandem piarum coniugum conſuetudine conuicti, aures verbo præbeant, à quo alioqui abhorrerent prophani & ridigi homines. Cùm autem Apoſtolus dicit: Vt ſine ſermone lucrifiant, ad præparationem referendum eſt, ne quis putet quemquam ſine verbo ſaluari poſſe.

Quarum ſit non externus in

pli-

plicatura capillorum, & circumpositione auri, & amictu palliorum, ornatus, ſed occultus cordis homo in incorrupto (ornatu) lenis & quietus ſpiritus, quod eſt coram Deo precioſum.

De ſubiectione mulierum dixit, nunc earum ornatum per antitheſin deſcribit Apoſtolus. Nam cum mulieres pleræꝗ externi ornatus & cultus auidiores ſint, fit vt ſæpiſſimè modum tranſgrediantur. Confert autem hîc duplicem ornatum, Quorum vnus eſt externus & caducus, Alter internus & conſtans. Ille ſuperbiæ & intemperantiæ: hic lenis & manſueti ſpiritus inditium eſt. Cæterum hîc ſeruandum eſt τὸ πρέπον perſonarum, ne quid ſuperſtitione temerè contra honeſtam conſuetudinem peccetur. Neꝗ enim decorum eſſet, ſi honeſta matrona, in ſuperiori aliquo ſtatu conſtituta, ſe vilium ancillarum more veſtiret religionis gratia. Quare diligenter ſpectandum eſt, quid & ſtatus hominis, & conſuetudo patriæ patiatur. Huc pertinet pulcerrimum Cratetis dictum, quid de

orna-

ornatu muliebri in hanc ſententiam loqui-
tur: Ornatus eſt quod ornat, ornat autem,
quod mulierem ornatiorem facit. Sed nec
aurum, nec ſmaragdus mulierem ornatio-
rem facit, ſed quæcunq; grauitatis, mode-
ſtiæ & pudicitiæ ſignificationem habent.

Sic enim olim etiam ſanctæ mulieres, quæ ſperabant in Deum, ornabant ſeſe, ſubiectæ proprijs maritis, ſicut Sara obediuit Abrahæ, Dominum eum uocans, cuius factæ eſtis filiæ cum benefacitis, & non metuitis ullum terrorem.

Sanctarum matronarum exemplo confirmat Apoſtolus, quod de mulierum ornatu & ſubiectione præcepit. Et vt certam regulam pręſcribat, Saram vxorem Abrahæ proponit, quæ Deum timuit, quæ ornabat ſe pudicitia, quæ ſubiecta erat marito, Dominum eum appellans. Vt non ſolum facto, verum etiam voce ſuam ſubiectionem teſtaretur. Huius Saræ filias dicit eſſe Chriſtianas matronas, quæ ipſius vir-
tutes

tutes imitantur, quæ ipſius exemplo benefaciunt, quę ſponte & vltro officium ſuum præſtant, nullo ad id compulſæ timore. Ita enim ait: Cuius filiæ factæ eſtis cum benefacitis, & non metuitis vllum terrorem. Vult ergo mulieres benefacere, vt non ad id terrore maritorum cogantur, ſed proprij potius animi promtitudine impellantur ad officium præſtandum. Hæc ſimpliciſſima ſententia eſt verborum Apoſtoli, & maximè exemplo propoſito congruit. Vt enim ſua ſponte benefecit Sara, non compulſa viri imperio: ita & aliæ mulieres non terrore pœnæ, ſed amore virtutis probæ eſſe debent.

Viri ſimiliter cohabitantes (ſint) ſecundum ſcientiam, tanquam infirmiori uaſi, muliebri tribuentes honorem, tanquam etiam cohæredes gratiæ uitæ, ne interrumpantur preces ueſtræ.

Analogum officium requirit à maritis, videlicet vt cohabitent vxoribus ſecundum ſcientiam, id eſt, ſanctè & honeſtæ.

Ex causa enim effectum intelligit. Siquidem scientia ex verbo Dei percepta, causa est sanctitatis, & omnis honestatis. Verùm, quia hæc pauca Apostoli verba multa continent, ea retexam & illustrabo. Primum ergo vox cohabitationis, significat Synecdochicôs omnia maritorum officia in familia. Deinde quod additur, secundum scientiam, modum præstandi officij & regulam continet. Nam, vt vult Apostolus maritos vera scientia agendi præditos esse: Ita requirit ab ipsis, vt sanctè & honestè iuxta regulam verbi Dei cum vxoribus viuant, & tribuant eis debitum honorem, hoc est, caritate eas complectantur, facientes quæ requirit maritorum conditio, & quæ postulat vocationis ratio. Tertio, cum vxores infirmum vas appellat, monet Primum, vt mariti, quos fortioret esse decet, meminerint infirmitatis muliebris, & imbecillitate earum admoniti, benignius eas tractent. Deinde, appellatio vasis (qua significatur, quod coniunx comes sit viro, & adiutrix ad fideliter coram Deo & in familia transigendam vitam adiuncta) rationem continet officij mariti erga vxorem. Est enim vxor adiutrix viro. Quarè par est, vt eam tanquam adiu-

tricem, & eiuſdem iugi ſociam complectatur. Quarto additur ratio à communi piorum coniugum conditione, videlicet, quòd ſint cohæredes æternæ vitæ. Proinde decet, vt hîc ſe mutuo honore proſequantur. Quinto & vltimo argumentum à neceſſario opponit, cum inquit: Ne interrumpantur preces veſtræ. Vbi enim non cõuenit inter coniuges, interrumpitur hoc neceſſarium officium, quod eſt inuocatio Dei. Quare, ne id fiat, mariti ſtudere debent, vt ſit cohabitatio eorum cum honeſtis vxoribus pia, honeſta & quieta.

In ſumma uerò ſitis omnes concordes, compatientes, fraternè uos diligentes, miſericordes, affabiles.

A particularibus officiis aſcendit ad communia Chriſtianorum officia, & iuſticiæ quaſdam partes recitat. Concordes ὁμόφρονας, vocat eos, qui ſunt eiuſdem animi & ſententiæ. Qua virtute vinculum pacis & tranquillitatis Chriſtianis commendatur. Cum contrà, qui diſſentiendi libidine laborant, ſchiſmata faciant, & rumpant dilectionis vinculum, præbeantq; occaſio-

casionem Satanæ ad euertendas Ecclesias Christi. Verùm hoc interea sciendum est, quòd concordia Christianorum in Ecclesia debeat esse sancta, in rebus pijs & licitis, facientibus ad ædificationem mutuam. Nam alioqui nullus est consensus Christo & Belial. Compatientes græcè συμπαθεῖς vocat eos, qui mutuo molestiarum sensu tanguntur. Est enim συμπάθεια πάθος τινὸς διὰ πάθους ἑτέρου. Huc pertinet illa pulcerrima pictura apostoli Pauli Rom. 12. & 1. Corinth: 12. in qua pictura totam Ecclesiam corpori varijs constanti membris comparat. Huius συμπαθείας fons est sincera dilectio ex corde, fide purificato, proficiscens. Finis autem huius sympathiæ est incolumitas totius corporis Ecclesiæ. Fraternè se inuicem diligere, ideo vult pius Apostolus, quia ex eodem semine immortali per Spiritum sanctum sunt regeniti in filios Dei. Vnde Christus excitatus à mortuis, iussit nunciari discipulis: Ascendo ad Deum meum & Deum vestrum, ad patrem meum & patrem vestrum. Misericordes εὔσπλαγχνοι. Sunt autem εὔσπλαγχνοι quasi bonorum viscerum, id est, affectuum. Viscerum enim vocem pro affectibus vsurpant sacræ literæ. Non

igitur tantum ad misericordiam referenda est vox ἐυσπλαγχνίας, sed etiam ad omnē pietatis affectum, quo mores externi ueluti condiuntur. Affabiles græcè φιλόφρονες (amicabiles) sunt, qui ad vitæ consuetunem faciles sunt & commodi, autore Budæo. Quantum autem hæ virtutes ad honestè transigendam vitam inter homines habeant momenti, nemo non videt, præsertim, si ea comparauerit cum oppositis vicijs, quibus nihil in vita nocentius & turpius esse potest.

Non reddentes malum pro malo, aut conuicium pro conuicio, sed contrà benedicentes, scientes quòd in hoc uocati sitis, ut benedictionem hæreditatis possideatis.

Corrigit Apostolus vitia veteris hominis, quæ sunt inter multa alia: Malum pro malo reddere, conuicium pro conuicio, maledictum pro maledicto. Vult enim, vt benè precemur ijs, qui nobis maledicunt, & ex animo condonemus offensam ijs, qui nos læserunt, id quod ex vocationis

tionis noſtræ conditione confirmat. Ac ſi diceret: Nos toties Deum offendimus, & fuimus digni, quibus æternùm maledice-ret Deus, verum cum ipſe, condonata omni offenſa, vocat nos ad poſſeſſionem perpetuæ benedictionis, par eſt, vt eius exemplum imitemur, modo ipſius filij germani eſſe velimus. Hoc quia commune eſt officium Chriſtianorum, nequaquam tollit aut euertit illorum officium, quorum eſt alios in timore Dei caſtigare & coërcere, ne ſcabies paucorum totum inficiat gregem. Hoc confirmatur Chriſti, Prophetarum & aliorum multorum ſanctorum exemplis.

Qui enim uitam uult diligere & uidere bonos dies, coherceat linguam ſuam à malo, & labia ſua ne loquantur dolum, declinet à malo & faciat pacem, & ſectetur eam. Quia oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in deprecationem eorum, ac uultus Domini in facientes mala.

Ex Pſalmo 35. id quod dixerat de hæ-

reditate benedictionis, hoc est, felicis immortalitatis, confirmat. Etsi autem, quantum ad sensum attinet, fideliter expressit Petrus mentem Dauidis, tamen nec Ebraicam veritatem, quantum ad verba attinet, nec versionem septuaginta interpretum est secutus. Solent enim Apostoli non tàm verborum, quàm rerum curam habere. Locus hic insignis obseruandus est, qui docet omnia cùm præsentis tùm futuræ vitæ commoda à Dei timore pendere, quemadmodum etiam promissiones additę primo & quarto præcepto clarissimè docent. Quare eos fugiendos moneo, qui conantur homines abducere à claris Dei promissionibus ad Satanicas illusiones, vt quærant futurorum euentum, & felicitatem hominum ex horoscopis & prædictionibus hominum quæstum mendacio quærentium, quos secundum Imperatorum leges olim iustè puniuit magistratus. Ac si quis contra hanc diuinam promissionem obijciat multos pios contraria experiri promissionibus illis magnificis, respondeo pios semper habere quantum satis est, si tentationis exitum spectes. Imò in medijs afflictionibus felices & beati exultant. Contrà autem, qui mala conscientia torquentur,

tur, nihil inueniunt in quo possint acquiescere. Vocabula, quibus vsus est Apostolus, per se sunt clara, vt nostra interpretatione non indigeant, nisi fortè hoc admonendum est, quòd quemadmodum per oculos Domini fauor & gratuita beneuolētia: Ita per vultum ira idiotismo hebraico significetur. Porrò hic locus Petri contra eos etiam militat, qui negant bona opera in renatis necessaria esse, firmissima est enim ratio hæc: Qui vult & expetit vitam abstineat à malo, & faciat bonum. Proinde, qui non abstinet à malo, nec facit bonum, vita & gratia excidit, & consuetudine peccandi tandem obdurescit. Sicut enim ex consuetudine laboris callus obducitur loco affecto: Ita ex consuetudine peccandi omnis sensus doloris & omne σωτηρήσεως iudicium amittitur, & mens fit reproba.

Et quis est, qui affliget uos, si boni imitatores fueritis?

Ratio exhortationis à fructu vitæ piè & sanctè transactæ. Nam piæ & sanctæ vitæ, in qua conamur de omnibus benemereri, fructus esse solet quieta & tranquilla in mundo conuersatio, cum contrà turbu-

lenti sæpe sibiipsi exitium accersunt. Verùm quia hæc habet exceptionem, subiungit Apostolus,

Sed etsi quid perpetiamini propter iusticiam, beati.

Afflictionum in hac vita duæ sunt causæ. Vna, culpa propria eius qui affligitur: Altera, non culpa, sed iusticia potius & benefacta. Qui suam ob culpam affligitur, iustè patitur, qui verò ob benefactum seu iusticiam, beatus est, idq; non propter sensum crucis, quæ semper molesta est, sed propter euentum. Nam gloriosa futura est liberatio omnium piorum, qui, cum patiuntur, fidem retinent & spem gloriæ promissæ. Hanc interpretationem confirmat concio Christi Matth. 5. vnde hæc Petrus desumsit.

Cæterùm, terrore illorum ne terreamini, neq; turbemini: sed dominum Deum sanctificate in cordibus uestris.

Quia omnes, qui volunt piè in Christo viuere, iuxta Pauli dictum, persecutionem in mundo patienter, animat Petrus

pios aduerſus crucis acerbitatem, ac primum vult, vt deponamus metum eorum, qui nos perſequuntur, iubetq́ꝫ vt ei opponamus promiſſiones diuinas. Nam Deus, qui promiſit ſuis liberationem, fallere non poteſt, cum ſanctus ſit. Atqꝫ hoc eſt, quod dicit Apoſtolus: Sanctificate Deum in cordibus veſtris, hoc eſt, omnem laudem veritatis & iuſticiæ Deo tribuite. Fieri enim non poteſt, vt promiſſiones ſuas non ſeruet. Quarè certi eſtote, quòd vos ſuo tempore ex omnibus malis ſit erepturus, modo vos conſtantes in fide perſeueraueritis. Hanc interpretationem huius generalis dicti: Sanctificate Deum in cordibus veſtris, requirit περίστασις. Hoc pacto rex Dauid in exilio Deum ſanctificauit, cum diceret ſe paratum eſſe, ad ferendum præſens exilium, ſi ita Domino videretur. Hoc pacto Iob ſanctificauit Deum cum diceret: Scio quòd redemtor meus viuat. Huiuſmodi plurima ſunt exempla, cum in veteri, tum in nouo teſtamento, qualia multa recitat Epiſtola ad Hebræos cap. 11. Quæ omnia exempla monent, vt in cruce & perſecutione intueamur iudicium Dei & miſericordiam. Atqꝫ ita inuicto animo, & viua in Chriſtum fiducia perferamus crucem.

Parati autem ſemper ſitis ad reſpondendum cuilibet petenti rationem ſpei, quæ eſt in uobis, cum lenitate & timore.

Quia confeſsionis chriſtianiſmi comes eſt in hoc mundo perſecutio, monet Apoſtolus pios, ne propter perſecutionis metum abĳciant confeſsionem, aut diſſimulent, ſed potius parati ſint ad reſpondendũ cuilibet interroganti. In reſpondendo autem Petrus duo requirit, videlicet manſuetudinem, & timorem Dei. Manſuetudo quidem opponetur iracundię & impatientiæ. Timor verò Dei veritatis, conſtantiæ & bonæ conſcientiæ cuſtos eſt, monetq́ꝫ vt in ipſa confeſſione ad Deum ipſum reſpiciamus.

Verùm hîc plura perpendenda ſunt. Primum enim diſcernendum eſt inter neceſſaria & ἀδιάφορα. Neceſſaria eſt omnium hominum obligatio ad primum præceptum, vt verum Deum vero timore & vera fide colant, & vt fugiant idola omnia, & quarumcunqꝫ ſectarum portenta, pugnantia cum verbo Dei. Matth. 4. Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli

seruies. Nec tantum interior cultus necessarius est, sed etiam externa significatio, & confessio seu professio. Matth. 10. Qui negauerit me coram hominibus, negabo eum coram Patre meo cœlesti. Negat autem qui vel corde, vel corpore & externis signis seu gestibus se non testatur vnius Dei cultorem esse in Christo Iesu vnico Mediatore. Hinc concludo neminem salua pietate posse interesse Missis Papisticis aut aliјs ritibus, in quibus sunt manifesta idola, vt inuocatio sanctorum, circumgestatio panis, & adoratio simulacrorum. Neq; hic vlla excusatio valet. Nam neque propter vocationem, neq; propter vxorem, aut amicos, neq; propter vllas alias res decedendum est ab æterno Dei præcepto de fugiendis idolis. Αδιάφορα sunt decantationes Psalmorum, matutinæ & vespertinæ preces, præcipuè illæ, quæ ab ipsis Papisticis de tempore vocantur. His interesse per se non est impium, sed imprimis cauendum est, ne exemplo tuo infirmioribus sis scandalo, & illa videaris probare, quæ cum primo præcepto pugnant. Secundò cauendum est, ne intempestiua sit nostra confessio extra publicum conuentum. Quarè præceptum Petri diligen-
ter

ter perpendendum eſt, ad reſpondendum, inquit, omni petenti. Aliud eſt enim reſpondere, ſi interrogatus fueris, aliud eſt citra neceſſitatem apud impios ſe temerè in pericula conijcere, præſertim vbi non expetitur confeſſio. Tertiò, perpendendum eſt & hoc, ne extra cœtum Eccleſiaſticum, vbi colloquia oriuntur de religione, & aduerſarij blaſphemias loquuntur, tacitus videaris approbare impietatem. Quarè ab huiuſmodi colloquijs abeſſe tutius eſt, ne tacendo conſcientiam vaſtes, atq; ita naufragio fidei facto, reus fias defectionis à Deo. Proinde, ſi quando contigerit te voces in Deum blaſphemas audire, potius mors oppetenda eſt, quàm vt tacitus feras contumeliam Dei.

Conſcientiam habentes bonam, ut in eo, quod loquuntur aduerſus uos tanquam maleficos, pudefiant, qui inceſſunt ueſtram bonam in Chriſto conuerſationem.

Confeſsionis duplicem fructum ponit: nempè bonam conſcientiam apud Deum,

um, qua re nulla alia iucundior eſſe poteſt: & bonam famam apud homines. Nam vt honor ex confeſsione Deo tribuitur, vnde tranquilla redditur conſcientia: Ita vitæ integritas bonum nomen adfert, adeò vt qui parum honeſtè antea de pijs iudicarunt, nunc conuicti piorum confeſſione (quæ in veritatis defenſione, & in vitæ ſanctimonia poſita eſt) pudefiant, agnoſcentes ſe iniuſtè pios traduxiſſe. Quid autem ſit bona conſcientia, ex 13. capite ad Hebræos colligi poteſt, vbi ita inquit autor eius Epiſtolæ: Confidimus, quia bonam conſcientiam habemus, in omnibus rectè conuerſari volentes. Proinde, bona conſcientia erit in renatis, voluntas rectè faciendi, vt ſciens & volens non ruas contra voluntatem Dei. Huiuſmodi conſcientia Actor: 14. dicitur ἀπρόσκοπος, in hoc, inquit Paulus, ipſe me exerceo, vt conſcientiam habeam ἀπρόσκοπον apud Deum & apud homines ſemper, hoc eſt, talem, qua caueam perpetuò, nec vel Deum ſciens & volens offendam, vel hominibus ſim ſcandalo. Obſerua hoc loco, quò omnes conatus piorum in hac vita referri debeant, nimirum, vt bonam conſcientiam apud Deum habere, & bonam

famam

famam coram hominibus tueri possint. Contrà verò obserua nihil tristius esse mala conscientia,& mala fama. Illa enim intus cruciantur homines:hac foris contemnuntur,& veluti expuuntur, tanquam res fœdissima & abiectissima.

Melius enim est benè agentes,si ita uelit uoluntas Dei,pati, quam malè agentes.

Ratio à collatione causarum crucis (alij enim affliguntur propter peccata sua, alij præter merita sua) quasi dicat: Etsi grauis crux est, tamen melius est propter bonam causam affligi, quàm propter malam. Nam qui affligitur ob bonam causam,beatus est, quemadmodum suprà Petrus ex concione Christi probauit. Interponitur autem hîc argumentum à voluntate Dei sumtum: Si ita, inquit, velit voluntas Dei, ac si dicat: Cum crux non casu aliquo nobis imponatur, sed ex consilio Dei, æquius ferenda est. Nam clementissimus pater non castigat filios suos, vt perdat eos, sed potius vt castigatos seruet, dum in ipsis crucis onere opprimitur & mortificatur corpus peccati. Imprimis ergò

gò obſeruandum eſt, quòd cauſam crucis piorum affirmat eſſe uoluntatem Dei. Hęc, quia ſemper bona, iuſta & ſancta eſt, par eſt, vt ei nos ſubijciamus in timore Dei per patientiam, præſertim cum tendat in noſtrum profectum. Nam ideò, vt Paulus 1. Corinth. 11. teſtatur, corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Nihil enim procliuius eſt, quàm à Deo deficere, cum omnia nobis ex votis cedunt, ſiquidem ea eſt naturæ noſtræ prauitas, vt ſecundis rebus vti non poſsit, niſi in ſuam pernitiem. Quare rectiſsimè à Poëta dictum eſt:

Neſcia mens hominis fati ſortiſq; futuræ,
Et ſeruare modum rebus ſublata ſecundis.

Dauid ſua experientia edoctus ait: Priuſquam humiliarer, erraui. Item, Bonum eſt mihi Domine, quòd humiliaſti me, vt diſcam ſtatuta tua. Hinc patet, quod nam ſit Dei conſilium, quando ſuos cruce examinat, videlicet, vt & in doctrina pietatis proficiant, & in vitæ innocentia perſeuerent, ſeu vt Paulus loquitur, vt abundent magis magiſq́ in omni cognitiõe & ſenſu. Feramus igitur æquo animo crucem, cogitantes bonam Dei voluntatem eſſe, vt cruce coërceamur, ne caro ferociat aduerſus ſpiritum.

Nam & Christus semel pro peccatis passus fuit, iustus pro iniustis, ut nos adduceret Deo.

Aetiologia est ab exemplo Christi. Christus, etsi iustus fuit, malis tamen affectus est. Proinde nos quoq; Christi exemplo patiamur potius benè agentes quàm malè agentes. Obserua hoc loco discrimen inter nostram crucem, & crucem Christi. Christus enim passus est pro iniustis, vt eos Deo adducat, hoc est, vt eos sua victima redemtos à reatu & obligatione damnationis absolueret, & vestitos sua iusticia reconciliaret Deo, iuxta illud 2. Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatũ, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso. Nos autem patimur Dei consilio, vt in nobis vetus homo crucifigatur, & nouus quidam formetur. In huius veteris hominis mortificatione, & in noui formatione sita est sanctificatio nostri, quæ in nobis peragitur virtute mortis & resurrectionis Domini.

Mortificatus quidem carne, uiuificatus uerò spiritu.

Quem-

Quemadmodum in Chriſto commendatur nobis crucis ferendæ exemplum: Ita ſpes glorioſæ liberationis in eodem exemplo nobis proponitur. Nam vt ille poſt mortem in gloriam ſuam per reſurrectionem à mortuis intrauit: Ita & nobis poſt crucem, ſi modo in fide Chriſti vſq; ad finem perſeuerauerimus, gloria expectanda eſt, iuxta illud Pauli Roman: 8. Si patimur cum illo, ſimul cum illo regnabimus. Vt enim ille ſua diuina natura excitatus eſt, poſtquam ex infirmitate carnis eſt paſſus: Ita nos eadem ſua diuina virtute olim excitabit & viuificabit, vt beati æternùm cum illo regnemus. Hic ſenſus verborum Apoſtoli eſt, vnde patet, quòd carnis vocabulo humana natura Chriſti tota intelligatur: Sicuti ſpiritus appellatione eiuſdem diuina natura. Nam vt ſecundum humanam naturam eſt paſſus: Ita ex potentia diuina eſt excitatus, quemadmodum Paulus docet 2. Corinth. 13. hiſce verbis: Crucifixus eſt ex infirmitate, ſed uiuit ex Dei potentia. Perperam igitur quidam ſpiritus nomen ad animam Chriſti referunt, contra apertum Pauli teſtimonium. An non plena eſt partitio, qua hic dicitur, Chriſtus mortificatus carne, & viuificatus

ſpiritu? Significat ergo'ne hîc Petrus Chriſtum totum conſtare ex carne & ſpiritu? vbi animæ mentio, ſi ſpiritus nomen diuinitatem notat? Ad hoc ſuprà reſponſum eſt, & nota eſt ſcripturæ phraſis, qua carnis nomine integer homo ex anima & corpore conſtans intelligatur. Si ſic eſt, animam Chriſti mortuam fuiſſe fateris? Nequaquam, ſed dolores mortis fuerunt communes corpori & animæ, adeò quidem ut anima propriè paſſa dicatur, ſicut corpus propriè mortuum dicitur, anima ex ipſo egreſſa.

In quo etiam ſpiritibus, qui ſunt in carcere, profectus prædicauit, immorigeris olim cum ſemel expectabat Dei patientia in dieb. Noë, dum appararetur arca, in qua paucæ, hoc eſt, octo animæ ſeruatæ ſunt, per aquam. Cùi nunc reſpondens exemplar etiam nos ſaluat Baptiſma, non ſordium carnis depoſitio, ſed con-

conſcientiæ bonę ſtipulatio cum Deo, per reſurrectionem Ieſu Chriſti, qui eſt in dextra Dei profectus in cœlum, ſubiectis ſibi angelis & poteſtatibus & uirtutibus.

Quia maxima vis ineſt ſuaſorijs argumentis, quæ petuntur ab exemplis, in quibus pręmia virtutum & ſupplicia contumaciæ referuntur: Petrus proponit collationem temporis Noë, & Chriſti exhibiti in carne, ſeu temporis, quo hæc Apoſtolus ſcripſerat. Quemadmodum itaq; tempore Noë ſpiritus Chriſti prædicauit hominibus, quorum pleriq; quidem verbo prædicato non crediderunt, & propterea eorum ſpiritus nunc detinentur in carcere exteriorum tenebrárum, vbi luunt ſuæ contumaciæ pœnam. Alij verò vt Noë cum ſua familia, hoc eſt, octo homines, & verbo obtemperârunt, & ſunt propterea per medias diluuij aquas ſeruati in Arca, reportantes ſuæ obedientiæ præmia: Ad eundem modum nunc idem Chriſti ſpiritus in Apoſtolis, & eorum ſucceſſori-

bus prædicat hominibus, quorum plerique prædicato verbo non obtemperant, pauci verò obtemperant. Verùm vt illi non Euangelio obtemperantes, olim in diluuio suorum peccatorum absordebantur: Ita hi pauci, qui verbo Euangelij credunt, saluabuntur per Baptisma, quod est bonæ conscientiæ cum Deo stipulatio, confirmata per resurrectionem Iesu Christi, cui omnia subiecta sunt. Cum igitur tristissimus sit futurus exitus impiorum, & fœlicissimus piorum, sanctè & piè viuendum est, & cauendum est, ne propter præsentis crucis acerbitatem abijciamus confessionem, aut languidiores reddamur ad benefaciendum. Hactenus simplicissimè argumentum Petri recitauimus, singula singulis conferendo, vt à quouis argumenti uis & ratio intelligi posset. Hanc interpretationem nostram facilè probabit is, qui scopum Apostoli, & argumentorum seriem diligentius examinauerit, & perpenderit. Verùm ne quid coactum videatur in nostra explicatione, verba Apostoli particulatim perpendamus.

In quo etiam, scilicet, spiritu. Spiritum hîc non significare animam Christi, sed Christi diuinitatem, ex superiori ver-

ſu apparet. Loquitur enim de eo ſpiritu, quo Chriſtus excitatus eſt ex mortuis, quem Paulus 2. Corinth. 13. potentiam Dei definit. Quod autem hoc ſpiritu Chriſtus ante aſſumtam humanam naturam adfuerit ſanctis Prophetis & prædicauerit, ipſe Petrus teſtis eſt, qui ſuprà in primo capite Chriſti ſpiritum teſtatur prænunciaſſe Chriſti paſſionem, & conſecuturam gloriam. Cum ergo Chriſtus ſpiritu profectus dicitur, & prædicaſſe immorigeris, nequaquam poteſt intelligi de corpore aut anima Chriſti. Nam carni, id eſt, humanæ naturæ, opponit ſpiritum, id eſt, diuinam naturam ſeu Spiritum ſanctum, qui ſpiritus Chriſti & Dei dicitur. Neq; offendere poteſt, quòd dicatur profectus eſſe ſpiritus Chriſti, quod non videtur conuenire diuinæ naturæ, quæ vbiq; præſens eſt. Eſt enim vſitata ſcripturæ phraſis, tribuere Deo membra, actiones humanas & affectus, vt iſta ratione conſulatur infirmitati ac captui noſtro. Hinc eſt, quòd nunc dicatur aſcendere, nunc deſcendere, nunc aduenire, nunc recedere, viſitare &c. Hanc figuram vocant theologi ἀνθρωποπάθειαν, qua Deo tribuuntur ſimilitudine quadam humanæ affectiones & actiones. Sed qui-

bus profectus prædicauit ille Christi spiritus? τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι, hoc est, ijs qui sunt in carcere, spiritibus. Qui autem vertunt, ijs, qui erant in carcere, ac si iam ibi non essent, vim faciunt verbis Petri, & eorum sententia in ipso textu refellitur. Nam Petrus apertè affirmat, eos fuisse immorigeros prædicationi spiritus Christi. Quarè eos manere in carcere manifestum est, iuxta hoc Christi dictum: Qui non credit, ira Dei manet super eum. Deinde, anthitesis temporis obseruanda est in his duobus membris, τοῖς ἐν φυλακῇ, ἀπειθήσασί ποτε, Ac si dicat Apostolus, ijs prædicauit, qui olim fuerunt inobedientes, & nunc sunt in carcere, quantum ad animas attinet. Sed cur non dicit Petrus, spiritum Christi prædicasse hominibus? Quia Petrus sui seculi respectu loquitur, quando impiorum corpora putrefacta fuerunt, sed spiritus, hoc est, animæ in carcere tenebrarum detinebantur, vbi pœnas suæ contumaciæ luunt. Commodius igitur Apostolus spiritus dixit, quàm homines, vt proposita pœna, quam luunt spiritus impiorum, ad resipiscentiam homines inuitet.

Cum semel expectauit Dei patientia

in

in diebus Noë, dum appararetur Arca. Quid quæſo clarius eſſe poteſt hac tēporis aſsignatione, quo ſpiritus Chriſti dicitur prædicaſſe im̄origeris? Tēpus Noë nominatur, quādo patientia Dei expectauit impīj mundi reſipiſcentiam annos ferè centum & viginti, quemadmodum Geneſ. 6. habetur. Quicunq; autem ad prædicationem ſpiritus Chriſti non egerunt pœnitentiam, in diluuio perierunt, & qui ſpiritui Chriſti prædicanti crediderunt, per arcam ſunt liberati à diluuio. Huc vſq; antecedens argumenti extenditur, ſequitur conſequens.

Cui nunc correſpondens exemplar etiam nos ſaluat baptiſma. Aquam diluuīj, in quo ferebatur Arca, figuram Baptiſmi fuiſſe pronunciat, qui Baptiſmus etiam nos hodie ſaluat, quando ſpiritui Chriſti nobis prædicanti credimus, quemadmodum Noë fecit. Sed quomodo quæſo Baptiſmus ſaluat? Chriſtus ſaluat, miniſter verbi rectè docens ſaluat, vt Paulus ait, ſcribens Timotheo, Baptiſmus ſaluat, quemadmodum hîc Petrus apertè docet, hæc ſtare non poſſunt ſine implicatione contradictionis, niſi diuerſos ſaluandi modos intelligamus. Chriſtus proinde

ſolus ſaluat, vt ſalutis autor & mediator, qui ſoluit λύτρον pro nobis, placat iram Dei, remittit peccatum, imputat credenti ſuam iuſticiam, & acceptat eum ad vitam æternam. Hunc ſaluandi modum vel miniſtro verbi tribuere, vel baptiſmati, ſumma eſt in filium Dei contumelia. Quomodo igitur ſaluat miniſter? vt ſalutis viam monſtrans, non ſalutis autor aut effector. Ab hoc ſaluandi modo differt etiam baptiſmus. Nam baptiſmus ſaluat, vt pacti & fœderis Dei de ſalute hominis obſignatio & applicatio. Hæc tria vno uerſu ad Epheſ. 5. coniunguntur, vbi ita ait Apoſtolus: Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt eam ſanctificaret, purgans lauacro aquæ per verbum. Hîc Chriſto, lauacro aquæ, & verbo tribuitur purgatio & ſanctificatio, id eſt, ipſa ſalus; Chriſto vt autori, lauacro aquæ vt efficaci teſtimonio fœderis de ſalute, & verbo, quo promiſſio ſalutis offertur, fide accipienda, quæ fides etiam ſaluare dicitur, vt inſtrumentum recipiens oblatam gratiam & ſalutem. Quod autem relatiuum cui, ad aquam refero, & non ad arcam, cogit græca lectio, quæ iuxta emendatiora exemplaria ſic habet, ᾧ ἀντίτυπον

καὶ ἡμᾶς σώζει. Si enim ad arcam debuiſſet referri, dixiſſet ᾗ ἀντίτυπον (propriȷſſimè quod typo reſpondet.) In ſcriptura duo habet ſignificata, ad Hebræos 9. ſignificat figuram, imagine ſua aliquid præſignantem, vt cum dicitur, ſancta manufacta fuiſſe ἀντίτυπα verorum. At hoc loco ſignificat ipſam veritatem, prius typo figuratam, ſed reſpondentem ſimilitudine quadam ſeu analogia typo ſeu figuræ, vt baptiſmi aqua reſpondet aquæ, in qua ſaluatus eſt Noë in arca. Quemadmodum enim aqua per ſe non ſaluauit Noë, ſed mediante arca, ita aqua Baptiſmi per ſe non ſaluat, ſed mediante arca, hoc eſt, Chriſto Ieſu. Porrò, ne quis in elementum aquæ, tanquam ſalutis cauſam efficacem, animum intendat, addit Apoſtolus definitionem baptiſmi per abnegationem & affirmationem. Primùm enim dicit, baptiſmum non eſſe ſordium carnis (hoc eſt, humani corporis) depoſitionem ſeu ablutionem, hoc eſt, non eſſe deſtinatum baptiſmum, vt eo externæ ſordes, quæ in hominis carne hærent, abluantur. Deinde definit baptiſma eſſe ſtipulationem bonæ conſcientiæ cum Deo, per reſurrectionem Ieſu Chriſti. Hæc definitio, ut rectè intelligatur, ſacramento-

rum ratio excutienda eſt, quod vt facilius fiat, proponam circumciſionem, quam omnes fatentur ſacrametum eſſe, in cuius locum ſucceſſit baptiſmus. Dominus Abrahamo fecit hanc promiſſionem: Ego ero Deus tuus, & ſeminis tui poſt te in ſempiternum, hoc eſt, Ego te & ſemen tuum in gratiam recipio. Requirit deinde ab Abrahamo Dominus promiſſionis fidem & obedientiam, cum ait: Ambula coram me, & eſto perfectus, id eſt (obtempera mihi, quod & fecit Abraham, paratus ad mactandum filium.) Hæc ergo ſe mutuò reſpiciunt, promiſſio & fides promiſsionis, à qua obedientia ſeparari nequit. Sunt autem hæc duo veluti pactio mutua inter ſe ſtipulantium, Dei ſcilicet promittentis gratiam, & Abrahami credentis promiſsioni. Ad huius pacti ratificationem & obſignationem mandatur circumciſio, quæ propterea dicebatur ſignum fœderis à Moſe, à Paulo verò σφραγις, id eſt, ſignaculum iuſticiæ fidei. Huius fœderis teſtimonio conſcientia Abrahami certificabatur, quaſi autentico quodam ſigillo, de gratia & fauore Dei erga ſe. Ex his concluditur, quòd quatuor requirantur ad integram rationem ſacramenti, videlicet promiſſio, fides reſpondens promiſſioni, mandatum

Dei,

Dei, & externa actio seu signum symbolicum. Hæc cum ad Petri definitionem accommodantur, erit multò planior. Cum ergo dicit Petrus, baptiſmum eſſe ſtipulationem, id eſt, ſolennem pactionem, quæ fit præcedente interrogatione & ſequente reſponſione, ſignificat promiſſionem ſalutis offerri in Baptiſmo, quam cum homo fide apprehendit, rata eſt pactio, quæ certificatur per baptiſma diuinitus inſtitutum, quod baptiſma huius pactionis teſtimonium & ſigillum eſt, adeo vt hominis conſcientia iam tranquilla reddatur apud Deum, quem ſibi reconciliatum ſtatuit per reſurrectionē Ieſu Chriſti, id eſt, per victimā & obedientiā Chriſti, nā reſurrectionis uoce συνεκδοχικῶς tota Chriſti obediētia comprehenditur. Ex hac definitione Petri ortū eſſe exiſtimo, ꝙ in celebratione baptiſmi ſtipulandi forma ſeruetur. Nam facta interrogatione ad baptizandum, & data reſponſione à teſtib. baptiſmi, conferebatur ſacramentū baptiſmus in promiſſionis certitudinem. Nam cum dicit miniſter baptiſmi: Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti, amen, ſenſus eſt: ſtipulatio eſt inter æternum Deum & te, vt ipſe ſit Deus tuus, & tu viciſſim in illum vera fide recumbas, Hac igitur merſione

ſtipu-

ſtipulationis mutuæ obſignaculo teſtificor & pronuncio, te à Deo propter Filium receptum eſſe, vt ſpiritu eius ſanctificeris ad vitam æternam.

Porrò, vt & pios conſoletur, & impijs, non agentibus pœnitentiam, terrorem incutiat, ſubiungit: Qui (Chriſtus) eſt in dextra Dei, hoc eſt, æqualis Deo patri, profectus in cœlum, ſubiectis ſibi angelis, poteſtatibus & virtutibus. Hîc omnia Chriſto ſubijcit, vt ſignificet ipſum poſſe quos vult tueri ſaluareq́;, & poſſe quos vult perdere. Qui, vt vult ſemper ſeruare credentes ſpiritui ſuo in prædicatione Euangelij: Ita contumaces vult ſupplicijs æternis punire. Quod autem interponit hîc vetus interpres: Diglutiens mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficiamur. Etſi nunc in græcis codicibus non eſt ſcriptum, tamen minimè ocioſum videtur. Significatur enim his verbis, virtus reſurrectionis, quæ eſt reſurrectio credentium ad immortalem & beatam vitam, quam Apoſtolus vult nos intueri, vt eius cogitatione retineamur in officio.

QVAR-

QVARTVM CAPVT.

SVMMA QVARTI CAPITIS.

QVemadmodum ad mortificationem carnis, vt piè & in dilectione viuant Christiani: Ita ad patienter ferendam crucem, modo ne vt malefici, sed vt Christiani patiantur, hortatur Apostolus.

ORDO ET PARTES CAPITIS QVARTI.

PArtes huius cap: principales duę sunt, & vtraq; parænetica. In priori hortatur Apostolus ad mortificationem carnis, vt conuersi, renunciatis Ethnicis turpitudinibus, in pietate & caritate reliquum vitæ tempus degant. In posteriori hortatur ad patientiam sub cruce, idq; multis argumentis, iubetq;, vt conuersi caueant, ne vt malefici fures & latrones patiantur, sed vt Christiani, spe futuræ gloriæ se erigentes.

EXE-

EXEGESIS QVARTI CAPITIS, CVM OBSERVA= tione doctrinarum.

Cum igitur Christus passus sit carne, uos etiam eadem cogi= tatione armemini.

Dixit Apostolus in superiori capite, Christum mortificatum esse carne, & uiuificatum spiritu: Nunc inde infert & extruit præsentem exhortationem, sumto argumento non solùm ab exemplo Christi, verum etiam à virtute mortis Christi. Virtus enim mortis Christi est, quæ facit vt nos quoq; moriamur peccato, id quod symbolo baptismi significatur, quemad= modum Paulus eleganter docet Rom: 6. vbi ita ait: An ignoratis, quòd quicunq; baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem eius baptizati sumus? Vnà ergo sepulti sumus cum illo, per baptismum in mortem, vt quemadmodum Christus excitatus est à mortuis per gloriam Patris: sic & nos in nouitate vitæ ambulemus. Armari eadem cogitatione, est induere eandem cogitationem, vt, quemadmodum Christus est passus carne, id est in humana

natura,

natura, quæ constat anima & corpore: Ita etiam carnem vestram, hoc est, viciositatem naturæ mortificare & abolere debetis. Notetur hoc loco, quòd mortificatio nostri, quæ in vera pœnitentia sita est, proficiscatur ex virtute mortis Christi, quæ nobis in baptismo obsignatur, & est efficax in omnibus ĳs, qui fidem habent. Nam Christus per fidem in cordibus nostris habitat, ad Ephes. 3.

Quoniam qui passus est in carne, destitit à peccato, ut non amplius cupiditatibus hominum, sed uoluntati Dei, quod reliquum est temporis in carne, uiuat.

Ratio exhortationis à definitione, seu effectu mortificationis. Definitur enim hîc mortificatio, quòd sit cessatio à peccato, ita vt homo non amplius viuat iuxta cupiditates hominum non conuersorum, sed potius ex præscripto voluntatis Dei. Passio enim carnis, est abolitio cupiditatum.

In Carnis vocabulo figura est antanaclasis.

clasis. Priori enim loco pro viciositate naturæ accipitur, in posteriori pro præsentis, & infirmæ huius vitæ conditione & statu.

Porrò, quia vocabulum carnis sæpe in scriptura occurrit, & non semper eadem significatione, placet hoc loco eius varia significata recensere.

Caro itaq; bifariam in scriptura accipitur. Aliâs enim propriè, aliâs figuratè ponitur. Propriè, caro est massa carnea seu substantia, vt cum Paulus dicit: alia caro piscium, alia volucrum. Item cum dicitur: Homo constat carne & anima. Figuratè, idq; nunc per Synecdochen, & significat hominem plerumq;, vt cum dicitur: Omnis caro corruperat viam suam, & interdum quoduis animal, vt in hoc dicto: Finis vniuersæ carnis venit coram me. Verùm cum Christi fit mentio, vt in hoc loco Petri, & in tertio capite, significat naturam humanam, quæ constat anima & corpore. Nunc per Metonymiam, idq; tripliciter. Primum enim viciositatem naturæ humanæ significat, seu quicquid est in homine sine regenerationis gratia, vt in his dictis Iohan.3. Quod natum est ex carne, caro est, Roman. 8. Si vixeritis secundum carnem,

morie-

moriemini, Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Deinde, notat externam rerum speciem, seu apparentiam, vt in illo dicto: Vos iudicatis secundum carnem. Tertiò, significat conditionem, & statum huius vitæ. Galat: 2. Quòd autem nunc viuo in carne, in fide viuo, quæ est in filium Dei. Item, hoc loco: Quod reliquum est temporis in carne. His animaduersis significatis, facilè est animaduertere quodnam significatum hoc in loco congruat.

Sat enim est nobis, quòd anteacto uitæ tempore, uoluntatem gentium patrauerimus in lasciuijs, concupiscentijs, uinolentijs, comessationibus, potationibus & nefarijs idolatrijs ambulantes.

Aetiologia est à vitæ genere sumta, per collationem. Gentes, id est, non renati homines feruntur, quò mala libido suadet. Vos autem renunciastis gentibus, & Christo nomina dedistis. Ergo posthac non decet, vt gentium vicijs polluamini. Enumerat autem Apostolus quædam carnis

membra exempli gratia, quæ omnia carnis nomine suprà intellexit Apostolus.

Lasciuia ἀσέλγεια, facit vt deposito omni pudore, homo se totum omni incontiæ & libidini prostituat, indeq; summam voluptatem capiat.

Vinolentia, οἰνοφλυγία, est continua ebrietas seu eructatio, ex assiduo & immodico vini vsu, qua laborant, qui perpetuis heluationibus indulgent.

Comessatio, κῶμος. Propriè κῶμος dicebatur Deus præses nocturnorum conuiuiorum, & saltationum lasciuarum. Vnde metonymicè significat conuiuium lasciuum, petulans & immoderatum. Ab hac græca voce ortum est latinum vocabulum, comessari, id est, lasciua conuiuia & nocturnas saltationes exercere, & comessatio nequitiæ & intemperantiæ exercitatio.

Potatio πότος græcè, certamen potandi notat. Cum hæc vitia gentium esse Petrus pronunciat, satis ostendit, quòd qui illis indulgeant, nondum sunt in familia Christi, nisi solo nomine. Nulla in illis virtus mortis Christi apparet, nullum imperium spiritus, imò toti imperio carnis se submittunt, in quorũ numero vtinam non

essent plerique illorum, qui alijs sobrietatis & continentiæ regula esse deberent.

In quo peregrinantur, quod non concurratis uos in eandem luxus profusionem, blasphemantes, qui reddent rationem ei, qui paratus est iudicare uiuos & mortuos.

Amplificatio est impietatis gentium, & indicatio pœnæ, quam olim sustinebunt prophanæ gentes, contemnentes Euangelium. Impietas quidem maxima est, quòd postquam impij vident renatos pristinæ impietati, in cuius profusionem anteà cum gentibus proruerant, renunciasse, tanquam peregrini, vt qui aliquid anteà non visum contemplantur, admirantur, & simul de ijs malè loquuntur, varias obloquendi vias excogitantes, adeò nemo vel inculpatissimæ vitæ à Sicophantarum morsibus immunis esse potest. Pœnæ indicatio est, quòd prophanæ gentes reddituræ sint rationem ei, qui paratus est iudicare viuos & mortuos. Viuos vocat, vt in symbolo Apostolico, eos quos viuos ad-

huc Dominus ad iudicandum veniens, reperiet. Mortuos verò, qui anteà mortui erant, sed tunc viui coram tribunali Christi apparebunt. Tametsi enim, qui in aduentu Domini adhuc erunt superstites, in momento commutabuntur, & induent immortalitatem, non tamen mori dici possunt, propterea quòd animæ à corporibus non decedent.

Verbum peregrinandi, per Metalepsin ponitur, pro eo quod peregrinantibus in alienis regnis accidere solet. Vt enim illi pallacia, arces, portus, monumēta, aliaque non prius visa contemplantes, quasi res sibi insolens acciderit, admirantur: Ita prophanæ gentes subitam admirabantur mutationem vitæ eorum, qui ad Christum conuersi erant. Anteà enim nefarias idolatrias cum gentibus habuerunt communes, nunc verò easdem detestantur, & extremè abominantur. Anteà habuerunt ipsos socios omnis lasciuiæ & nequitiæ, nunc eosdem vident omnem lasciuiam & nequitiam auersari. Hanc cum vident subitam mutationē, tanquam in alienis regnis peregrinantes, admirantur abditis conuitijs, quibus virtuti vitij laruam induunt. Proinde atq; nostro tempore fieri solet.

ſolet. Qui enim verè ad Dominum conuerſus, à craſſioribus uitijs abſtinet, quibus aſſuetus fuit olim, à veteribus ſocijs deridetur, & contemnitur, tanquam indignus honeſtorum hominum ſocietate. Verùm nos ſciamus eos fruſtrà de religione gloriari, quicunq; vitam in melius non mutant. Vocati enim ſumus non ad immundiciem, ſed ad ſanctificationem. Hæc, inquit Paulus, eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtri. Item, Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, tanquam filij lucis ambulate.

Nam, idcirco mortuis quoq; eſt prædicatum Euangelium, ut iudicentur quidem ſecundum homines in carne, uiuant autem ſecundum Deum in ſpiritu.

Dixit iudicandos eſſe mortuos, nunc eius iudicij rationem reddit, videlicet, quòd non habeant quod obtendant. Prædicatum enim ipſis Euangelium, dum adhuc viuerent, non omnes receperunt. Addit finem prædicati Euangelij, quem accommodat ſuo propoſito: vt damnarentur, inquit, ſecundum homines, Carne, hoc

est, vt mortificaretur vetus homo in ipsis, & aboleretur corpus peccati, et uiuerent secundum Deum spiritu, hoc est, vt nouam vitam renunciantes vitijs, meditarentur. Hunc esse sensum huius loci, ipse contextus & scopus disputationis conuincit. Quòd autem mortuis prædicatum fuisse Euangelium dicit, intelligendum est respectu temporis, quo Petrus hæc scripsit, quando mortui erant, quibus olim prædicatum fuit Euangelium.

Omnium autem finis imminet.

Argumentum à temporis circumstantia ductum, quasi dicat: Cum prudentis sit, non tantum ea videre quæ ante pedes sunt, verum etiam ea quæ futura sunt prospicere, decet profectò, vt qui iudicis iram euadere volunt, maturè resipiscant, præsertim, cum dies iudicij sit præ foribus. Huius proinde temporis seu finis cogitatio, meritò in officio nos retinere deberet. Ex hoc enim fine sæpissimè à Prophetis suasoria ducuntur argumenta Ecclesiast: 11. Sanè si annis multis vixerit homo, & in omnibus illis lætatus fuerit, meminisse debet tenebro-

nebrosi temporis, & dierum multorum, quia cum venerit vanitatis, arguentur prę- terita. Et Iesus Syrach: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Debet itaq; finis, qui imminet, perpetuò nobis in conspectu esse, vt nos à peccato reuocet, metu pœnæ: in bono detineat, spe promissionum: in aduersis soletur, cogitatione gloriæ: in prosperis humiliet, cogitatione beatæ immortalitatis, cuius illi solummodo erunt participes, qui in timore Dei perseuerant, hoc est, qui fidem & bonam conscientiam vsq; ad finem retinent. Qui enim isto pacto finem vitæ fecerint, habebunt Deum finem desideriorum suorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Atq; tum demum complebitur canticum illud: Beati, qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.

Sitis ergo sobrij, & uigilantes ad orandum.

Ex fine prædicati Euangelij infert Apostolus paræneses quasdam de nouitate vitæ, & ostendit quibus in rebus viuifi-

catio, quæ est altera significationis pars, sita est. Nam de mortificatione priore sanctificationis parte à principio capitis huc vsq; actum est. Quarè, hic oportunè de viuificatione agit, quæ ex aduerso respondet mortificationi. Quantum enim vetus homo mortificatur, tantum nouus viuificatur & crescit. Coniungit autem hîc Apostolus tria, Sobrietatem, Vigilantiam, & Orationem. Sobrietas, si græcæ vocis vim respicis, ad mentem refertur, & vt Plato docet, opponitur μανίᾳ. Est enim prudentiæ quædam conseruatrix, quæ sita est in mentis, affectuum & volūtatis harmonia. Vigilantia, iuxta ἔτυμον græcum, opponitur ebrietati, & est corporis sobrietas, videlicet, cum corda non grauentur crapula & ebrietate. Requirit igitur Apostolus ad orationem cùm mentis, tùm corporis sobrietatem. Orationis vocabulo intellige quatuor illas formas, quas Paulus enumerat 1. Timoth: 2.

Ante omnia uerò caritatem, alij in alios, propensam habentes. Nam caritas operit multitudinem peccatorum.

Vt

Vt ad orationem & pietatem erga Deum requiritur cùm mentis tùm corporis castitas: Ita officiorum quæ proximis debemus fundamentum & caput est caritas, quæ est vinculum pacis & perfectionis, cùm quia errata fratrum aut corrigit aut tegit, tùm quia officiorum effectrix est mutuorum. Papistæ, qui hoc loco abutuntur ad stabilienda merita operum, vim faciunt verbis Petri. Non enim loquitur hîc Petrus de abolendis seu tegendis peccatis coram Deo, quasi hominis caritas vim tegendi peccata coram Deo haberet: sed de hominibus agit, qui incidentes fratrum lapsus, & errata per caritatem tegunt, & non traducunt calumniosè alienam vitam. Hunc esse verum sensum dicti Petri, apparet ex Salomone, vnde hoc dictum mutuatus est Apostolus. Nam ibi odium & caritas opponuntur, vt causæ contrariæ in contrarijs effectibus. Ita enim ait: Odium suscitat rixas, & vniuersa delicta operit caritas. Sed quomodo operit caritas delicta? Non defendendo, sed tegendo: non approbando, sed occultando: non augendo, sed curando. Breuiter, fides & caritas, quomodo agendum sit cum lapsis fratribus, satis docere possunt. Fides

auertit contumeliam Dei, caritas quærit ſalutem proximi.

Hoſpitales eſtote aliĳ erga alios, ſine murmurationibus.

Effecta quædam caritatis recitat, ac primo loco ponit hoſpitalitatem φιλοξενίαν, quæ propriè eſt humanitas, qua amanter peregrinos complectimur. Ab hac vult abeſſe murmurationem, vt quæ cum vera caritate pugnet.

Porrò, cum hic locus hoſpitalitatem nobis commendat, non erit inutile huc aſſcribere, quid ſit de hoſpitalitate ſentiendum. Rectè numerantur quatuor hoſpitalitatis genera, quorum Primum pompoſum & ſplendidum eſt. Secundum, ſordidum & auarum. Tertium, ciuile & ἠθικόν. Quartum, Chriſtianum & ſanctum.

Pompoſum & ſplendidum eſt, de quo Cicero in officĳs loquitur in hunc modum: Rectè à Theophraſto laudata eſt hoſpitalitas. Eſt enim valde decorum patere domos hominum illuſtrium, hoſpitibus illuſtribus. Hoc genus hoſpitalitatis Lactantius teſtatur detortum eſſe à vera iuſticia, & raptum ad proprium commodū.

Sor-

Sordidum & auarum eſt eorum, qui peregrinos quidem excipiunt hoſpitio, non tam ſpectantes peregrinorum neceſſitatem quàm proprium lucrum, non accepturi, ſi nulla ſpes lucri appareret. Etſi autem hoſpitalitatis hoc genus, hominum vicio contaminatur, tamen omnino eſt neceſſarium. Nam tametſi huius cauſa eſt auaritia, tamen peregrini eo carere non poſſunt.

Ciuile & ἠθικὸν diuiditur in προξενίαν & ἰδιοξενίαν. προξενία eſt ea hoſpitalitas, qua aliæ gentes ſeu populi alios hoſpitio excipiunt, propter amicitiam ſeu fœdus interpoſitum. Huiuſmodi hoſpitalitas nuſquam non locorum vſitata eſt, præſertim in Legatis excipiendis. Sic Galli Danorum & viciſſim Dani Gallorum legatos humaniter excipiunt, & amicè propter fœdera interpoſita, tractant. ἰδιοξενία eſt, qua priuati ſe inuicem excipiunt propter amicitiam, quæ inter eos eſt. Qualis autem hæc ἰδιοξενία eſſe debeat, docet Homerus cum ait, χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντά τε πέμπειν. Id eſt, Oportet hoſpitem amanter tractare, volentem autem dimittere. Quàm autem diu ſit grata à vulgo hæc ἰδιοξενία, oſtendit Euripides in Hercule,

cule, cum ait: ὥς τὰ ξένων πρόσωπα φεύγουσι φίλοι, ἓν ἧμαρ βλέμμα ἔχειν φασὶ μόνον.

Christianum & sanctum hospitalitatis genus est, quo Christiani peregrinos sanctos ex caritate excipiunt, eosque benignè & amanter communis religionis gratia complectuntur & fouent, tanquam membra Christi. In hoc hospitalitatis genere spectentur causæ, partes, præmia sanctæ hospitalitatis, & pœnæ contemtus sanctorum hospitum.

Causæ sunt præcipuæ quatuor. Prima, mandatum Dei, cui omnes creaturas obtemperare par est. Præceptum enim dilectionis hospitalitatem, vt partem in se continet. Petrus hoc loco, dictante Spiritu sancto, hortatur nos, vt amanter complectamur hospites, eosque humaniter foueamus. Epistola ad Hebræos capite 13. dicit, Hospitalitatis ne sitis immemores. Secunda, est mutua caritas, qua Christiani omnes sibi inuicem deuincti sunt. Hæc caritas cum proficiscatur ex fide sincera, bona conscientia & puro corde, non potest aliud quàm sanctos pauperes & exules amanter complecti & humaniter fouere. Hinc est, quòd sanctæ viduæ, quæ sanctos hospitio exce-

exceperunt, & eorum pedes lauerunt, dignæ iudicentur, vt recipiantur, & in ſuis neceſſitatibus alantur ſumtibus Eccleſiæ. Tertia eſt conditio communis ſanctorum. Nam cum ſancti peregrini in hoc mundo ſæpe ſuis pelluntur ſedibus, opus habent mutua refocillatione. Nemo eſt, qui ſtatuit Deum timere, præſertim ſi munus docendi in Eccleſia ſuſtineat, qui certum poteſt ſibi polliceri hoſpitium ad vitæ ſuæ terminum. Nam principes mutantur vt aura, & alij alias religiones ſectantur, & pro libidine ſæpe religiones mutant. Fit etiam interdum, quòd pij alioqui principes ab adulatoribus & ſophiſtis decipiantur, vt piam cauſam tanquam impiam & contumelioſam aduerſus Deum, perſequantur. Vnde fit, vt pij doctores & alij, qui cordatè tuentur veritatem, cogantur exulare cum miſeris vxoribus & teneris pueris, noua ſibi quærere hoſpitia, id quod habent commune cum ſanctis Dei Prophetis, & Apoſtolis Domini. Quarta eſt neceſſitas, qua omnes pij obſtricti ſunt ad fouenda & refocillanda membra Chriſti. Nam qui membrum Chriſti reijcit, quid Chriſto faceret, ſi coràm conſpiceretur? Hæ cauſæ ſunt ſatis graues, quæ nos ad humaniter

exci-

excipiendos ſanctos inuitabunt, modo iure de Chriſtiano nomine gaudere velimus.

Partes hoſpitalitatis, ſeu partes officij eorum, qui ſanctos hoſpitio excipiunt, ex 18. & 19. capitibus Geneſios, colligam. Domine, ait Abraham Geneſ. 18. ſi inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas à ſeruo tuo, ſed afferam puſillum aquæ & lauentur pedes veſtri, & requieſcite ſub arbore, ponamq; buccellam panis, & confortetur cor veſtrum, poſteà tranſibitis. Et capite 19. Geneſ: Et obuiam iuit ijs (ſcilicet Lot) & dixit, Obſecro domini, declinate in domum ſerui veſtri, & manete ibi, lauate pedes veſtros, & manè conſurgetis & proficiſcemini in viam veſtram. Vterq;, hoc eſt, & Abraham & Lot, ſuo facto docent tres partes eſſe officij pij hoſpitis. Quarum Prima eſt, benigna & amica inuitatio peregrinorum. Secunda, humana tractatio & refocillatio defatigatorum itineris moleſtia. Tertia, pacifica dimiſſio hoſpitum, cum fauſta imprecatione.

Præmia ſanctæ hoſpitalitatis, hoc eſt, eorum qui ex vera pietate peregrinos fouent, hoſpitio exceptos, Matth: 10. Quicunq; iuſtum receperit, nomine iuſti, mer-

cedem iuſti accipiet. Pſalm.40.Beatus,qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die malo liberabit eum Dominus. Ambroſius: Tanta eſt apud Deũ hoſpitalitatis gratia, vt ne potus quidem aquæ frigidæ à præmijs remunerationis ſit immunis. Vides quòd Abraham Deum recepit hoſpitio, dum hoſpites quærit? Vides quod Lot angelos recepit: vnde ſcis tu cum receperis hominem,ſuſcipias Chriſtum. Licet in hoſpite Chriſtus ſit, quia Chriſtus in paupere eſt, ſicut ipſe ait: Hoſpes fui, & collegiſtis me. Loth hoſpitum beneficio liberatur ab incendio Sodomæ. Raab cum ſuis parcitur, eò quod hoſpites piè tractauerit & dimiſerit. Helias excitauit à mortuis filium mulieris, quæ ſe hoſpitio exceperat. Mulier Sunamitis præmium piæ hoſpitalitatis accepit. Nam Heliſæus hoſpes ei filium impetrauit, & ipſum poſteà defunctum miraculoſè ad vitam reuocauit. Quid multis opus eſt? Pia hoſpitalitas, vt inquit Ambroſius, duplicem mercedem habet, videlicet, humanæ gratiæ, & remunerationis diuinæ.

Pœnæ contemtus ſanctorum hoſpitum grauiſſimæ ſunt, Matth: 10. Qui vos non recipit, me non recipit. Iacobi 2.

Iudi-

Iudicium ſine miſericordia erit ei, qui miſericordiæ fuit expers. Ambroſius: Caueamus, ne, ſi nos duri ac negligentes fuerimus in recipiendis hoſpitibus, etiam nobis poſt huius uitæ curſum ſanctorum hoſpitia denegentur. Chriſtus inter alia impietatis opera in extremo die exprobrabit impijs: Hoſpes eram, & non collegiſtis me.

Vt quiſq; accepit donum: ita alius in alium illud adminiſtrantes, ut boni Oeconomi uarię gratiæ Dei.

Hoc etiam caritatis eſt, dona quæ quis habet, in aliorum commodum & vtilitatem conuertere, cuius rei duplicem ponit rationem. Primam, Quia donum eſt, quicquid habes, datum in communem vtilitatem. Secundam, Quia ſumus Oeconomi, & non veri domini rerum, quæ nobis traditæ ſunt.

Si quis loquitur, ut eloquia Dei (loquatur) Si quis miniſtrat, tanquam ex uiribus (miniſtret) quas ſuppeditat Deus, ut

in

in omnibus glorificetur Deus, per Iesum Christum, cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Exempli causa quædam pauca officia recitat, eaq; in administratione Ecclesiastica summè necessaria. Si quis, inquit, loquitur, id est, si quis docendi munus in Ecclesia sustinet, Loquatur ut eloquia Dei, hoc est, vt decet eum, qui legatum Dei agit, & ipsius Dei nomine verba facit, quod sanè fieri oportet in timore Dei, cum summa grauitate & reuerentia, vt in conspectu Dei. Si quis ministrat, hoc est, Diaconum agit, faciat officium sedulò, vt in omnibus glorificetur Deus per Iesum Christum. Obseruetur diligentissimè, quò in omnibus officijs, quæ in hac vita præstamus alij alijs, respiciendum sit, nempè vt glorificetur Deus. Quoniam autem Deus glorificari non potest, nisi officium sit legitimum, & fides in agente luceat, à qua caritas abesse non potest (nam hæc symbolum sanctorum est,) Sequitur in omni vocationis officio, requiri verbum de vocatione, fidem & caritatem, actio-

num regulas & finem, quæ eſt gloria Dei. Iuſtinus martyr pulcram & vtilem regulam tradidit, cum inquit: πρακτέον, πᾶν τὸ κατὰ πίστιν ὀρθῷ κανόνι. Hoc eſt, Agendum eſt, quicquid eſt ſecundum fidem, recta regula. Duo requirit in opere, videlicet fidem, à qua proficiſci, & regulam ad quam exigi opus debet. Fidem intelligo & præcepti operis, & fiduciæ in Mediatorem. Nam vtrumq; neceſſariò requiritur, videlicet, vt & opus ſit præceptum, & fiducia in Mediatorem pręluceat. Nam quicquid non fit ex fide, peccatum eſt. Regula eſt, qua opus ad propriũ & verum finem recta veluti linea dirigitur. Eſt autem finis proprius & verus, videlicet glorificare Deum per Ieſum Chriſtum, ad quem omnes actiones piorum, tanquam ad ſcopum, referri debent. Etſi autem ſæpe multi fines intermedĳ ſunt, ordinentur tamen ad hunc vltimum, idq; recta regula, vt nec hypocriſi deflectas, nec ignauia torpeas, nec πολυπραγμοσύνῃ ſubſiſtas, ſed vt ſincero corde opus aggrediare, grauiter progrediare, & quietè agendo opus perficias in gloriam Dei.

Dilecti, ne peregrinemini ea,

quæ in uobis eſt exploratione per ignem, quæ ad experimentum uobis fit, ac ſi peregrinum uobis aliquid accideret.

Hortatur Apoſtolus ad patientiam ſub cruce. Ne, inquit, peregrinemini, id eſt, ne perinde ſitis attoniti, vt qui in rem aliquam incidunt, de qua nunquam cogitarunt. Figura eſt metalepſis, qua pro conſequente antecedens ponitur. Crucem vocat πύρωσιν, id eſt, explorationem, quæ per ignem fit. Quemadmodum enim aurum igne probatur: Ita fides hominis cruce examinatur & exploratur, quò probatior euadat. De hac exploratione fidei in primo capite ſuprà copioſius à nobis dictum eſt.

Imo in hoc, quòd conſortes eſtis afflictionum Chriſti, gaudete, ut etiam in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes.

Quemadmodum propoſito fine crucis, qui eſt exploratio fidei noſtræ, ad patientiam proximo verſiculo eſt hortatus: Ita

hic consolatur pios sub cruce, ex eo quòd consortes reddantur afflictionum Christi. Nam vt Christus, qui caput nostrum est, varijs afflictionibus expositus in hac vita, tandem gloriosè inde eluctatus est: Ita nos, qui cum illo societatem habemus in cruce, dum in hac vita versamur, olim gloriæ ipsius erimus participes. Hanc societatem nostri cum Christo cùm in cruce tùm in gloria figurat nobis Baptismus, & sacra Christi Cœna commendat.

Si probris afficimini in nomine Christi, beati estis, quia ipse gloriæ, & ipse Dei spiritus super uos requiescit.

Ratio exhortationis ad patientiam sub cruce ab euentu sumta. Si probris afficimini ob nomen aut confessionem Christi, beati estis. Quarè probra patienter ferenda sunt. Opponit autem probris spiritum gratiæ, & spiritum Dei patris, quibus significatur gloria & adoptio. Gloria quidem, qua Spiritus sanctus ornat fideles. Adoptio verò, quam idem spiritus fidelibus obsignat in afflictionibus, quibus conformes imagini Dei reddũtur. Huc illud Pauli: Si

li: Si cum illo patimur, cum illo etiam glorificabimur.

Porrò, duo modi ſunt obſeruandi, quibus filij Dei in hoc mundo exercentur, videlicet, opprobrium & cruciamentus. Sapient: 2. Contumelia & cruciatu eum examinemus. 1. Timoth: 4. In hoc laboramus, id eſt, perſecutionem patimur, & probris afficimur, quia ſperamus in Deo viuente.

Qui, quòd ad illos quidem attinet, blaſphematur, quòd ad uos autem, glorificatur.

Prolepſis eſt. Anticipat enim obiectionem illorum, qui poterant dicere: nihil minus quàm ſpiritum gloriæ & adoptionis in cruce apparere, & reſpondet per diſtinctionem, hoc ſenſu: Probris vos afficiant improbi quantum lubet, gloriam veſtram & adoptionem aſpernentur, vos tamen ſcitote illa probra gloriæ & adoptionis vobis eſſe teſtimonia. Etſi mundus exiſtimet ea eſſe iræ diuinæ & reiectionis ſigna, tamen non ſunt. Quarè non iudicio improborum cedendum eſt, ſed patienter acquieſcendum eſt in Dei conſilio,

cui placet cruce eos hîc explorare, quos ſtatuit olim glorificare.

Ne quis enim ueſtrum patiatur, ut homicida aut fur, aut maleficus, aut tanquam alienorum inſpector, ſed ſi ut Chriſtianus, non pudefiat, imo glorificet Deum in hac parte.

Quid faciendum ſit Chriſtianis, monet, ne videlicet quis ob facinora ſua mala plectetur. Verum ſi obtigerit afflictio ob Chriſti confeſſionem, patienter ferenda eſt, & non ut probrum, ſed potius vt gloria & magnum decus filiorum Dei accipienda, quæ nos ad glorificandum Deum inuitabit. Maleficus græcè κακοποιὸς in genere dicitur, qui ſtudet aliis damna inferre quouis modo. In ſpecie verò maleficus dicitur incantator ſiue magus, vnde maleficæ dicuntur fœminæ incantatrices, ſeu veneficę. Alienorum inſpector græcè ἀλλοτριεπίσκοπος, hoc eſt, curioſus alienarum rerum appetitor. Nam qui frequentius & curioſius res alienas inſpicit, eas appetere videtur. Poterit vocabulum hoc etiam ad

vitam

uitam et actiones referri, ut ἀλλοτριεπίσκοπος idem sit, quod πολυπραγμονικὸς, qui sua negligit, & aliena malignè obseruat, duplici nomine pœna dignus.

Quia tempus est, ut incipiat iudicium â domo Dei.

Ratio exhortationis à consilio Dei sumta. Deus suam domum, id est, Ecclesiam suam, primum castigare constituit, idq; in hoc mundo. Imitatur enim Deus pium patrem, qui suos liberos ideo castigat, vt eos in officio retineat, ne degeneres aliquando exhæreditare cogatur. Hîc obseruandum est discrimen inter crucem piorum & supplicia malignorum. Nam differunt tempore & loco. Pij enim primum castigantur, idq; in hac vita. Maligni plerumq; in hac vita fortunati videntur, & ad extremum vsq; in delitijs viuunt, sed mortuorũ animæ cum diuite epulone punientur vsq; ad iudicium, & posteà æternis pœnis afficientur, & in corpore & in anima. Plura discrimina inter crucem piorum & supplicia impiorum à causis efficientibus, finalibus & effectis petita alibi explicantur.

Quòd si primum à nobis, quis erit finis eorum, qui non obtemperant Dei Euangelio?

Ne fideles impiorum successu offensi, deficiant à confessione, admonet de supplicijs æternis, quæ olim ob sua scelera sustinebunt impij.

Et si iustus uix seruatur, impius & peccator ubi comparebit?

Argumentum à maiori ad minus. Iustus in hac vita varijs obiectus est malis, adeò vt difficilimè inter huius vitæ procellas vitam traducere queat, idq; Dei consilio & iusto iudicio fit. Quantò minus euadet impius æternas pœnas, qui in hac vita delitijs affluit. Atq; ita hoc Petri dictum ad præsentem vitam pertinet, quantum ad pios attinet. In hac enim vita vix vnus inter omnes pios inuenietur, qui non magnas difficultates sustineat. Nam quando corpus non affligitur, spiritus grauius carnis concupiscentijs exercetur, & varijs Satanæ artib. oppugnatur, aduersus quas difficultates Paulus armat Christianos ad Ephes. 6.

Itaq;

Itaq; qui affliguntur secundum uoluntatem Dei, tanquam fideli conditori commendent animas suas in beneficentia.

Conclusio est exhortationis ad patientiam cum admonitione, vt pij se totos Deo commendent, qui ita eorum ærumnas moderabitur, vt exitus sit futurus lætissimus. Nam, cum ipse sit conditor noster fidelis, habebit profectò curam pro nobis, ne crucis acerbitate victi succumbamus.

QVINTVM CAPVT.

SVMMA QVINTI CAPITIS.

QVemadmodum presbyteros & iuniores ad debita præstanda officia hortatur Apostolus: Ita omnibus subiectionem & humilitatem commendat, monens, vt Diabolo fortiter resistant, non fracti præsentis vitæ erumnis.

ORDO ET PARTES CA-PITIS QVINTI.

QVatuor ſunt huius capitis partes. Prima eſt hortatio ad presbyteros & iuniores. Vt enim presbyteros hortatur, vt fideliter ſuum gregem paſcant, expectantes coronam, quam ipſis ſuo tempore paſtorum princeps donaturus eſt: Ita iuniores monet, vt presbyteris ſubditi ſint. Secunda, generalis eſt exhortatio ad ſubiectionem & humilitatem, & ne quis ſe contemtum fore nimia ſui deiectione obijciat, iubet vt iſtam curam in Dominum reijciat. Tertia, grauiſſima eſt admonitio, vt pij inuicto animo ſe Diabolo opponant, & non frangantur animis, propter perſecutionum fluctus. Quarta eſt indicatio ſcriptionis huius Epiſtolę, quam ideo ſe ſcripſiſſe affirmat, vt ipſos Chriſtianos adhortaretur ad conſtantiam, & teſtificaretur, veram eſſe gratiam in qua ſtarent. Huc addit ſalutationes, & fauſta imprecatione claudit Epiſtolam.

EXEGESIS QVINTI CAPITIS, CVM OBSERVA-*tione doctrinarum.*

Pres-

Presbyteros, qui inter uos ſunt, hortor ego, qui ſimul ſum presbyter, & teſtis afflictionum Chriſti, atq; idem gloriæ, quæ reuelabitur cōſors, paſcite eum, qui apud uos eſt, gregem Dei, curam eius agentes, non coactè ſed libenter: non turpis lucri gratia, ſed liberaliter: neq; ut dominantes gregi, ſed ut ſitis exemplaria gregis.

Hortatur presbyteros & omnes, qui ſunt in Eccleſiaſtico ſenatu, vt gregem Chriſti ſibi commiſſum fideliter paſcant. Atq; hæc ſimplex adhortationis propoſitio eſt, quam primùm ſuo exemplo fulcit, dum ſe in presbyterorum ordinem includit, dum ſe teſtem afflictionum Chriſti teſtatur, dum ſe conſortem gloriæ olim patefaciendæ profitetur. Idq; facit, vt alıj ſecum ad vigilantiam in tam arduo officio excitentur. Deinde modum paſcendi gregem Chriſti pulcerrima antitheſi declarat. Vt enim vult procul ab Epiſcopis & paſtori-

bus abesse coactionem, turpis lucri affectationem, & dominandi in Ecclesia libidinem: Ita requirit, vt libenter & liberaliter, vt tanquam exemplaria gregis officium faciant. Hic locus apertè primatum Papæ, qui se successorem Petri iactat, euertit. Petrus se vnà cum alijs presbyterum agnoscit: sed Papa se caput Ecclesiæ esse gloriatur. Petrus pascit gregem Christi, & curam ipsius gerit: sed Papa à vero pabulo gregem Christi arcet. Petrus turpem quæstum prohibet, & illi aduersatur: Papa turpissimo meretricum lucro ditescit. Petrus non vult dominari cleris, id est, Ecclesijs Christi: sed Papa vendicat sibi vtrumque gladium. Petrus cum alijs subiectus est Ecclesiæ: sed Papa Imperatoribus & Regibus dominatur. Ex his facilè apparet, quòd Papa nullo iure Petri successor dici possit.

Et cum apparuerit ille pastorum princeps, reportabitis immarcessibilem illam coronam gloriæ.

Proposito præmio, hortatur presbyteros ad diligentiam in officio. Coronæ nomen

nomen de duobus admonet nos: quorum Vnum eſt certamen, quod non exiguum miniſtris verbi propoſitum eſt. Nemo enim coronatur, niſi qui legitimè certauit. Alterum, quod poſt certamen gloriæ corona ſit expectanda, vtrumqꝫ incitamentum eſſe debet ad acrem in officio curam. Transferendum eſt quoqꝫ ad ipſos auditores Euangelij, vt ipſi ſimiliter ſtrenuè militent in hac ſpirituali militia aduerſus carnem, ſatanam & mundum.

Similiter iuniores ſubiecti eſtote presbyteris.

Requirit ius analogum iuniorum erga presbyteros, quorum alij in verbo docendo occupantur, alij iuuentutis mores diſciplina regebant.

Omnes autem alij alijs ſubiecti, humilitate intus ornemini.

Hypotheſin ad theſin transfert, & adhortatur omnes, vt humilitate, veluti ornatu quodam interno, ſe ornent, & nemo ſe alijs ſuperbè præferat. Hoc præceptum non ad euertendos ordines & gradus di-

gnitatum in politica, œconomica & ecclesiastica administratione pertinet, sed ad animorum affectionem, videlicet, vt nemo alterum superbè contemnat, sed potius vt consortem eiusdem hæreditatis foueat & complectatur. Vocabulum ἐγκομβώσασθε variè redditur, vetus interpres videtur legisse ἐγκολπόσασθε. Nam vertit insinuate. Erasmus, infixam habete. Esichius vertit στολίσασθε, id est, oremini, quę significatio hîc optimè quadrat.

Nam Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

Ratio exhortationis à consequentibus contrariorum. Vt illud fugiendum est, quod iram Dei prouocat: Ita expetendum est, quod gratiam Dei conciliat. Sed vt superbia iram Dei prouocat: Ita vera humilitas Dei gratiam conciliat & auget. Ergo illa fugienda, & hæc expetenda est. Notanda est emphasis vocabuli ἀντιτάσσεται. Est enim militare verbum, quo significatur, quòd Deus tanquam ex aduerso contra superbos aciem instruat, cum contrà humiles in gratiam recipiat, & eorum defensionem suscipiat.

Humi-

Humiliamini igitur ſub potenti manu Dei, ut uos extollat in tempore.

Concluſiuncula adhortationis ad humilitatem, & perſiſtit in metaphora militari. Omnes homines aciem veluti ex aduerſo, contra Deum inſtruunt, quos oppugnat Deus, humiles quidem ſe ſub ipſius potenti manu ſubmittunt, quos etiam in ſuam fidem & tutelam recipit, Superbi verò ex aduerſo arma mouentes, potenti manu Dei proſternuntur & pereunt. Obſeruetur igitur hoc loco finis vtriuſq;, videlicet humilitatis & ſuperbiæ. Vt enim humilitatis finis eſt gloria: Ita finis ſuperbiæ eſt ignominia. Qui ergo ſapit, tanquam peſtem perniciosiſſimam fugiat ſuperbiam, & tanquam matrem omnium virtutum amplectatur humilitatem.

Cum addit, Vt vos in tempore extollat, ſignificat tempus huius vitæ humiliationis eſſe, ſed ſecuturam eſſe gloriam in reſurrectione vitæ, idq; prorſus Chriſti exemplo, qui in hoc mundo humiliatus eſt vſq; ad mortem crucis, ſed victa morte potitur gloria.

Omnem

Omnem curam ueſtram conijcientes in ipſum, quia illi cura eſt de uobis.

Prolepſis eſt. Anticipat enim obiectionem, ne quis ſe contemtum iri nimia ſui deiectione exiſtimet, & iubet vt iſtam curam in Dominum reijciat. Huius dicti rationem ſubijcit cum inquit: Quia illi cura eſt de vobis. Hic locus, vt commendat nobis prouidentiam Dei, qui ſuorum curam habet: Ita non adimit pijs ſanctam curam, ſiue vocationis, ſiue ſalutis, ſed vt, cùm noſtrum defectum ſentimus, ad ipſum Deum precibus confugiamus. Nam cum Chriſtus mandat, vt caueamus, vigilemus & oremus, requirit ſanè ſingularem curam ſalutis noſtræ, & cum iubemur propria agere, ſancta quædam cura officij noſtri poſtulatur.

Sobrij eſtote & uigilate.

Rurſus ad ſobrietatem & vigilantiam hortatur, alludens ad mandatum Chriſti: Vigilate & orate, ne grauentur corda veſtra crapula & ebrietate. Cum iubet nos vigilare, vult vt non ſegneſcamus in pietatis

tatis cursu, vult vt obseruemus excubias, vult vt attenti simus omni ex parte, vult stratagemata Satanæ prudenter caueamus. Breuiter, vult vt fide pugnemus aduersus aduersarium nostrum Diabolum.

Nam aduersarius uester Diabolus, tanquam Leo rugiens obambulat, quærens quem deuoret.

Ratio exhortationis à periculi magnitudine. Aduersarius noster Diabolus nunquam quiescit, sed in perpetuis est insidijs. Proinde vos sobrij sitis, & vigilate, spiritualibus armis instructi, ne vos incautos opprimat. Confertur autem hîc Diabolus leoni, ob ferociam in alia animantia, quæ sibi famelico & spoliato catulis obuiam feruntur. Verùm, sicut galli cantus leonem terret & trepidare facit: ita pia precatio & sobria Diabolum abigit, atq; ideo Dominus ait: Orate, ne intretis in tentationem. Oratione itaq; tentator & aduersator noster Diabolus terretur & vincitur.

Cui resistite firmi per fidem.

Modum resistendi Diabolo tradit.

Nam fide omnia ipsius ignita tela extinguuntur. Hinc est, quòd Ioannes ait: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra, quod sanè mirum non est, quia vt fides victorem Satanæ possidet: ita eiusdem potentia nititur. Resistemus autem Diabolo per fidem, quando ex fide imploramus defensionem à duce nostro Iesu Christo, qui est victor Diaboli.

Scientes easdem passiones, uestræ, quæ est in mundo, fraternitati impleri.

Quia Diabolus cruce Ecclesiam potissimùm ad defectionem solicitat, proponit exemplum totius Ecclesiæ, cuius cœtum fraternitatem appellat. Hæc fraternitas cum tota sit cruci subiecta, spe redemtionem expectans, debemus & nos similem patientiam præstare, qui volumus esse membra Ecclesiæ. Cum dicit easdem passiones impleri, significat eas quæ desunt passionibus Christi adimpleri. Nam vt Christus passus est in corpore suo: ita etiam in membris suis vult pati. Quarè, tantisper deest aliquid passionibus Christi, donec vnum eius membrum superfuerit in mundo.

Hîc duo loci ſunt obſeruandi. Primus, qualiſnam eſſe debeat affectio & conſenſio Chriſtianorum inter ſeſe, nimirum fraterna. Siquidem Petrus hoc loco cœtum Chriſtianorum per totum mundum diſperſum, fraternitatem appellat. Si igitur fratrum iuxta carnem concordia eſt naturalis, vt quæ à lege naturæ requiratur, multò magis hæc ſpiritualis fraternitas requirit ſanctam concordiam. Sed vnde illa fraternitas? Communem habemus patrem in Chriſto, communem habemus fratrem Ieſum Chriſtum. Sicut ipſe ait: Aſcendo ad patrem meum, & patrem veſtrum. Per hunc Ieſum Chriſtum adoptamur, cùm in eum credimus, & adoptati diligimur, quia ſumus caro de carne eius, & oſſa de oſſibus eius. Huius Chriſti ſpiritu multò magis, quàm ſanguinis neceſſitudine inter nos deuincti ſumus. Habemus & communem matrem Eccleſiam, caſtiſſimam Chriſti ſponſam, quæ nos è ſemine cœleſti & incorruptibili conceptos, peperit, & natos fouet, alit verbo, ſpiritu, ſacramentis, & ſalutaribus monitionibus & diſciplina gubernat, vt ſimus ſancti & irreprehenſibiles coram Deo. Habemus præterea communem hæreditatem in cœ-

lo, cuius erimus participes in omni æternitate, si modo ad finem vsq; constantes perstiterimus. Hanc fraternitatem turpiter scindunt, qui aut hæretica doctrina Ecclesiam vastant, aut odijs & simultatibus schismata faciunt.

Secundus locus est de communi sorte totius Ecclesiæ, videlicet, quòd propter societatem, quam habet cum Christo, in hoc mundo subiecta sit cruci. In hac cruce præcipuè spectanda sunt consilium Dei, necessitas, finis & euentus.

Consilium Dei est, quòd velit omnia Christi membra capiti fore conformia, vnde Paulus ad Rom:8. Quos præsciuit, eosdem & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui, vt is sit primogenitus inter multos fratres. Huc illud, quod suprà dixit: Iudicium à domo Dei incipit. Item illud: Castigat omnem filium, quem recipit. Item, Omnes qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patientur.

Necessitas maxima est. Nam tanta est humanæ naturæ peruersitas, tanta ferocitas, vt in recto pietatis cursu contineri nequeat sine flagellis. Atq; hoc vult Dauid cum inquit: In camo & freno maxillas eorum constringe, qui non adproximant ad

te Cum hac necessitate vtilitatem coniungo. Nam crux pijs est sancta quædam disciplina, iuxta illud Dauidis : Priusquam humiliarer ego erraui. Item: Bonum est mihi Domine quòd humiliasti me, vt discerem statuta tua.

Finis proinde crucis est, vt contineamur in timore Dei, ne ferocientes abijciamus confessionem, vt sub cruce ingemiscamus, cogitantes de iudicio & misericordia Dei. De iudicio quidem, quòd reliquias pecccati in carne nostra paternè punit, vt corpus peccati eneruetur, quò plenum sit spiritus imperium. De misericordia verò, qua nos castigat vt filios, ne contumaces effecti cum hoc mundo pereamus. Breuiter, vt exploratio fidei nostræ multò preciosior exploratione auri comperiatur.

Euentus denique crucis sanctorum est summa & æterna consolatio. Beati, ait Dominus, qui persecutionem patiuntur iusticiæ causa, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Item, Gaudete & exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlis. Ab hoc lætissimo euentu potissimum petenda est consolatio sub cruce. Huc respexit Paulus, cùm scriberet discipulo suo Timotheo: Memento Iesum Christum resurrexisse à

mortuis, quasi dicat: Quemadmodum Christus sibi viam ad gloriam cruce parauit: Ita etiam nobis non contigit gloria, nisi per viam crucis. Nemo enim gloriam resurrectionis percipiet, nisi qui in hac vita acerbitatem gustauit.

Sed Deus omnis gratiæ, qui uocauit nos ad uitam æternam in Christo Iesu, paululum afflictos ipse uos perfectos reddat, confirmet, corroboret, stabiliat, ipsi gloria in secula seculorum, Amen.

Tempori breui æternitatem opponit, & afflictioni præsenti futuram gloriam, quemadmodum Paulus facit ad Rom: 8. Idq́ue ideo fit, vt fortiori animo feramus præsentis vitę momẽtaneam afflictionem, quam æterna sequitur gloria, qua hæc breuis ignominia compensatur. Votum, quod addit, significat principium, medium & consummationem salutis nostræ opus Dei esse. Par igitur est vt perpetuò nos Deo, tanquam fidelissimo medico, subijciamus. Hæc summa est huius pericopæ,

copæ. Iam ſingula penitius introſpiciamus. Nam in hac pericopa multæ doctrinæ & conſolationes continentur.

Primùm itaq; hîc prædicatur Deus eſſe omnis gratiæ autor. Nam, vt ipſe ſolus eſt fons gratiæ: Ita ſolus eam gratis paterno affectu confert, iuxta decretum ſuum, omnibus ad ipſum confugientibus. Hîc omnia humana merita euertuntur, & ſtabilitur gratuita ſalus & reconciliatio. Fieri enim non poteſt, vt quod eſt gratiæ, pendeat eſt operibus noſtris aut meritis. Immota enim ex Pauli conſecutio Rom. 11. Quod ſi per gratiam, iam non ex operibus, alioquin gratia non eſt iam gratia, ſin ex operibus, iam non eſt gratia, alioquin opus iam non eſt opus. Cum hac connexione Pauli pulcrè congruit Auguſtini dictum: Gratia eſt nullo modo, niſi quæ eſt gratuita omni modo.

Secundò, additur huius gratiæ, hoc eſt, fauoris Dei & beneuolentiæ gratuitæ effectus. Qui vocauit nos, inquit, ad æternam ſuam gloriam in Chriſto Ieſu. Hîc tria aptiſsimè coniunguntur, nempe, vocatio, gloria ad quam vocamur, & via gloriæ.

Vocatio est vniuersalis, & fit per prædicationem Euangelij. Nam cum Deus ministerio præconum verbi nos vocat, intus suo spiritu corda hominum tangit, vt assentiantur & credant verbo. Nam hæc est ordinaria administratio regni Christi, quòd velit verbum suum sonare, & velit in verbo efficax esse. Quod si autem verbum non recipiatur ab homine, non Deo imputandum est, sed hominis culpæ, qui se verbo opponit, & Spiritui sancto resistit proteruè.

Gloria ad quam vocamur, est fruitio Dei in omni æternitate, & opponitur ignominiæ Diabolorum & omnium damnatorum, quæ ignominia iustissima pœna est peccati. Hanc sanè ignominiam nemo effugiet, nisi qui vocanti Deo obtemperauerit. Quòd autem hanc gloriam æternam fore dicit, eò pertinet, vt præsentibus ærumnis & temporali afflictioni opponamus infinitam gloriam, & quoties in hac vita aliquo malo premimur, consolationem ex huius gloriæ cogitatione petamus, sed hoc argumentum tractat Paulus copiosè ad Rom. 8.

Via ad gloriam est Iesus Christus, ideò sub-

ſubiecit, In Chriſto Ieſu. Huc dictum Domini pertinet: Ego ſum via, veritas & vita. Scriptura teſtatur iuſticiam, id eſt, legis obedientiam, eſſe viam ad uitam, adeoque gloriam æternam. Ita enim ait Dominus: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et Moſes ait: Qui fecerit ea, viuet in eis. Hoc eſſe veriſſimum omnino fatendum eſt. Chriſtus enim mentiri aut fallere nequit. Verùm quia hanc iuſticiam ipſi non habemus, venit Chriſtus in mundum, ad quem confugiendum eſt, vt hanc ipſam legis iuſticiam conſequamur. Quomodo autem id fiat, docet Paulus his verbis: Chriſtus eſt finis legis in iuſticiam omni credenti. Finis ergo legis eſt iuſtificare eos, qui eam obſeruant, quò iuſtificati vitam ingrediantur & gloriam. Verùm quo minus hoc aſſequatur lex, non impedit vlla legis impotentia, ſed noſtræ carnis viciofitas, cui ita demum medetur Chriſtus, vt iuſticia legis, quam ipſe fecit, gratis nobis credentibus imputata, finem legis conſequamur, qui Chriſtus, quoniam pro nobis legem impleuit, factus eſt nobis iuſticia, adeoq́ via ad vitam & ęternam gloriam.

Cum addit, Paululum afflictos, idem

docet, quod Paulus cum ait, afflictiones huius vitæ non ſunt condignæ ad futuram gloriam, quæ nobis reuelabitur. Hæc proinde collatio præſentium ærumnarum & æternæ gloriæ nos in quibuſuis ærumnis & calamitatibus erigere debet.

Cum ſubiungit, Ipſe vos abſolutos reddat, confirmet, corroboret &c. ſignificat quanta ſit noſtra imbecillitas in ferenda cruce, & quòd oporteat ad hunc Deum precibus confugere, vt opus quod in nobis incepit, ipſe ad conſummationem perducat.

Claudit votum doxologia, cum inquit, Gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen. Hîc notemus, ꝙ quoties in mentionem beneficiorũ Dei inciderimus, vt erumpamus in gratiarum actionem, qua agnoſcimus beneficia Dei, qua palam confitemur largitorem, quaqꝫ gratitudinem reddimus Deo per Ieſum Chriſtum.

Per Syluanum uobis fidelem fratrem (ut arbitror) paucis ſcripſi, adhortans uos & teſtificans, hanc eſſe ueram gratiam, in qua ſtatis.

Cur

Cur hanc Epiſtolam Petrus diſperſis Iudæis ſcripſerit, breuiſſimè oſtendit, & duas potiſſimùm cauſas adfert. Vnam, vt adhortaretur Iudæos ad ſanctificationem ſpiritus, & ad alia officia Chriſtianis digna, conſolareturq́ preſſos cruce in hoc mundo. Alterum, vt ſuo comprobaret teſtimonio veram eſſe gratiam in qua ſtarent, hoc eſt, verum eſſe Euangelium CHRISTI, quod à Paulo & alijs didicerant.

Hinc apparet, quòd fuerint, qui mouerent quæſtionem de doctrina Euangelij, qui de Petro gloriarentur, & Pauli doctrinam aſpernarentur, propter abolitam Circumciſionem & ritus Moſaicos. Et rurſus, qui Paulum tuerentur tanquam verum Apoſtolum Ieſu Chriſti. Huic controuerſiæ occurrit Petrus, & teſtatur veram eſſe & ſinceram Euangelij doctrinam, quam didicerant. Hinc nos monemur, noſtra comprobatione confirmare conſcientias rectè doctas, ne opionum varietate turbentur, atq; ita rurſus gratia excidant.

Salutat uos ea, quæ eſt Baby-

lone

Ione uobiſcum electa Eccleſia, & Marcus filius meus.

Papiſtæ, qui Babylonem Romam interpretantur, nullo fundamento nituntur. Quare illorum commentum repudio, & Babylonem propriè accipio pro illa celebri Aſſyriæ vrbe primæ Monarchiæ metropoli, vbi Petrus Iudæos docuit & alios. Dicitur autem Eccleſia electa, reſpectu prophanorum hominum, qui Satanæ obſequuntur, & quia eſt ſingulare peculium Dei, quo maximè delectatur.

Salutate alij alios caritatis oſculo.

Oſculum ab inferiori exhibitum reuerentiæ & obedientiæ, à pari concordiæ ac mutui amoris ſymbolum eſt. Paulus addit ſanctum, vt opponatur impudico oſculo, quod ſuauium appellant.

Pax uobis omnibus, qui eſtis in Ieſu Chriſto.

Clauſula fauſtæ imprecationis eſt, quę ſummam beneficiorum Chriſti erga Eccleſiam vno pacis nomine complectitur.

Eſt

Eſt enim pax hominis cum Deo, ſummum bonum hominis, & eſt mutuus conſenſus Dei & hominis: Dei quidem recipientis hominem in gratiam propter filium: Hominis verò fide accipientis oblatam gratiam, & promittentis in poſterum gratitudinem in tota vita.

ARGVMENTVM IN POSTERIOREM DIVI PETRI EPISTOLAM.

HAec poſterior diui Petri Epiſtola, quam iam ſenex & morti vicinus ſcripſit, tota paraenetica eſt. Hortatur enim Primum, ad ſanctificationem. Deinde, ad conſtantiam de doctrinae certitudine, quae ſanctificationis fundamentum eſt. Nam, cum videret pius animarum paſtor multorum mores emendatione indigere, & proſpiceret multos fore, qui religionis Chriſtianae dogmata in dubium eſſent reuocaturi, ſui muneris eſſe putauit iſtis malis, quantum quidem fieri potuit, occurrere, ne vel morum vicio, vel doctrinae corrupte-

ruptelis, post suam mortem Ecclesia Christi ex gentibus collecta vastaretur. Hæc de argumento, occasione & fine huius Epistolæ sint dicta. Iam de tractationis methodo nonnulla adĳciemus.

Post Epigrapham pĳssimum votum subiungit, videlicet, vt ipsis gentibus multiplicetur gratia Dei & pax, idq́ per cognitionem Iesu Christi. Huius cognitionis finem cum diceret esse sanctificationem nostri, oportunè inde primam exhortationem infert ad sanctificationem, cuius fructum pulcerrima gradatione describit. Hæc sanctificatio, cum non solum quantum quisq́ in cognitione Christi profecerit ostendit, verum etiam ea tanquam fundamento nititur, inde ad exhortationem secundam transit, nimirum, vt gentes ad Deum conuersæ, studeant suos animos ita doctrinæ certitudine confirmare, ne subintroeuntibus aliquando seductoribus, confessionem abĳciant. Nam quemadmodum in populo Dei olim fuerunt pseudoprophetæ: Ita prædicit fore, vt Ecclesia non sit futura immunis à falsis doctoribus, verùm, vt diligentius sibi caueant fideles, proponit Apostolus tum impietatis pœnam, tum pietatis præmium. Præterea,

terea, quia multi eo tempore, religionem Christianam in dubium vocabant, propterea quòd aduentus Domini ad iudicium differretur, istum errorem confutat. Ac tandem Epistolam exhortationis vtriusq; repetitione claudit.

PRIMVM CAPVT.

SVMMA PRIMI CAPITIS.

VT ad sanctificationem vitæ: ita ad constantiam in doctrina hortatur.

ORDO ET PARTES CAPITIS PRIMI.

HVius capitis sunt quatuor partes, quarum Prima est epigrapha. Secunda, salutatio seu votum, seu fausta imprecatio ratione amplificata. Tertia, exhortatio ad sanctificationem. Quarta, exhortatio ad confirmandos animos de doctrinæ Christianæ certitudine. Vtraq; exhortatio suis quibusdam rationibus fulcitur ac munitur.

EXE-

EXEGESIS PRIMI CAPITIS, CVM OBSERVAtione doctrinarum.

Simon Petrus ſeruus & Apoſtolus Ieſu Chriſti ijs, qui æquè precioſam nobiſcum ſortiti ſunt fidem, in iuſticia Dei noſtri & ſaluatoris Ieſu Chriſti.

Hæc Epigrapha & autorem ſcriptionis indicat, & quibus nam ſit ſcripta hæc Epiſtola oſtendit. Autor ſcriptionis eſt Petrus Apoſtolus. De quo vide ea, quæ in priori eius Epiſtola annotauimus. Illi autem, quibus ſcribit Apoſtolus, ſunt gentes ad fidem Chriſti conuerſæ, quas pulcerrima periphraſi deſignat, cum ait: Qui æquè precioſam ſeu æqualem dignitate nobiſcum ſortiti ſunt fidem in iuſticia &c. Hæc collatio Iudæorum & Gentium eſt, quorum fidem pronunciat æquè precioſam, Idq; in iuſticia Dei noſtri & ſaluatoris Ieſu Chriſti, hoc eſt, ſortiti ſunt fidem, qua iuſti ſunt, idq; non ſua, ſed Chriſti ſaluatoris iuſticia. Nam iuſticia, quæ Chriſti propria

pria

pria eſt, credentibus imputatur, vt Legis damnatoriæ ſententiæ non ſubijciantur. Huc illud Pauli pertinet: Chriſtus eſt finis legis, in iuſticiam omni credenti, hoc eſt, omnis qui credit, habet quod Lex requirit, nempe iuſticiam, cui vita æterna propoſita eſt.

Obſerua primum hoc loco exæquationem Iudæorum & Gentium. Deinde, fidem in omnibus credentibus æquè precioſam eſſe, quod quidem non ad fidei menſuram, ſed ad eius ſubiectum referendum eſt, videlicet, ad iuſticiam Chriſti ſaluatoris, quæ omnibus credentibus ex æquo imputatur. Fidem habuit Iairus, habuit & fidem Syrophœniſſa, ęquè quidem precioſam vterq;, ſed menſuram non æqualem. Tertiò obſeruetur hoc loco illuſtre teſtimonium diuinitatis Chriſti, qui hîc & Deus noſter, & ſaluator dicitur. Nam cum vnicus ſit articulus in græco textu, neceſſe eſt, vt coniunctim hæc legantur, τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος ἰησοῦ χριστοῦ.

Gratia uobis & pax multiplicetur, per agnitionem Dei &

Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Vt in epiſtolis fieri ſolet, orditur Apoſtolus à ſalutatione, & optat ijs, quibus ſcribit, gratiam & pacem, idq́ per agnitionem Dei & Ieſu Chriſti domini noſtri. Hoc votum duo continet. Primum, quænam ſit ſumma beneficiorum Euangelij oſtendit, videlicet, gratia & pax à Deo per Ieſum Chriſtum. Alterum, quòd iſta beneficia contingant per agnitionem Ieſu Chriſti. Nam, qui non credit in Filium, ira Dei manet ſuper eum.

Quòd omnia nobis diuina eius potentia, quæ ad uitam & pietatem requiruntur, donauerit, per cognitionem eius, qui nos uocauit per gloriam & uirtutem.

Voti confirmatio ex anteà præſtitis beneficijs. Chriſtus diuina ſua potentia iam largitus eſt nobis, quæ ad vitam & pietatem requiruntur. Ideo bonam ſpem habeo, vt idem eadem bona multiplicet & augeat. Eſt enim optima conſequentia ab

incoa-

incoatione ad perfectionem in operibus Dei. Nam Deus est immutabilis.

Augustinus ponit tres rerum ordines. Quædam res mutantur per tempora & per loca, quædam per tempora tantum, non autem per loca, quædam neq; per tempora, neq; per loca. In tertio ordine est Deus, qui neq; per loca neq; per tempora mutatur. Quomodo autem hæc Christus donauerit, explicat cum ait: Per agnitionem illius, qui vocauit nos, id est, Dei patris, ad quem per Christum ducimur. Qui videt me, ait Dominus, videt & patrem meum. Porrò, modum vocationis addit cum inquit: Per gloriam & virtutem. Quam autem gloriam & virtutem intelligat Apostolus, explicatur infrà in hoc ipso capite. Nequaquam sunt hæc intelligenda de gloria & hominum virtute, sed de Christi gloria & virtute. Christus suæ gloriæ accepit testimonium, delata ad ipsum patris voce: Hic est Filius meus dilectus, per quem placatus sum, hunc audite. Hæc gloria se in Christo multis virtutibus & stupendis miraculis conspiciendam præbuit. Per hanc gloriam & virtutem sumus vocati. Quia per ea diui-

nitas Christi, officium eiusdem, & Euangelij certitudo obsignata sunt. Qui in gloriam & virtutem vertunt, non tam quid Apostolus dicat, quàm quod ipsis videatur sequuntur. Totus enim contextus atq; verborum vis, meæ suffragatur interpretationi.

Cæterùm, hæc pericopa multa continet. Primum enim testimonium habet de Christi diuinitate. Deinde ostendit, quòd à Christo nobis omnia, quæ ad vitam & pietatem requiruntur, donentur. Tertio monstrat, quò nos suo verbo ducat Christus, nempe ad suum Patrem, vt illum agnoscamus. Hæc, inquit, est vita æterna, vt te agnoscant verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Quarto indicat, quòd hæc ductio ad Patrem, fiat per prædicationem Euangelij, quę gloriam & virtutem Christi nobis conspicienda proponit.

Per quæ maxima nobis & preciosa donata sunt promissa, ut per hæc fieretis diuinæ consortes naturæ, ubi refugeritis à

corruptione, quæ in mundo eſt per concupiſcentiam.

Dixit eos, quibus ſcribit, vocatos per gloriam & virtutem Chriſti. Iam exponit quid vocatis per gloriam & virtutem Chriſti donatum ſit, nimirum, ſanctificationis ſpiritus, cuius præſenti virtute regeneramur & ſanctificamur. Nam, quòd dicit, eos fieri conſortes diuinæ naturæ, vbi aufugerint à concupiſcentia mundana, periphraſis eſt regenerationis ſeu ſanctificationis. Cuius partes duas hîc facit, videlicet fugam mũdanæ concupiſcentiæ, & participationem diuinæ naturæ, hoc eſt, viuificationem, quæ fit virtute ſpiritus Chriſti, habitantis in nobis. Obſeruandum autem eſt, quòd Petrus diſertè loquatur de dono, quod Paulus à gratia diſtinguit ad Romanos 5. vbi in hunc modum loquitur: Gratia Dei & donum per gratiam erga vnum hominem Ieſum Chriſtum, in multos ſuperabundauit. Hîc Paulus duas res complectitur, videlicet gratiam & donum. Gratia eſt gratuita remiſſio peccatorum, & acceptatio perſonæ coram Deo. Donum eſt diuina præſentia in nobis, ex qua concipitur plena conſolatio,

quia incoatur æterna vita per ſanctificationem noſtri. Hæc duo teſtatur Paulus nos habere, non ex noſtris meritis, ſed ex Chriſti gratia.

Obſeruanda eſt hîc metonymia vſitatiſſima in ſcripturis, qua cauſæ nomen effectui tribuitur. Vocat enim hîc diuinam naturam, id quod efficit diuina præſentia in nobis, id eſt, conformitatem noſtri cum Deo, ſeu imaginem Dei, quæ in nobis reformatur per diuinam præſentiam in nobis. Hic ergo ſcopus eſt prædicationis Euangelij, vt paulatim conformes Deo reddamur, & trãsformemur ad imaginem eius, quantum quidem modulus noſter ferre poteſt. Qui igitur peccatis & mundanis concupiſcentijs indulget, non ſine contumelia Dei, de Euangelio gloriatur.

Atq; in hoc ipſum omne ſtudium applicantes ſubminiſtrate in fide ueſtra uirtutem, in uirtute autem ſcientiam, in ſcientia uerò temperantiam, in temperantia autem patientiam, in pa-

tientia uerò pietatem, in pietate autem fraternum amorem, in fraterno uerò amore caritatem.

Hæc prior exhortatio eſt, qua Apoſtolus exhortatur gentes conuerſas, vt ſanctificationi ſtudeant. Ad hoc ipſum, inquit, omne ſtudium applicantes, ſcilicet, vt renunciatis concupiſcentiꝭs, conſortes reddamini diuinæ naturæ. Quod cum ſit, fides ſuos germanos fructus profert, qui ſunt, virtutes, has, vt genus ſequentium proponit, per quas intelligit ſanctos & honeſtos mores, quorum fons eſt fides. Scientia (hæc moderatur actiones virtutis) Temperantia (hæc moderatrix eſt cibi & potus, aliarumq́ appetitionum.) Patientia ſeu tollerantia, (qua perſiſtimus ſub mole ærumnarum & perſecutionum, ne fracti animo confeſſionem abijciamus.) Pietas (hanc ideo ſubiecit tollerantiæ, vt eius ſit rectrix.) Fraternus amor (hic complectitur eiuſdem fidei domeſticos.) Caritas, (hæc ſe etiam ad alios homines extendit, vt hoſtes quoque complectatur.) Hæ virtutes germani fidei fructus ſunt.

In gradatione hac non tam rerum consecutio, quam earundem necessaria cum fide connexio ſpectanda eſt. Porrò virtutes, quarum genitrix eſt fides, hoc pacto diſtingui poſſunt. Homo fidelis & ad Deum ipſum, & ad ſe ipſum, & ad proximum, & ad res alias reſpectum habere debet. Cum Deum reſpicit, ex fide pietatem, qua totus cultus primæ tabulæ intelligitur, promit. Cum ſe ipſum intuetur, ex fide ſanctificationi animi & corporis ſtudet, ſatagitq́ꝫ ea, quæ officij ſui ſunt haud fraudulenter præſtare. Cum ſe ad proximum ſuum conuertit, ex fide fraternum amorem erga domeſticos fidei, & caritatem erga omnes homines producit. Deniq́ꝫ cum res alias contemplatur, vel in agendo verſatur per prudentiam, vel in vſu rerum occupatur per temperantiam, vel in ferendis aduerſis perſiſtit per patientiam, vel in expectandis promiſſis perſeuerat per ſpem, quę non confundit. Hæc omnia ex fide pius profert animus.

Hic locus Petri monet, ne Dei gratiæ deſimus. Huc illud ad Hebræos 12. Proſpicientes, ne quis deſit gratiæ Dei. Et illud Pauli: Commonefacio te, vt exuſcites do-

num,

num, quod in te eſt. Poſtquam enim renati ſumus, non ſumus ſtipites aut trunci, ſed viua Chriſti membra, in quibus ſpiritus Dei eſt efficax, vt iam poſſimus aliquam obedientiam Deo præſtare, quæ illi eſt accepta propter Ieſum Chriſtum, per quem placemus Deo. Non enim amplius voluntas captiua tenetur ſub ſeruitute peccati, ſed per ſpiritum Chriſti manumiſſa eſt, vt & quæ recta ſunt mens intelligat, & voluntas ſanata ſtudeat Deo obedientiam præſtare, atq; adeo vires ipſæ omnes interiores & exteriores diuinitus adiutæ non fruſtra conentur.

Hæc cum uobis adſint & exuberent, haud ocioſos nec infructuoſos conſtituunt in Domini noſtri Ieſu Chriſti cognitione.

Ratio exhortationis ab effectis virtutum, quæ cum fide coniunctæ ſunt, quæ effecta manifeſta indicia ſunt efficacis cognitionis Chriſti, ac ſi dicat: Virtutes quas enumeraui cum fidei adſint, indicant Chriſti cognitionem non eſſe ocioſam & infructuoſam in uobis. Nam, cum Chriſti co-

gnitio viua & efficax exiſtit, fieri non poteſt, vt quis verè ea prædìtus dicatur, qui fructus germanos fidei non habeat adiunctos. Cum hac Petri ſententia conuenit precatio Chriſti Iohan: 17. Sanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt. Hîc non quærit ocioſam veritatis cognitionem, ſed actuoſam & fructuoſam, vt quæ veram ſanctificationem habeat ſibi coniunctam. Item precatio Dauidis Pſalm: 86. Doce me Domine viam tuam, & ingrediar in veritate, vnias cor meum, vt timeat nomen tuum.

Obſeruetur hic locus, qui docet inanem eſſe fidem, & vanam Chriſti cognitionis iactationem, vbi vera pietas & vita non relucet. Deinde obſeruetur etiam, quòd Chriſtianæ virtutis indies magis magisq; exuberare debeant.

Cum enim hæc non adſint, cœcus eſt, manu palpans, oblitus ſeſe â ueteribus peccatis ſuis purgatum fuiſſe.

Aetiologia à conſequentibus contrariorum. Poteſt autem hæc ætiologia illuſtrari

ſtrari hac antitheſi. Quemadmodum Chriſti cognitio eſt veluti lux quædam, quæ non ſinit nos in tenebris peccatorum amplius aberrare, & eius ignoratio caligo quædam eſt, qua inuoluimur in peccatorum tenebris: Ita vbi germani fructus fidei apparent, teſtantur homines in luce Euangelij ambulare. Contrà autem, vbi huiuſmodi fructus deſunt, manifeſtum iudicium eſt, homines extra Euangelij lucem, in tenebris cæcutire, adeoq́ oblitos eſſe purgationis ſuæ à veteribus peccatis. Hoc ergo loco obſeruemus, nō ſolū inaniter de fide & Euangelio gloriari eos, quorum vita non mutatur in melius ad prædicationem Euangelij, verum etiam quòd ipſis quoq́ tribuatur cœcitas & obliuio. Cœcitas quidem, quòd non proſpiciant viam, per quam eundum ſit, vtut de ſua perſpicacia glorientur. Obliuio verò, quòd non cogitent, cur Chriſti ſanguine à peccato ſint purgati, & quòd non meminerint, ſe per Euangelium ad ſanctificationem vocatos eſſe. Vnde Paulus 1. Theſſ: 4. Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra. Hinc proinde perſpicuum eſt, quàm ſint neceſſaria bona opera in conuerſis.

Qua-

Quapropter fratres magis ſtudete uocationem & electionem ueſtram firmam facere.

Hæc altera eſt huius capitis exhortatio, quam ex priori infert Apoſtolus. Quemadmodum virtutes Chriſtianæ, quas recitauit, oſtendunt haud ocioſam eſſe in hominibus & infructuoſam cognitionem Chriſti: Ita, quò firmior eſt cognitio Chriſti, eò eſt etiam virtutis ſtudium & pietatis exercitium plenius atq; perfectius, eſt enim hoc illius effectus. Quarè hortatur Apoſtolus, vt ſtudeamus firmam efficere vocationem & electionem noſtram, quod ſanè ad certitudinem doctrinæ referendum eſſe docet loci πϱόςασις, & huius exhortationis confirmatio. Senſus eſt igitur, ſtudete vt certi & firmi ſitis in doctrina religionis Chriſtianæ, ad quam vocati eſtis, adeoq; electi, modò Euangelio prædicato fidẽ adhibueritis. Vult itaq; Petrus, vt pij quotidie magis magiſq; abundent in cognitione Chriſti, confirmenturq; de religionis Chriſtianæ doctrinæ certitudine. Commendatur proinde hîc ſerium ſcripturæ ſacræ ſtudium, & di-

ligens causarum certitudinis immotæ verbi Dei meditatio, cum perpetua inuocatione, Ne vel Satanas, vel sophistæ, vel infinita turba hostium Euãgelij, vel etiam propria caro nos à fonte salutis abducat, quod sanè multis (proh dolor) omnibus ætatibus contigit, in illorum certissimam damnationem.

Quòd autem in nonnullis exemplaribus interseritur, Per bona opera, omnino ex margine in textum irrepserat, quod non dico, vt sententiam ipsam improbem. Nam bona opera sunt veluti sensus quidam externus, internæ pietatis & fidei. Nam quod intus in animo latet, apparet in actionibus externis, quò enim magis se proferunt pietatis fructus, eò maiorem cognitionem Christi & firmiorem esse necesse est, & contra. Quarè Paulus optat Philippensibus, vt magis magisq; abundent in cognitione & omni sensu. Sententiam itaq; veteris interpretis non improbo, sed dico hîc potius fieri mentionem doctrinæ quàm operum, quæ doctrina cum firma & immota mentibus insideat, nequaquam infructuosa esse potest.

Hæc enim si feceritis, non labemini unquam.

Ratio exhortationis ab vtili. Quò firmior est cognitio Christi, eò est certior salus & constantior vita. Facit enim firma Christi cognitio, vt immoti in fundamento persistamus, & Christo innitentes non labamur in recto cursu ad propositam metam vitæ æternæ. Contingit autem lapsus dupliciter, videlicet in doctrina & moribus. Vtrumq; lapsum impedit firmata Christi cognitio.

Sic abundè subministrabitur uobis introitus in æternum regnum Domini nostri & saluatoris Iesu Christi.

Rationis redditio est. Affirmat enim nequaquam labi posse eos, qui certam & immotam Christi cognitionem retinent. Nam ijs suppeditatur rectus in æternum regnum introitus, idq; per Iesum Christum, qui solus via in æternum regnum existit.

existit. Quarè & ipsius regnum iure dicitur.

Quapropter haud negligam uos semper commonefacere de his, etsi periti & confirmati estis in præsenti ueritate.

Occupatio est. Quia poterant fortè gentes conuersæ dicere, se benè edoctas esse in veritate, id est, in Christi cognitione seu Euangelio, atq; adeò confirmatos esse, vt lapsum à doctrina non pertimescerent. Apostolus fatetur id quidem verum esse, nihilominus tamen officium suum esse affirmat, vt sæpius imò semper ipsos de eadem re commonefaciat. Hoc exemplum & nos, qui in scholis & in templis religionem docemus, inuitemur.

Iustum enim arbitror, quàm diu sum in hoc tabernaculo, excitare uos per commonefactionem, cum scio breui futurum, ut deponam hoc tabernaculū meum, sicut & Dominus noster Iesus

ſus Chriſtus indicauit mihi, ſed & ſtudebo, ut uos poſt exitum meum horum mentionem facere poſſitis.

Triplicem rationem rèddit, cur peritos & confirmatos in veritate commonefaciat. Prima eſt, quod hoc requirat officij eius ratio. Iuſtum eſt enim debitum officium præſtare. Secunda, quòd breui hanc ærumnoſam vitam morte, id eſt, tranſitu ab his miſerijs ad beatitudinem, ſit commutaturus. Debet igitur fugacitas huius vitæ inſtar calcaris cuiuſdam eſſe, ad fideliter ſtrenueq; faciendum officium. Tertia, vt ipſi plenius edocti & ſæpius admoniti poſſint horum mentionem facere poſt Apoſtoli exitum. Hæc & nos commonefacere oportet, vt non ſolum curam habeamus Eccleſiæ, dum adhuc ſuperſtites ſumus, verum etiam vt poſteritati conſulamus: quò perpetuò conſeruetur doctrinæ puritas. Hoc fuiſſe ſtudium Prophetarum & Apoſtolorum patet ex illorum monumentis.

Porrò tabernaculum, ſuum corpus appellat, quo ſignificatur imbecillitas ſtru-

ęturæ huius corporis, caduca conditio & migratio. Huic tabernaculo opponitur ædificium firmum & ſtabile, quale futurum eſt corpus noſtrum, vbi immortalitate donati fuerimus. Vide 2. Corinth: 5.

Non enim argutè excogitatas fabulas ſecuti, notam uobis fecimus domini noſtri Ieſu Chriſti uirtutem & aduentum, ſed ſpectatores facti magnificentiæ illius.

Confirmatio eſt veritatis Euangelicæ, in qua eos paulò anteà confirmatos dixerat. Opponit autem argutis fabulis ad fallendum excogitatis, veritatem, affirmatq; ſe verè notam feciſſe ijs domini noſtri Ieſu Chriſti virtutem & aduentum, vt qui ſuis oculis aſpexerit magnificentiam & maieſtatem Chriſti in monte.

Accepit enim à Deo patre honorem & gloriam, uoce ad eum delata huiuſmodi magnifica glo

ria: hic eſt Filius meus dilectus in quo mihi complacui.

Vnum ex præcipuis teſtimonijs de gloria Chriſti in medium adducit Apoſtolus, vt veritatem Euangelij eodem ſuffulciat, quò ſtet immota. De hoc gloriæ Chriſti teſtimonio ſcribitur Matth: 17. Nam poſtquam Chriſtus ſe & doctrina & miraculis verum eſſe Meſſiam comprobaſſet, acceſſit & hoc teſtimonium Patris in monte, quemadmodum anteà in Baptiſmo, qui teſtatus eſt propria voce, hunc Ieſum ſuum dilectum Filium eſſe, in quo ſibi complacuit. Ita enim ait Pater: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ſeu per quem ſum placatus, Hunc audite. Hæc concio ſummam Euangelij continet, & quatuor partibus abſoluitur, quarum Prima eſt, de perſona Chriſti. Secunda, de differentia inter hunc filium Dei, & alios qui adoptantur. Tertia, de beneficijs huius filij Dei erga genus humanum. Quarta, de modo applicationis beneficiorum Dei.

De perſona ita ait: Hic eſt Filius meus. His verbis tria inſinuantur. Primum, quòd

quòd hæc persona sit Deus, vt quæ natura sit filius Dei. Deinde, quòd hæc persona sit verus homo. Loquitur enim hîc pater de Iesu Mariæ filio. Tertium, quòd hic Deus & Homo sit vna persona in duabus naturis subsistens.

Ex his fides nostra Primum colligit hunc Iesum potentiorem esse Satana, adeoque posse efficere omnia, quæ vult. Vult autem omnia, quæ promittit, quia Deus est. Deinde, hinc alitur fiducia in Mediatorem, quia est nobis naturæ societate coniunctus, natus ex semine Dauid, vt Paulus loquitur, secundum carnem. Vult ergo reuera nostram salutem, vt qui nostræ naturæ sit particeps. Præterea fides hinc æstimabit precium passionis & obedientiæ Christi in ipsius sanctissima humanitate. Nam ex vnione hypostatica, diuinæ & humanæ naturæ in vno Christo pendet precium & æstimatio omnium passionum & operum Christi. Est proinde mors Iesu Christi sufficiens λύτρον pro redemtione nostri, quia est mors hominis, qui est Deus, est & obedientia Christi sufficiens iusticia, in salutem omnibus credentibus, quia est obedientia hominis, qui est Deus.

Differentia inter hunc filium Dei & adoptiuos hac voce ſignificatur, Dilectus. Eſt enim hic Patri dilectus in ſe & propter ſe. Quia natura eſt filius. Fideles autem omnes, qui filij Dei dicuntur, ſunt quidem dilecti, ſed in illo & propter illum, quia adoptionis ſunt filij.

Beneficia huius filij Dei erga genus humanum, hac voce Patris ſignificantur: In quo mihi benè complacui, ſeu potius, in quo placatūs ſum. Vt enim ſine Chriſto Deus nobis iraſcitur: Ita per Chriſtum Deus nobis reconciliatur & adoptat nos in filios. Erat, inquit Paulus, Deus in Chriſto, mundum ſibi reconcilians. Item, Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo.

Modus applicationis beneficiorum Chriſti ſignificatur mandato Dei dicentis: Hunc audite. Nam, qui hunc audiuerit & crediderit, ſaluus erit. Fides enim quæ eſt ex auditu, inducit hominem in poſſeſſionem beneficiorum Chriſti. Quia autem hoc mandatum obligat homines omnes ad obedientiam, vult reuera Deus omnium hominum ſalutem, ſed per Chriſtum.

ſtum. Nam qui hunc Chriſtum non audiuerit, ſed contumaciter eius Euangelium contemſerit, æternùm peribit, non conſilio creantis Dei, Sed ſuapte culpa, quia dextram Dei, hoc eſt, Ieſum Chriſtum, ſibi porrectam apprehendere noluit.

Et hanc uocem nos audiuimus de cœlo delatam, cùm eſſemus unà cum eo in monte ſancto.

Petrus de ſe ipſo, Iohanne & Iacobo loquitur. Hi enim tres fuerunt cum Chriſto in monte, cum ibi transformaretur, & exhiberet ſpecimen ſuæ magnificentiæ & gloriæ, idq́ ideò factum eſt, vt poſt reſurrectionem Chriſti à mortuis huius magnificentiæ Chriſti teſtes eſſent. Quòd autem in monte cum Chriſto fuerint præſentes Helias & Moſes, cum quibus & diſcipuli Domini aderant, ſignificat, quòd vt Moſes adeoq́ Prophetæ omnes vaticinati fuerint de Chriſto venturo: Ita diſcipuli ipſius forent teſtes exhibiti Chriſti, atq́ ita vnus Chriſtus ſcopus eſt Moſis, Prophetarum omnium & Apoſtolorum.

Et habemus firmiorem ſermonem propheticum, cui rectè facitis attendentes, uelut lucernæ ſplendenti in obſcuro loco, uſq; dum dies illuceſcat, & Lucifer exoriatur in cordibus ueſtris.

Aliud teſtimonium adfert Apoſtolus de certitudine doctrinæ Euangelicæ, uidelicet Propheticum ſermonem. Omnes enim Prophetæ de Chriſto uaticinati ſunt, & fuerunt interpretes primæ promiſſionis: Semen mulieris conteret caput ſerpentis.

Cum autem hîc pronunciat, Propheticum ſermonem firmiorem, ſcilicet Euangelio, per Apoſtolos prædicato, nõ ita accipiendum eſt, quòd propheticus ſermo per ſe ſit Euangelio per Apoſtolos annunciato firmior, ſed ita loquitur Apoſtolus hominum reſpectu, quib. ſcribit, apud quos doctrina Prophetarum abſq; omni controuerſia habebatur certiſſima. Quarè, cum uiderent gentes conuerſæ Euangelium per Apoſtolos prædicatum, cum Moſis & Prophetarum doctrina conuenire, liben-

tius illud amplexi ſunt. Vult ergo Petrus, vt intueamur conſenſum Moſis & Prophetarum, & inde noſtros animos confirmemus, ne dimoueamur à cognitione Chriſti, quæ nobis in ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis commendatur. Hoc ſtudium laudatur Actorum 17. in Bereenſibus, de quibus ita ait Lucas: Fuerunt autem iſti generoſiores Theſſalonicenſibus, vt qui receperint ſermonem cum omni alacritate, quotidie ſcrutantes ſcripturas, an hæc ita ſe haberent. Multi igitur crediderunt ex ijs, & græcæ mulieres honeſtæ, & viri non pauci. Cum ergo hîc Petrus, imo potius Spiritus ſanctus per os Petri commendet nobis Prophetarum lectionem, noſtri profectò officij erit Spiritui ſancto morem gerere.

Obſeruetur præterea hîc pulcerrima collatio temporis promiſſi Chriſti ſub Prophetis, & temporis exhibiti. Deinde collatio doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ. Tempus promiſſi Chriſti comparatur nocti obſcuræ, cuius veluti ſtellulæ quædam fuerunt Propheticæ conciones de Chriſto, ſed tempus exhibiti Chriſti confertur claro diei, in quo Sol clariſſimè lucet. Vt enim doctrina Prophetica tan-

quam lucerna ſplendens erat in nocte: Ita Euangelium veluti aurora quædam lucidiſſima, diem adeſſe adeoq; ipſum ſolem, videlicet Chriſtum, nunciat. Iſtius proinde Propheticæ lucernæ vſus erit, vt tantiſper ea vtamur, donec lucifer & plena Chriſti cognitio oriatur in cordibus noſtris, quæ ſanè meræ tenebræ ſunt ſine lucerna Prophetica & aurora Apoſtolica. Obſeruetur ergo hîc diſcrimen inter doctrinam Propheticam & Apoſtolicam: Quarum illa lucernæ: hæc lucifero comparatur. Sunt enim Apoſtoli clariores Prophetarum interpretes.

Sed illud primum noueritis, quòd nulla prophetia ſcripturæ ſit priuati impulſus. Non enim libidine hominis allata eſt olim prophetia, ſed ſpiritu Dei acti locuti ſunt ſancti Dei homines.

Hæc omnium maxima Propheticæ ſcripturę eſt commendatio, videlicet quòd prophetia non habeat homines autores, ſed Deum ipſum, cuius ſpiritu acti & impulſi locuti ſunt Prophetæ Dei.

Voca-

Vocabulum ἐπίλυσις ambiguum eſt apud græcos, nunc enim impetum ſeu impulſum, nunc interpretationem ſignificat. Verum antitheſis apertè indicat, quòd hîc pro impetu accipiatur, quo homines feruntur ſeu aguntur, ad aliquid dicendum ſeu agendum. Opponitur autem Spiritui ſancto, qui autor eſt prophetię, id quod oſtenditur ex tribus, videlicet, ex perpetuo Prophetarum conſenſu, ex prædictionum certitudine, ex ſtupendis miraculis, quibus veritas prophetiarum eſt obſignata. Huc accedit Chriſti & Apoſtolorum approbatio.

CAPVT SECVNDVM.

SVMMA CAPITIS SECVNDI.

QVemadmodum in veteri populo fuerunt falſi prophetæ, qui pœnas tandem ſuæ luerunt impietatis: Ita etiam in Eccleſia noui Teſtamenti falſi erunt doctores, quibus Deus non parcet, ſed vt

pios potenter eripiet: Ita falsos doctores cum ijs, qui ab ipsis seducuntur, iustè puniet.

ORDO ET PARTES CAPITIS SECVNDI.

PRimum prædicit fore falsos doctores in Ecclesia, sicuti fuerunt in veteri populo, sed hos suo tempore puniendos diuinitus, multis confirmat exemplis. Deinde, interposita consolatione de liberatione piorum, longam attexit falsorum doctorum descriptionem. Tum de ijs agit, qui per falsos doctores seducuntur, quorum conditionem deteriorem fore, quàm erat ante conuersionem, prædicit.

EXEGESIS CAPITIS SECVNDI, CVM OBSERVAtione doctrinarum.

Fuerunt autem & pseudoprophetæ in populo, quemadmodum & inter uos erunt falsi doctores, qui introducent hæreses perditionis. Etiam Dominum, qui ipsos redemit, abnegantes,

accersentes sibi ipsis celerem interitum, & multi sequentur eorum exitia, per quos uia ueritatis blasphemabitur, & in auaritia fictis sermonibus uos negociabuntur, quibus damnatio iam olim non tardat, & quorum exitium non dormitat.

Hæc pericopa sex membra habet de pseudoprophetis seu falsis doctoribus, quorum singula suam doctrinam & admonitionem continent.

Primum itaque membrum est prædictio, videlicet quòd quemadmodum in veteri populo, hoc est Israëlitico, stante adhuc republica Mosis, fuerunt varij pseudoprophetæ: Ita sint futuri in Ecclesia falsi doctores, quod etiam ipse Dominus prædixit. Hîc primum Satanæ tyrannis cogitanda est, qui non sinit Ecclesiam quietam esse, sed semper eam conatur erronea turbare doctrina. Quemadmodum enim primos parentes nostros in paradiso sophistica est adortus; ita etiam perpetuò

vsq; ad diem iudicij Ecclesiæ insidiabitur. Quarè, nostra refert Christo domino obtemperare, qui iubet vt caueamus nobis à falsis prophetis, vtq; vigilemus & oremus. Deinde, hoc vaticinio confutatur Staphilus, qui definit Ecclesiam cœtum esse hominum, in quo nullæ sunt diuersæ opiniones, nullæ sectæ, nulla schismata, quæ eius opinio manifestissimè hoc Petri dicto refellitur. Præterea & Christus prædixit fore, vt inimicus homo iaceret zizaniorum semina in agrum triticiferum, hoc est, spargeret hæreses in Ecclesiam. Et Paulus Christi apostolus Corinthiacam Ecclesiam agnoscit esse Christi Ecclesiam, in qua tamen non paucæ fuerunt sectæ, Quemadmodum videre est in Epistolis ad Corinthios scriptis. Adhæc admonemur, vt Iohannes etiam monet, vt discernamus spiritus, an à Deo sint, caueamusq; iuxta mandatum Christi à falsis Prophetis.

Secundum est indicatio studij falsorum doctorum. Introducent, inquit, hæreses perditionis: abnegabunt Dominum qui eos redemit: facient vt blasphemetur via veritatis, hoc est, sanctum Christi Euangelium.

Hæreſis, etſi medium vocabulum eſt, vt quod nunc in bonam, nunc in malam partem accipiatur, Tamen ſæpius vſu ſcripturæ, quia diſſentionem notat, in malam partem accipitur.

Eſt autem hæreſis ſelectio & defenſio alicuius erronei dogmatis, pugnantis cum fundamento, cum pertinacia coniuncta. Sunt ergo duo, quæ hæreſin faciunt, videlicet error cum fundamento pugnans, & pertinacia ſeu contumacia. Hinc Auguſtinus: Qui in Eccleſia Chriſti morbidum aliquid, id eſt, periculoſum prauumq; ſapiunt, ſi correpti, vt ſanum rectumq; ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuaq; peſtifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici ſunt & habentur in exercitibus inimicis. Ex hoc manifeſtum eſt diſcrimen inter ſimplicem errorem & hæreſin. Ille corrigibilis eſt per ſanam doctrinam, hæc pertinaciter reſiſtit & aduerſatur veritati.

Abnegatio domini tribus fit modis, videlicet, profeſſione, doctrina & moribus. Profeſſione abnegauerunt Dominum Turcæ, Iudæi, prophanæ gentes, quos Auguſtinus vno nomine Paganos appel-

appellat, propterea quod non ſint milites in Eccleſia Chriſti arma ſumentes ſpiritualia, aduerſus Diabolum & eius membra. Doctrina abnegant Dominum, qui articulos fidei conuellunt, aut aliquam doctrinæ partem, quæ ad fundamentum pertinet, deprauant. Moribus abnegant Dominum, qui vel hypocriſi, vel ſuperſtitioſo cultu, vel Epicurea ſecuritate, vel prophanitate vitæ ipſum negant. Hi enim quod verbis profitentur factis abnegant, abominabiles & ad omne bonum opus reprobi.

Tertium eſt fructus hæreſeos, qui eſt multorum certus interitus. Multi, inquit, ſequentur eorum exitia. Nam non ſolum autores ſectarum peribunt, verum etiam qui ab illis in errorem ſeducuntur. Quemadmodum ſæpe Propheta Ezechiel indicat, & hîc Petrus clarè affirmat. Hoc pulcrè pingitur in exitio Datan, Chore & Abiron. Nam hi non ſoli, ſed omnes qui ijs adhæſerunt, hiatu terræ abſorpti ſunt. Intereſt igitur piorum omnium, vt ſumma cura ſibi caueant, ne hæreticorum impoſturis inuoluantur, atq; ita cum ipſis, ſua culpa pereant.

Quar-

Quartum, hæreſeos cauſa in hominibus malis eſt auaritia omnium malorum radix. Vocabulum, quo Apoſtolus vtitur eſt pleonexia, quæ & auaritiam ſignificat, & peculiariter eſt vitium ab inſolentia profectum, quo quis in re præcipuum quippiam habere appetit, vt in honoribus, in præmijs, in conſilijs. Breuiter, qui ſuperiores partes ſemper ſectantur πλεονέκται dicuntur.

Quintum, Modus indicatur, quo hæretici incautos fallere ſolent. Ita enim ait: Fictis ſermonibus eos negociabuntur. Per fictos ſermones aſtutè excogitatas fabulas intelligit, quibus vſi hæretici, hominibus tanquam pecoribus ad nundinationem abutentur. Qui hæc veriſſimè quadrare in Papatum non cernit, pluſquam cœcus eſt. Hac enim negociandi ratione infinitas opes cumulârunt, fumis & mendacijs aurum, argentum & prædia commutantes, in hac nundinatione primas tenet, qui mendaciter & impudenter ſe Simonis Petri ſucceſſorem iactitat. Obſeruetur itaque hoc loco grauiſſimum hoc vaticinium de nundinatione hac Papiſtica, quò magis confirmati Belluam iſtam Roma-

nam

nam fortiter contemnamus cum omnibus anathematis excommunicationibus & execrationibus.

Sextum, Eſt pœna, quam hæretici olim patientur. Quibus, inquit, damnatio iam olim non tardat, & quorum exitium non dormitat. Hoc ſextum membrum nonnullis exemplis illuſtrat Apoſtolus, quemadmodum in textu ſequitur.

Nam ſi Deus angelis, qui peccauerunt, non pepercit, ſed catenis caliginis in tartara detruſos tradidit, ad damnationem ſeruatos.

Exemplo confirmat puniendos hæreticos. Deus puniuit angelos peccantes. Ergo multò magis puniet homines hæreticos. Catenam caliginis vocat miſerrimam, & horribilis terroris plenam conditionem malorum ſpirituum, qui denſiſſima caligine quaſi catenis conſtricti ſeruantur in iudicium. Metaphora ſumta eſt à facinoroſis & damnatis, qui in carceris fœdore retinentur conſtricti, donec ad vltimum ſupplicium pertrahantur.

Et priſco

Et priſco mundo non pe-percit, ſed octauum Noë iuſti-ciæ præconem ſeruauit, dilu-uio in mundum impiorum in-ducto.

Alio exemplo confirmat hæreticos adeoq; omnes impios puniendos. Hiſto-ria, cuius hic meminit Petrus, legatur Ge-neſeos 7. Hæc verba, octauum Noë iuſti-ciæ præconem, diſtinctè intelligenda ſunt. Eſt enim ſenſus. Noë octauus, id eſt, ipſe Noë cum ſeptem alijs ſeruatus eſt à dilu-uio per arcam. Hic Noë fuit iuſticiæ præ-co, impletus ſpiritu Chriſti, dum ferè cen-tum & viginti annos impios ſui temporis commonefaceret de ventura ſuper ipſos ira Dei, niſi reſipiſcerent.

Et ciuitates Sodomorum & Gomorræ in cinerem redactas ſubuerſione damnauit, fecitq; ut eſſent exemplar eorum, qui im-piè ſunt uicturi.

Hæc hiſtoria habetur Geneſ. 19. quæ

eſt teſtimonium iræ Dei aduerſus libidines, quas vt verè abominatur Deus: Ita ſeriò tandem puniet. Nam cùm has Sodomiticas libidines punit, non eſt dubium quin etiam ſit puniturus hæreticos, qui ſpirituale adulterium committunt, & multos ab amplexu Dei abſtrahunt. In hiſtoria de Sodoma & Gomorra peculiariter obſeruetur, quòd Dominus ab Abrahamo rogatus, voluiſſet propter decem iuſtos pepercisse ciuitatibus iſtis. Vnde ſequitur, Deum multis malis haud rarò parcere propter paucos bonos, qui ſuis precibus iram Dei auertunt. Cùm autem addit: Fecitq́ʒ vt eſſent exemplar eorum, qui impiè eſſent victuri, Docet quòd omnes hiſtoriæ de calamitatibus hominum & pœnis peccatorum ſint nobis commonefactiones de imminentibus nobis propter peccata ſupplicijs, niſi maturè reſipiſcamus. Punita eſt libido Sodomæ, punientur ergò & noſtri ſeculi horrendæ libidines.

Punita eſt tyrannis Iuliani, proinde nec alij hoſtes Eccleſiæ euadent, quin puniantur. Punitus eſt Heli ob malam familiæ gubernationem. Pœnas ergo & hodiè dabunt, qui ſuos liberos in admonitione

&

& correptione Domini iuxta consilium Apostoli non erudiunt,atq; ita de aliis sceleribus iudicandum est.Nam Deus immutabilis est,quod in vno puniuit, puniet & in alio,nisi pœnitentia peccatoris manum vltoris retraxerit. Nam vt iustus est scelerum vindex; ita misericors est in omnes, qui à sua iniusticia discedentes, vera pœnitentia ad se conuertuntur.

Et iustum Loth libidinosa nephariorum conuersatione defatigatum eripuit.

Hæc antithesis ad consolandos eos pertinet,qui inter impios viuunt. Tametsi enim opprimi ad tempus videntur pii ab impiis, tamen Deus suos non deserit. Est enim semper sibi similis. Historia legatur Genes.19. Præter alia moneat nos præsens exemplum,ne multitudinis contagione sinamus nos contaminari.

Nam oculis & auribus iustus ille, cum habitaret inter ipsos quotidie, animam iusti ini-

quis illorum operibus excruciabat.

Ratio defatigationis iuſti Loth. Quocunq; (inquit) aures aut oculos applicuit, ea & audiuit & vidit, quæ ipſum miſerrimè torquebant. Vbiq; enim iniqua Sodomitarum opera cernebantur & audiebantur. Hic ſenſus huius loci ſimpliciſſimus eſt. Vetus interpres cum reddit: aſpectu enim & auditu iuſtus erat (hoc eſt, habuit oculos & aures abhorrentes ab omni turpitudine) peruertit Apoſtoli ſententiam. Nam articulus in græco textu hanc interpretationem non patitur. Oſtendit enim articulus, quòd vox iuſtus, ſit ſubiectum & excruciabat, prædicatum, ablatiui oculis & auribus, ſiue ad verbum viſu & auditu ad modum referuntur. Nam videndo & audiendo, hoc eſt, dum vidit & audiuit illorum nepharia opera, animam iuſtam cruciabat. Hæc hypotheſis hanc admonitionem ſuppeditat, quòd iuſti & pij iniquis nephariorum operibus crucientur, idq; tribus de cauſis. Quarum prima eſt Dei contumelia. Nam cum maximo animi dolore audiunt Deum ab hominibus contumelia affici, quos condidit in ſu-

in ſuam gloriam. Secunda, Satanæ tyrannis, qua captiui tenentur impij. Tertia eſt damnitio eorum iuſtiſſima, qui nepharié viuunt, militantes peccato, à quo reportabunt obſonia æternos cruciatus.

Nouit Dominus pios è tentatione eripere, iniuſtos autem in diem iudicij puniendos ſeruare.

Ratio punitæ impietatis in hoſtibus Dei, & erepti iuſti Loth de medio incendio. Sumitur autem hæc ratio ab immoto decreto Dei, à quo nunquam diſcedat Deus. Nam vt pios ſemper tuetur, eoſq́ue è periculis, etſi non ſemper eodem modo, eripit: Ita impios & iniuſtos adeoq́ue impœnitentes puniendos ſeruat, donec tempus correptionis aduenerit.

Hæc vt pijs in medijs ærumnis conſolationem ſummam adferunt: Ita meritò impijs & impœnitentibus horrendum terrorem incutiunt, eoſq́ue monent, vt pœnitentia ſeria iuſtam iudicis iram anteuertant. Verbum noticiæ hoc loco ſignificat ſententiam Dei, conſequentem noticiam,

qua ſententia vt iuſtos decreuit è periculis eripere: Ita ſtatuit impios ad pœnam reſeruare. Porrò, hîc opus eſt, vt diligenter diſtinguamus eripiendi modos. Sunt aũt tres modi, quibus Deus ſolet pios è medio periculorum eripere. Primus eſt, cùm ipſos ex hac vita euocat, antequam veniant pœnæ. Secundus modus eſt, cùm ipſe Deus pios ſeruat inter fluctus & procellas pœnarum. Tertius modus eſt, cùm Deus interiorem infundit cordibus piorum conſolationem, quæ eſt victrix ærumnarum. Cùm vel ab impijs afficiuntur ſupplicio, vel vnà cum colluuione impiorum affliguntur.

Præſertim uerò illos, qui poſt carnem in concupiſcentia pollutionis ambulant, dominationes deſpiciunt, audaces, præfracti, qui excellentias non uerentur probro afficere.

Redit ad hypotheſin, à qua nonnihil ad theſin deflexerat, & ſignificat fore, vt falſi doctores iuſtam pœnam aliquando ſint daturi. Recenſet autem hîc quaſdam

notas,

notas, quæ tamen non conueniunt in omnes hæreticos, ſed tantùm in ordinem certum, & videtur quaſi digito Papatum monſtrare. Nam hi ſpreto honeſto ſanctoq; coniugio nefandis libidinibus ſe polluunt, quas ſatius eſt ſilentio præterire, quàm commemorare. Nam ſupra modum earum commemoratio, honeſtas & pias aures turpitudine offendit. Deinde, magiſtratum contemnunt, & calcant pedibus, vt Hellebrandi ſucceſſor, qui Cæſaris Henrici collum pede conculcans, hæc verba ex impuro ſuo roſtro eructauit: Super aſpidem & Baſiliſcum ambulabis.

Præfracti græcè ἀυθάδεις, hoc eſt, ſibi placentes, aliorum contemtores, ſunt pertinaces, intractabiles, qui nullius conuerſatione aut conſilio capiuntur. Dicitur autem græca vox ἀυθάδης ab ἀυτὸς ipſe, & ἅδειν, placere, quaſi ſibi ipſi placens ſpretis aliorum iudicijs, hoc quàm verè quadret in Papatum, nemo non videt. Nam vſq; adeò ſua placita ac decreta admirantur, vt non vereantur ea ſcripturæ Propheticæ & Apoſtolicæ anteponere.

Porrò, cùm concupiſcentiam cum

epitheto pollutionis nominat, manifestè distinguit eam à naturali non excedente suos limites, & à spirituali, quæ filiorum Dei propria est. Vocat autem hîc concupiscentiam pollutionis ab effectu, vt quæ polluat animum hominis, eumq; impurum reddat. Huic ergo opponitur pura & sancta concupiscentia.

Cùm ipsi angeli, qui sunt robore & potentia maiores, non ferant coram Domino contumeliosum iudicium.

Quò magis coarguat eos, qui dignitates contemnunt, producit exemplum bonorum angelorum, qui non saltem, vt ministri Dei regnis seruandis præficiuntur, verum etiam reuerentur dignitates, adeò vt non ferant vllum blasphemum iudicium aduersus dignitates, multo minus ergo hoc in hominibus ferendum est. Videtur autem Petrus respicere ad historiam, quæ est 3. Regum capite 22. vbi nullum conuitium ab angelis profertur aduersus impium regem Achab. Hoc exemplum pij ministri verbi imitari debebunt, dignitates

tates habebunt in honore, ita tamen vt sceleribus eorum non parcant, sed ea prudenter arguant vt Nathan, vt Baptista, vt Ieremias &c.

Isti autem tanquam bruta animantia naturaliter genita in capturam & perniciem, in quibus nihil intelligant, maledicentes in sua corruptione peribunt, recipientes mercedẽ iniusticiæ.

Confert falsos doctores, de quibus hîc sermo est, brutis animalibus, eò quod nec consilio nec ratione, ne dum spiritu Dei regantur, sed cœco ad beluinas voluptates ferantur impetu. Quemadmodum ergo feræ capiunt alias, & capiuntur vicissim ab aliis: Ita falsi doctores cum alios impia doctrina perdiderunt, ipsi quoq; peribunt. Atq; hoc est quod subiungit, mercedem recipientes suæ iniusticiæ. Suis enim perditis & corruptis moribus, vt aliis sunt exitio: Ita certum sibi ipsis accersunt interitum. Notetur mercedis vocabulum pro supplicio accipi, quod iustè debetur pro malefactis.

Pro uoluptate ducentes quotidianis frui delitijs.

Longam descriptionem instituit, in qua suis veluti coloribus depingit falsos doctores, quales prædixit in mundum venturos esse. Pertinet autem hæc descriptio eò, vt ostendat falsos doctores nihil aliud quàm carnem sapere, cuius desideria etiam faciunt. Itaq; primum locum occupat summam voluptatem ducere quotidianis frui delitijs. Significat ergo falsos doctores similes fore procis Penelopæ, & porcis Epicuri. At pij hîc meminerint dicti Syracidæ: Qui voluptatibus resistit, coronat vitam suam. Execrentur itaq; pij dogma Epicuri, qui in voluptate summum hominis bonum posuit, & huic impuro porco opponant castissimum Philosophum Ciceronem, qui ita ait: Si quis voluptatem esse summum bonum dixerit, eius vox pecudum videtur esse & non hominum.

Labes & maculæ delicíantes in fraudibus, dum conuiuantur uobiscum.

Hæc

Hæc græcorum verborum interpretatio eſt ad verbum, vt nunc eſt in græcis codicibus, ſed vetus interpres pro ἀπάταις legit ἀγάπαις, quæ lectio germana videtur, ex Epiſtola Iudæ, vbi ſic ſcribitur, οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες συνευωχούμενοι. Hoc eſt, Hi ſunt in agapis veſtris maculæ vobiſcum epulantes. Vocabantur autem & ea conuiuia, quæ Eccleſiaſtico cœtui apparata fuêre, & ea quæ pauperibus refocillandis exhibebantur ἀγάπαι, propter caritatem, qua ſe mutuò complectebantur Chriſtiani conuiuantes. Dicta eſt & ſacra cœna à græcis ἀγάπη. In his ſacris conuiuijs, labes & maculas futuros prædicit Petrus falſos iſtos doctores, de quibus hîc potiſſimum vaticinatur, quàm autem appoſitè hoc in Papatum quadret manifeſtum eſt. Nam iſti raſi & vncti ſacrificuli ex publico conuiuio priuatum faciunt, ac cœnam Dominicam horrendis maculis contaminant, dum non ſolùm hiſtrionicis geſtibus omnia fœdant, verùm etiam ſacrilega in Chriſtum contumelia inſtitutionem Domini commaculant.

Ocu-

Oculos habentes plenos adulterij, & inquietos â peccato.

Insignem libidinem vocat, quæ in ipsorum oculis apparet. Sunt enim oculi omnium affectuum infallibiles testes, quemadmodum ille ait: Oculi sunt in amore duces. Et Augustinus: Oculus impudicus impudici cordis est nuncius. Has libidines præferunt Romanenses sancto & impolluto coniugio, in contumeliam Dei ordinantis coniugium, & abominantis omnes uagas libidines.

Inescantas animas instabiles.

Hoc est, quemadmodum aucupes suis quibusdam illecebris in rete pelliciunt auiculas: ita falsi doctores homines simplices sua superstitione sibi adiungunt, vt ita tandem enescati miserè cum ipsis autoribus pereant. Hoc in Monachos optimè quadrat, qui vanis pollicitationibus multos in sua lustra pertraxerunt.

Cor exercitatum auaritia habentes.

Nota-

Notatur inexplebilis auaritia falsorum doctorum, de quibus hîc agit Apostolus, quos ita ad rapinas exercitatos fore prædicit, vt facilè multorum odes mendacijs ad se pertrahant. Hinc collectum est maximum illud patrimonium, quod Petri vocant.

Execrationis filij, qui relicta recta uia aberrarunt, secuti uiam Balaam, filij Bosor, qui mercedem iniusticiæ amauit. Sed redargutionem suæ iniquitatis sustinuit: animal subiugale, mutum, humana uoce loquens prohibuit Prophetæ dementiam.

Comparat falsos doctores Balaam, qui linguam habuit venalem ad maledicendum populo Dei, cuius insaniam Deus miraculo prodidit. Nam cùm Balaam proficisceretur ut malediceret populo Dei, Angelus Domini ei occurrit, & asina, qua vectus est, auari Prophetæ dementiam humana voce locuta coarguit. Historia legatur Nume. 22. Adumbrat igitur Balaam omnes

omnes Prophetas & falſos doctores, qui amore non Chriſti, ſed honoris cauſa & quæſtus omnia agant.

Iſti ſunt fontes aqua carentes, nebulæ à turbine agitatæ.

Duobus ſimilibus ingenium falſorum doctorum depingit. Primum enim eos fontibus aqua carentibus confert, qua ſimilitudine ſignificat falſos doctores iactare ſcientiam ſalutis, cum tamen eius vacui ſint, & pro ſalutis aqua interitum propinant. Deinde eoſdem nebulis vento agitatis comparat. Nam quemadmodum nubes, quæ ſpem aliquam pluuiæ mortalibus præbet, mox in ventum diſſipatur: Ita falſi doctores aliquam faciunt cœleſtis doctrinæ ſpem, ſed ſolo vento & arrogantia turgent. Similitudo hæc Prouerb: 25. hoc pacto abſoluitur: Nubes & ventus eſt ſine pluuia, qui gloriantur pollicendo, & nihil præſtant. Hoc quàm rectè in Canonicos & Papiſticos, & Monachos competat, vt interim nihil de Epiſcopis & Cardinalibus dicam, nemo eſt qui non videat, pollicentur ſuis pompaticis ceremonijs ſalutem & vitam, ſed qui eos ſequuntur nihil

hil inueniunt præter damnationem & mortem.

Quibus caligo tenebrarum in æternum seruata est.

De pœnis falsorum doctorum obiter admonet Apostolus, idque in hunc finem, vt caueamus nobis quàm diligentissimè ab ipsorum insidijs. Nam vt suprà dictum est, qui seducuntur à falsis doctoribus, in eandem cum illis incurrunt damnationem. Caligo tenebrarum significat densissimas tenebras ignis obscuri, vrentis eos, qui damnantur, quæ pars quædam est pœnarum æternarum.

Nam fastuosa uanitatis uerba sonantes inescant cupiditatibus carnis & lasciuijs eos, qui uerè aufugerant ab ijs, cui in errore conuersantur, libertatem eis promittentes, cùm ipsi sint serui corruptionis.

Cur falsos doctores nebulis comparet, exponit. Fastuosa, inquit, sonant, sed in aërem abit istorum fumus. Videtur autem hîc Petrus non solùm Papatum describere, ve-

re, verum etiam sectam Libertinorum, qui hac nostra ætate in finibus Italiæ multos decipiunt, promittentes libertatem omnibus, qui degunt in concupiscentijs carnis, & lasciuijs se omnis generis polluunt, modò non statuant se peccare. Talis fuit olim secta Gnosticorum, qui multos qui iam ab erroribus Ethnicorum aufugerant, rursus in præcipicium omnis incontinentiæ præcipitauerunt. Papistæ qui se omni lasciuiæ prostituunt, & quouis libidinis genere polluunt, hæc Petri verba in pios Euangelij præcones torquent, ac si huiusmodi libertatem carnis suis sectatoribus pollicerentur. Sed fallunt, & falluntur. Nequaquam enim prædicamus libertatem peccandi, sed prædicamus libertatem à iure peccati & damnationis omnibus ijs, qui ad Christum liberatorem fide confugiunt, iuxta illud: Si Filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Veram libertatem opponit inani titulo & vmbræ libertatis. Sunt enim illi verè liberi, quibus peccatum deletum est. Iohan: 8. Quibus placata ira Dei est, quibus abolita mors est, quibus sublatæ omnes calamitates humanæ, quibus donata est iusticia æterna, lux, vita, gloria. Deinde prædicamus mortificationem

nem veteris hominis, id eſt, iugulationem prauorum affectuum, quæ eſt ſpiritualis circumciſio, & prædicamus veram ſanctificationem ſpiritus, & apertè fatemur fidem excuti & Spiritum ſanctum, cum homines peccatis indulgent contra conſcientiam. Multò igitur rectius hæc in Papiſtas quadrant, qui non ſolùm ipſi ſint ſerui corruptionis, omni turpitudinis generi ſe proſtituentes, verum etiam illud, quod ipſi non habent, alijs mendaciter promittunt. Promittunt. n. libertatem à peccato, ſed per aliud medium, quàm per vnum Ieſum Chriſtum. Humanas enim traditiones meritorias huius libertatis eſſe docent, quibus miſerè ſtultos homines ineſcant, dum propter iſtas contingere ſalutem & vitam æternam falſò docent. Obſeruetur hoc loco teſtimonium contra quoſdam, qui dicunt eos, qui ſemel crediderunt, fidem non poſſe amittere & Spiritum ſanctum, quantumuis in omne ſcelerum genus petulanter ruant.

Siquidem quis à quo ſuperatus eſt, huic etiam in ſeruitutem eſt addictus.

Dixit falſos doctores ſeruos eſſe corruptionis, hoc eſt, peccati (nam anima peccato corrumpitur) id nunc probat per principium firmiſſimum & immotum à iure militari petitum. Victus eſt victoris ſeruus. Iſti falſi doctores à peccato victi ſunt. Proinde ſerui ſunt peccati. Minor ab effectu ſeruitutis probatur. Nam faciunt imperata peccati, dum concupiſcentijs prauis indulgent & obſequuntur. Quarè reuera ſunt victi à peccato, & ſe ſeruos eius eſſe obedientia oſtendunt. Cum hiſce congruit dictum Domini: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.

Nam ſi hi, qui aufugerant ab inquinamentis mundi, per agnitionem Domini & ſeruatoris, his rurſus implicati ſuperentur, facta ſunt illis poſtrema peiora prioribus.

Qualis nam conditio eorum futura ſit, qui poſt agnitionem Chriſti relabuntur in inquinamenta mundi, exponit. Inquinamenta mundi & in doctrina & in vita ſpectantur. Vt enim inquinamenta doctrinæ

ctrinę sunt errores Ethnici pugnantes cum Euangelio, quibus omnes homines ante reuelationem Christi in ipsorum cordibus occupantur miserè: ita inquinamenta vitæ sunt studia et actiones pugnantes cum sanctificatione, ad quam nos vocat Euangelium. Ab his inquinamentis mundi homines nequaquam liberantur per Philosophiam, aut per vlla humana consilia, sed solummodo per agnitionem Iesu Christi seruatoris nostri. Hæc Christi agnitio efficax monstratur in Euangelio, & consistit in noticia Christi & in eius fiducia, cum qua fiducia sanctificatio coniuncta est. Nam ad hæc tria ordinatur Euangelij prædicatio. Quòd autem pronunciat conditionem posteriorem eorum, qui relabuntur, esse peiorem priori, hoc ex magistri sui ore hausit, qui Matth: 12. de impuris spiritibus disserit, & de futura calamitate populi Israëlitici ob defectionem à Deo. Hic locus nequaquam patrocinatur Nouatianis & Donatistis, qui negârunt lapsis post illuminationem redditum ad gratiam. Nam omnia comminatoria dicta in scriptis Propheticis & Apostolicis cum ea exceptione accipienda sunt, quam Christus clarè ponit cum inquit: Nisi pœni-

tentiam egeritis, vos omnes ſimiliter peribitis.

Satius enim illis fuiſſet, non cognouiſſe uiam iuſticiæ, quàm cognita illa cõuerti ab eo, quod illis traditum erat ſancto præcepto.

Aetiologia eſt, cuius hic eſt ſenſus. Maior condemnatio eorum erit, qui à cognito Euangelio deficiunt, quàm eorum, qui Euangelium nunquam cognouerunt. Reſpicit autem Petrus hoc loco ad dictum Domini Lucæ 12. Seruus ſciens voluntatem Domini, & non faciens, vapulabit plagis multis.

Sed accidit eis, quod uero prouerbio dici ſolet: Canis reuerſus ad ſuum ipſius uomitum, & ſus lota ad uolutabrum cœni.

Vt pericula eorum, qui relabuntur in priſtina vitia poſt agnitionem Chriſti, exaggerat, duas adfert parœmias veteres. Nam primum confert eos canibus, deinde

de ſuibus. Siquidem, vt canes in ſuum malum reſorbent, quod prius euomuerant, & porci loti prius, rurſus ſe cœno obuoluunt: Ita illi ſalutari medicina Euangelij purgati & loti, ad priores ſordes ingrati redeunt. Reſpicit hîc Petrus ad dictum Salomonis prouerb: 26. Sicut canis rediens ad vomitum, ſic ſtultus geminans ſtulticiam ſuam. Hîc tamen monendi ſunt lapſi, vt ſciant ſe rurſus reſtitui poſſe, modò pœnitentiam egerint. Ita enim ait Iohannes: Si peccauerimus, habemus aduocatum in cœlo, Ieſum Chriſtum Iuſtum.

CAPVT TERTIVM.

SVMMA CAPITIS TERTII.

CAuillationibus illuſorum de aduentu Domini refutatis, monet Apoſtolus, vt fideles ſe in aduentum Domini præparent, caueantq́ ne erroribus Ethnicis imbuti, excidant à propria ſtabilitate.

ORDO ET PARTES CAPITIS TERTII.

PArtes huius capitis plura sunt. Prima, commonefactio est de fine scriptionis cùm huius Epistolæ tùm superioris. Secunda, admonitio de illusoribus, qui aduentum Domini in dubium erant reuocaturi. Tertia, confutatio istius perniciosi erroris. Quarta, conclusio exhortatoria de vitæ innocentia. Quinta, conclusio exhortatoria, vt persistant in doctrina ipsis tradita, caueantq; sibi ab erroneis opinionibus.

EXEGESIS CAPITIS TERTII, CVM OBSERVATIONE *doctrinarum.*

Hanc iam, dilecti, secundam scribo uobis Epistolam, in quibus excito per commonefactionem uestram sinceram mentem, ut memores sitis uerborum, quæ prædicta sunt à sanctis Prophetis, & præcepti nostri, qui sumus

mus Apoſtoli Domini & ſaluatoris.

Finis ſcriptionis cùm huius tùm ſuperionis Epiſtolæ, videlicet commonefactio, vt fideles ſint memores doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ, in qua Deus ſuam voluntatem reuelauit hominibus. Hæc commonefactio ſummè neceſſaria eſt omnibus temporibus. Munit enim nos contra omnes hæreſes, & monſtrat verum ſalutis fontem, qui eſt verbum Dei, Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis comprehenſum. Hic locus monet, vt Chriſtiani legant, audiant, meditentur & diſcant doctrinam Propheticam & Apoſtolicam, eiuſq; ſint cuſtodes. Deinde refutat hic locus Stenckfeldium & Anabaptiſtas, qui ſpreto vocali verbo Enthuſiaſmos & neſcio quas reuelationes iactant.

Hoc primum ſcientes, quòd uenient in extremo dierum illuſores, qui in ſuis ipſorum cupiditatibus incedant & dicant, ubi eſt promiſſio aduentus eius?

Ex quò enim patres dormierũt, omnia ſic permanent ex principio creationis.

Admonitio de futuris illuſoribus, qui verbum Dei ſacrilega contumelia afficient, & reuocabunt in dubium ſpem reſurrectionis & finem ſeculi huius. Dicent enim: Omnia in eodem ſtatu permanent, iamdudum mortui ſunt Patres, quibus eſt facta promiſſio. Irrita eſt ergo promiſſio aduentus Domini. Hîc notantur, qui præcipuæ Eccleſiæ Dei columnæ dici volunt, videlicet Cardinales, qui vt ſunt carnales palam in ſuis conuiuijs, has ſannas eructant, nugantes homines vt pecora interire. Contra hos irriſores vult nos Apoſtolus munitos, Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, quæ cùm Deum autorem habeant, fallere non poſſunt. Simus proinde hac Apoſtolica admonitione armati aduerſus huiuſmodi Satanicas illuſiones, per quas fiunt inſidiæ ſaluti noſtræ, & laquei mortis ſtruuntur.

Hoc enim eos uolentes latet, quòd cœli iam olim & terra (ex

aqua

aqua & per aquam consistens) erant per Dei uerbum, propterea is, qui tunc erat mundus aqua inundatus periijt, qui uero nunc sunt cœli & terra, eiusdem uerbo repositi sunt & seruantur igni, in diem iudicij & exitij impiorum hominum.

Duo his verbis facit Apostolus. Primum enim euertit fundamentum, quo freti illusores isti in dubium reuocârunt aduentum Domini. Deinde, modum destructionis mundi in die Iudicij indicat. Fundamentum illusionis hostium Euangelij hoc fuit. Omnia ab initio creationis sic permanent. Sed hoc principium falsum esse per diluuium ostendit Apostolus, quod illos volentes ignorasse dicit. Quemadmodum enim per Dei verbum cœli & terra cœperunt: Ita quodammodo desierunt, Deo ita volente, cùm aspectabilis mundi forma per diluuium est permutata, proinde est falsum principium, quo nituntur illusores isti.

Modus deſtructionis mundi in die iudicĳ per collationē ſignificatur. Quemadmodum enim olim ob ſcelera hominum mundus quodammodo aqua eſt deſtructus: Ita in die iudicĳ igni conflagrabit mundus. Idq; cùm in ſignum æternarum pœnarum, quas ſuſtinebunt impĳ, tùm propter reparationem, qua Mundus ab omnibus ſuis ſordibus igni repurgatus reformabitur. Nam vt domus leproſorum contagio lepræ contaminatæ ſunt: Ita mundus pollutus eſt reatu & maledictione impiorum. Debet igitur igni purgari, vt ſit omnium angelorum & hominum ſanctorum iucundiſſimum & pulcerrimum theatrum. Hæc de ſententia Petri ſint dicta. Nunc verba quædam textus altius expendamus.

Primum dicit, Cœlum & terram extitiſſe per Dei verbum, Hoc eſt, dicente Deo creata eſſe, ſicuti ex Geneſi patet. Hoc verbum interpretatur Epiſtola ad Hebræos eſſe λόγον ὀυσιώδη, videlicet ipſum æternum Dei filium. Ita enim ait: Locutus nobis eſt per Filium, quem poſuit hæredem omnium, per quem & ſecula fecit.

Dein-

Deinde dicit terram ex aqua & per aquam constitisse, hoc quid sit ex Genesi patet:Ibi enim Deus dicitur primum creasse chaos magnum, quod fuit materia rerum corporalium. Ex hoc chao, dicente Deo, terra emersit & apparuit, & simul per medias aquas constitit, quemadmodum ipse rerum euentus manifestè conuincit. Non ergo sensus est Apostoli, quòd terra sit ex aqua, sed quod terra emineat super elementum aquæ, quæ aqua nonnullis in locis terram circumdat, vt terra per medias aquas fulcita esse videatur.

Vnum autem hoc non lateat uos dilecti, quòd una dies apud Dominum ueluti mille anni, & mille anni tanquam unus dies.

Docet pios quid statuant de tempore aduentus Domini. Vult enim vt carnis iudicio renunciato nos Domino subijciamus, qui quod semel decreuit, verè perficiet. Neq; enim mora diuturnior eius propositum euertit, cum mille anni ante ipsum sint vt dies vnus, & vnus dies vt mille anni, hoc est, Deo nullum tempus

neq;

neq; breue neq; longum eſt, verùm quod ſemel ſtatuit, certiſſimè complebit. Hinc nos admonemur, ex Dei decretis pendere, & non ſectari iudicium carnis in promiſſionibus diuinis, præſertim cum ſalus animarum agitur.

Non tardat Dominus in promiſſione, ſicuti quidam tarditatem putant, ſed patiens eſt erga nos, non uolens ullos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere.

Cauſam vnam dilati promiſsi aduentus Domini exponit, & eam eſſe dicit patientiam Dei, qua expectat hominum pœnitentiam, ſignificans quòd in ſuo aduentu non ſit vllus pœnitentiæ locus futurus. Nunc enim tempus pœnitentiæ eſt, tunc iudicij erit. Nunc expectat pœnitentiam, tunc pœnas infliget impœnitentibus, iuxta ſuum immotum decretum, qua ſtatuit pœnitentibus vitam æternam donare, ſed impœnitentes & contumaces æternis pœnis obruere. Obſeruetur hîc duplex doctrina, Vna, quòd Deus differat aduentum

tum filij sui ad iudicium, vt homines, qui adhuc alieni sunt à familia Dei, hac mora ad pœnitentiam inuitentur. De hac causa loquitur etiam Paulus ad Rom:2. An diuitias benignitatis Dei, & tolerantiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quòd bonitas Dei te ad pœnitentiam inuitet. Altera quòd gratia Dei sit vniuersalis. Disertè enim absq; omni ambiguitate, cum verborum, tum sensus, pronunciat Deum non velle vllos perire, sed omnes ad pœnitentiam colligi. Quarè, hoc dictum memoria teneamus, vt nos muniamus aduersus eos, qui hodie negant gratiam Dei vniuersalem esse. Neq; est quod nos moueat noui interpretis autoritas, qui hoc dictum restringit ad pios quibus Petrus scribit. Nam hoc manifestè pugnat cum verbis Apostoli, qui loquitur de ijs, qui nondum egerunt pœnitentiam.

Ad confirmandam doctrinam de vniuersali gratia multa dicta pertinent, Qualia sunt: Veni saluare, quod perierat. Item, Venite ad me omnes &c. Certus sermo & omni approbatione dignus, quòd Christus Iesus venit in mundum, ad saluandum peccatores. Item, Deus vult omnes

omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Ita ergo ſtatuit Deus homines ſeruare, ſi ſalutis medium Ieſum Chriſtum fide apprehenderint. Eſt proinde ſalus hominis conditionata, id quod multis teſtimonijs confirmatur. Ad Coloſſ.1. Si modo in fide permaneatis fundati. Ad Hebr:3. Participes facti ſumus Chriſti, ſi modo principium hypoſtaſeos vſq; ad finem firmum teneamus. Iohan: 13. Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint. 1. Timoth:2. Mulier ſaluabitur, ſi manſerit in fide. 2. Corinth. 5. Si tamen veſtiti & non nudi inueniamur. Et Chriſtus clarè pronunciat: Beatus, qui perſeuerauerit vſq; ad finem. Hæc ipſa conditio annectitur vniuerſali mandato Chriſti, Apoſtolos ſuos in vniuerſum orbem emittentis prædicatum Euangelium omni creaturæ. Ita enim ait: Quiſquis crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur. Et alibi Dominus ait: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Ex his teſtimonijs clariſſimè patet, quòd Euangelium offerat ſalutem omnibus, ſed cum conditione pœnitentiæ ſeu conuerſionis.

Veniet autem dies Domini, ſicut fur in nocte, in quo cœli cum magno impetu præteribunt, Elementa uerò æſtuantia, ſoluentur, terraq; & quæ in ea ſunt opera, exurentur.

Modum aduentus Domini, & quid Domino veniente accidet, exponit. Veniet, inquit, dies Domini ſicut fur in nocte, hoc eſt, quando minimè expectatur, ſubitò aderit. Hoc dicto monemur, vt perpetuò in excubijs ſimus, ne nos incautos opprimat. Deinde, veniente Domino conflagrabit mũdus igni, vt purgatus Dominum ſuum excipiat. Hinc monemur, vt nos quoq; puritati ſtudeamus, quò ipſi occurramus puri, atq; id eſt, quod ſubijcit, cùm ait:

Cum hæc igitur omnia ſoluantur, quales oportet eſſe uos in ſanctis conuerſationibus & pietatis officijs, expectantes & properantes ad aduentum diei

Dei,

Dei, in quo cœli conflagrantes ſoluentur, & Elementa æſtuantia liqueſcent?

In quem finem tam multa dixerit de cœli & elementorum expurgatione explicat. Vult enim vt nobis ſint incitamenta quædam ad pietatem & ſanctitatem, & vt patienter expectemus diem Domini, & in diem aduentus eius ſimus parati.

Sed cœlos nouos & terram nouam ſecundum promiſſionem expectamus, in quibus iuſticia inhabitat. Quapropter dilecti hæc expectantes, ſtudete ut immaculati & incontaminati ab eo reperiamini in pace.

Ad promiſſionē, quæ eſt Eſaiæ 65. reſpicit, vbi ita ait Dominus per os Prophetæ: Ecce ego creabo cœlos nouos & terram nouam, priorum non erit memoria, neq; in cor aſcendent, ſed gaudete & exultate in perpetuum in ijs quæ creo. Nam ecce ego creo Ieruſalem exaltationem, & populo eius

eius gaudium. Hæc prophetia, etsi de toto Christi regno loquitur, tamen potissimum ad eius consummationem referenda est. Quando enim nos fuerimus plenissimè regenerati, cœlum etiam & terra penitus renouabuntur, integrumq; suum statum recipient. Sed cur hoc monet Apostolus? Vt pacificè diem Domini in puritate & pietate viuentes expectemus, & non sinamus nos impostorum calumniis à decreto Dei immoto de aduentu Domini ad iudicium abduci.

Et Domini nostri longanimitatem salutem arbitremini.

Repetit causam dilati aduentus Domini, quam suprà copiosius exposuit. Ideo enim differt suum aduentum, vt multi pœnitentiam agant & saluentur. Quantum enim ad paternum propositum attinet, Deus reuera vult omnes saluos fieri. At quantum ad euentum attinet, multi damnantur, propterea quòd porrectam dexteram Dei, hoc est, Dominum nostrum Iesum Christum fide apprehendere noluerunt. Quarè suapte culpa, & non destinatione diuina damnantur. Neq; aliud vult

grauiſſima Chriſti querela: Multi ſunt vocati, pauci verò electi.

Quemadmodum & dilectus frater noſter Paulus pro ſibi data ſapientia ſcripſit uobis, ut qui in omnibus ferè epiſtolis loquatur de iſtis.

De aduentu Domini ad iudicium locutus, prouocat ad teſtimonium Pauli apoſtoli, quem & fratrem agnoſcit in Apoſtolatu, & diuinitus edoctum teſtatur. Tractat autem Apoſtolus hoc argumentum in multis locis. Roman. 8. 1. Corinth. 15. 1. Theſſ. 4. &. 5. 2. Theſſ. 2. Quod autem ait: ſcripſit vobis, ſignificat Petrus, quòd etſi Paulus certis Eccleſijs ſcripſit, doctrina tamen eius ſit vniuerſalis, vt quæ ad omnes Eccleſias pertineat. Deinde & hinc apparet, quàm auidè ſcripta Pauli non ſolum ipſi, quibus inſcripta erant, verum etiam omnes pij legerint, quorum exempla & nos imitari par eſt, præſertim cùm nihil ex ſancto ipſius pectore profectum ſit, niſi quod ſpiritus CHRISTI dictauerit.

Inter

Inter quæ ſunt nonnulla difficilia intellectu, quę indocti parumque ſtabiles detorquent, ut & reliquas ſcripturas, ad ſuum ipſorum exitium.

Monet quædam eſſe in ijs, quæ diſſeruntur cum à ſe tum à Paulo de aduentu Domini, & de ijs, quæ circa aduentum Domini futura ſunt, difficilia intellectu, idque ab ijs, qui vera Chriſti cognitione præditi non ſunt, & Chriſti ſpiritum non habent, hos enim indoctos & parum ſtabiles vocat. Non enim poteſt animalis homo percipere, quæ ſunt ſpiritus Dei. Hæc difficilia affirmat indoctos & parum ſtabiles detorquere ad ſuum proprium exitium. In quorum numero fuerunt, qui dixerunt reſurrectionem iam factam, & illi qui mille annos exiſtimant pios imperium mundi potituros. Breuiter, omnes quicunque ſimpliciter verbo Dei non contenti, ſequuntur carnis prauum iudicium, iudicaturi de hoc myſterio. Cæterùm, qui hoc Apoſtoli dicto abutuntur ad deterrendos homines à lectione Pauli, dupliciter

ter peccant. Primum enim grammaticæ vim faciunt, non enim ſcriptum eſt ἐν αἷς, vt referatur hæc difficultas ad Epiſtolas Pauli. Sed ἐν οἷς, vt referatur ad neutrum plurale, quod præceſſit, hoc eſt, ad propoſitam diſputationem de aduentu Domini, quemadmodum expoſui. Deinde cum homines ab hoc theſauro Spiritus ſancti arcent, apertè mandatum Chriſti reijciunt, qui mandat vt audiamus Apoſtolos, vt ſcrutemur ſcripturas. Paulus quoq; teſtatur omnia, quæ ſcripta ſunt, in noſtram doctrinam ſcripta eſſe. Neq; enim alia lux eſt, quæ nobis viam ſalutis monſtrat, quàm verbum Dei, in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis nobis commendatum. Quapropter Spiritui ſancto potius obtemperemus, eumq; rogemus, vt nobis clauem ſcientiæ clementer oſtendat, quod ſanè futurum eſt, modo cum timore & humilitate, vt Spiritus ſancti diſcipulos decet, ad ſcripturæ lectionem acceſſerimus.

Vos igitur dilecti, præſcientes cauete, ut non nephariorum errore unà abducti, excidatis propria ſtabilitate.

Hæc

Hæc ſecundæ exhortationis concluſio eſt, quam ex proxima infert ſententia, quaſi dicat: Cum tanta ſit illuſorum & nephariorum hominum peruerſitas, vt ſcripturas ſacras ad ſuum proprium exitium detorqueant, cauete ne ab ĳs ſeducti vnà cum illis ſtabilitate doctrinæ excidatis, & in pernicioſos errores præcipites feramini.

Sed creſcite in gratia & in cognitione Domini noſtri & ſaluatoris Ieſu Chriſti.

Hac breui exhortatiuncula repetit ſummam eorum, quæ fuſè in tota hac Epiſtola diſputata ſunt. Creſcite, inquit, in gratia, hoc eſt, in ſanctitate & pietate quotidiana ſumite incrementa. Vocantur autem pietas & ſanctitas, adeoq́ dona reliqua gratuita, gratia, quia ex gratia donantur pĳs & inuocantibus Deum. Et creſcite in cognitione, hoc eſt, in vera Euangelĳ noticia, quò non ſolum vobis recta viuendi ratio conſtet, verum etiam vt poſſitis cauere falſorum Prophetarum impoſturas. Huius exhortationis Apoſtolicæ omnes ſint memores, quibus vera pietas

cordi est. Nam qui non quotidie progreditur in pietatis curriculo, retrocedit planè, etsi hoc minus animaduertit. Rectissimè enim dictum est à Bernardo: Si proficere currere est, vbi proficere ibi & currere deficis, vbi verò non currere, ibi & deficere incipis. Hinc planè colligitur, quia nolle proficere, non nisi deficere est. Hanc ipsam ob causam Paulus optat Philippensibus, vt magis magisq; abundent in cognitione & omni sensu, vt probent, quæ sunt præstantiora, vt sint sinceri & sine offensa in diem Iesu Christi, pleni fructibus iusticiæ, per Iesum Christum, ad gloriam & laudem Dei.

Ipsi gloria & nunc & in diem æternitatis, Amen.

Claudit Epistolam δοξολογίᾳ. Optat enim, vt Christo tribuatur gloria in omni æternitate. Tribuitur autem Christo vera gloria, cùm eius beneficia prædicantur, propagantur & agnoscuntur. Quod fit, cùm prædicatur Euangelium, in quo beneficia Christi erga genus humanum enarrantur.

Obseruetur & hoc loco testimonium

de

de diuinitate Christi. Nam cùm tribuit Christo æternam gloriam, ipsum verum Deum absq; omni dubio agnoscit.

Τέλος.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM IVDAE APOSTOLI.

HANC EPISTOLAM parænicam Iudas Apoſtolus poſt obitum reliquorum Apoſtolorum, excepto Ioanne, videtur ſcripſiſſe, tempore Domitiani Imperatoris, poſt vaſtatam Ieruſalem, vt quidam ex veteribus autumant. Occaſio autem ſcriptionis hæc fuit. Subintroierant, iuxta prædictionem Apoſtolorum, falſi doctores, qui prætextu gratiæ Dei peccandi licentiam ſuis permiſerunt ſectatoribus, quemadmodum noſtro ſeculo ſecta Libertinorum facit. Hortatur igitur Iudas pios, vt perſiſtant in doctrina Apoſtolica, & decertent pro fide, quæ ſemel ipſis tradita eſt. Vt autem hoc ipſis perſuadeat facilius, exempla pœnarum eorum, qui ab agnita veritate defecerunt, proponit. Huc addit deſcriptionem falſorum doctorum, & eorum ſectatorum, ex ſecundo, vt videtur, capite poſterioris Epiſtolæ Petri. In qua deſcriptione ve-

ne ve-

ne veræ notæ falſorum doctorum, de quibus agit, ſignantur, non ſine comminatione pœnæ impietatis & blaſphemiæ. Poſt hæc redit ad exhortationem, cui rurſus rationem ſubiungit à deſcriptione illuſorum, quos venturos in extremo tempore prænunciat. Tandem voto & δοξολογίᾳ claudit Epiſtolam.

EXEGESIS EPISTOLAE IVDÆ, CVM OBSERVAtione doctrinarum.

Iudas Ieſu Chriſti ſeruus, frater autem Iacobi, uocatis, qui ſunt in Deo patre ſanctificati, & in Ieſu Chriſto cuſtoditi.

HAec Epiſtolæ inſcriptio eſt, cuius duæ ſunt partes. Prima autorem Epiſtolæ indicat. Secunda, quibus ſit ſcripta exponit. Autor Epiſtolæ eſt Iudas ſeruus Ieſu Chriſti, hoc eſt, Apoſtolus. Dicitur enim hîc ſeruus κατ᾽ ἐξοχὴν, cùm alioqui omnes, qui credunt, communi appellatione ſerui Chriſti dicuntur & ſunt. Deinde, quia fuerunt plures hoc nomine, addit frater

Iacobi, ſcilicet minoris. Marci 6. Scribit autem non certo populo, ſed toti Eccleſiæ, vnde & hæc Epiſtola Catholica inſcribitur. Obſeruetur hoc loco pulcerrima Eccleſiæ periphraſis ſeu definitio. Nominat enim Eccleſiam cœtum vocatorum, qui ſunt à Deo Patre ſanctificati, & in Chriſto Ieſu cuſtoditi, ſcilicet per fidem.

Proinde vocatio, ſanctificatio, perſeuerantia, adeoq; ſalus ipſa à ſolo Deo eſt, per Ieſum Chriſtum. Confutantur hac deſcriptione, qui vel putant Eccleſiam eſſe extra cœtum vocatorum, vel abutuntur gratia Dei & libertate Chriſtiana, vt inde ſumant licentiam quiduis agendi, id quod ex diametro pugnat cum ſanctificatione, ad quam vocati ſumus.

Miſericordia uobis & pax & dilectio multiplicetur.

Hæc ſancta imprecatio vice ſalutationis ponitur, & ſummam Euangelij continet. Primo loco fons ſalutis ponitur, videlicet miſericordia Dei, quæ vt non eſt quærenda extra Chriſtum: ita non poſſidetur ſine fide Chriſti. Deinde additur

miſe-

misericoidiæ huius effectus seu fructus apud homines, videlicet pax, hoc est, reconciliatio hominis cum Deo, quæ reconciliatio contingit per Iesum Christum mediatorem. His subiungitur caritas, quæ pacis fructus est. Nam qui Deo per Christum sunt reconciliati, nouam vitam meditantur, cuius præcipua pars est caritas fraterna.

Dilecti, cùm omne studium adhibeam scribendi uobis, de communi salute, necesse habui uobis scribere, quò exhorter uos ad certandum pro fide, quæ semel sanctis est tradita.

Vt amica compellatione beneuolentiam captat: Ita studij sui pro communi salute significatione, cum attentos tum dociles reddit. Quo facto breuiter proponit scopum & finem suæ scriptionis, videlicet vt exhortetur ipsos, vt strenuè contendant, & se periculo obijciant, pro defendenda & retinenda fide, hoc est, doctrina, quæ semel ipsis tradita est, semel inquam, vt quæ nunquam sit posthac immutanda,

&

& quæ ſemel amiſſa, non eſt quòd aliunde ſalus expectetur.

Subingreſſi enim ſunt quidam homines, qui olim præſcripti ſunt ad hoc iudicium, impij, Dei noſtri gratiam transferentes in laſciuiam, & ſolum dominum Deum, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum negantes.

Neceſſitatem ſcribendi exponit. Subintroierunt, inquit, falſi doctores, qui prætextu gratiæ Dei omnem peccandi laſciuiam permittunt. Quod profectò nihil aliud eſt, quàm ipſum Deum, cui vt ſerui obedientiam debemus, & ipſum dominum Ieſum Chriſtum, qui à peccatis nos redemit, abnegare.

Porrò, Deum & Chriſtum abnegare non ſolum is dicitur, qui Deum omnino eſſe negat, vt Epicuræi, aut qui negant Deum curam habere rerum humanarum, vt Academici, verum etiam, qui factis ſuis aduerſatur Deo, iuxta illud ad Titum 1.

Deum profitentur ſcire, ſed factis negant, vt qui ſint abominabiles & contumaces, & ad omne bonum opus reprobi. Vt autem Iudas pijs perſuadeat fugiendos eſſe huiuſmodi ſeductores, pronunciat ipſos iam olim præſcriptos & deſtinatos ad damnationem. Nam hæc eſt immota regula iuſticiæ diuinæ, quod vt pios & agentes pœnitentiam certæ ſaluti: Ita impios & impœnitentes damnationi deſtinarit. Hanc eſſe veram ſententiam huius loci, oſtendunt ſequentia. Quarè fruſtra hîc quidam diſputant de ſuo ſtoico fato, & vrgent vocabulum προγεγραμμένοι. Cum προγεγραμμένος aliud non ſignificet, quàm eum, cui iam accuſatio ob factum aliquod indicta eſt. Vnde facilè intelligi poteſt ſcelus perpetratum, damnationis cauſam eſſe, & non fatalem neceſſitatem.

Commonefacere autem uos uolo, ut qui hoc ſemel ſciatis, quòd Dominus, cùm populum ex terra Aegypti liberaſſet, rurſus eos, cùm non crederent, perdiderit.

Exem-

Exemplis exhortationem ad perſeuerantiam in fide confirmat. Deus populum credentem ex Aegypti ſeruitute liberauit, traducens ipſum per medium maris rubri, ſed eundem, abiecta fide in Deum, occidit in deſerto, Nume:14. Ergo Deus credentes tuetur & ſeruat, ſed contrà, abijcientes fidem, ſupplicijs afficiet. Quapropter vos perſiſtite in fide, quæ vobis tradita eſt, & iuxta eam Deo obedite.

Hoc exemplum eſt peculiariter obſeruandum propter typum. Quemadmodum Aegyptiaca ſeruitus fuit typus hominis ſub ſeruitute Diaboli conſtituti: ita liberatio corporalis à ſeruitute Aegyptiaca fuit figura liberationis ſpiritualis à iure Diaboli & peccati. Ad eundem modum, vt liberati ab Aegypto, & relapſi in priora ſcelera reuocati ſunt ad pœnam: Ita Euangelij gratia manumiſſi à iure peccati, rurſus reuocantur ad ſupplicia, ſi peccatis prioribus indulſerint, atq; adeo amittunt gratiam et Spiritum ſanctum, obſtringunturq; perpetuo reatu, niſi redeant rurſus per pœnitentiam. Quomodo quæſo hæc cum ſtoico fato ſtare poterunt? Quomodo conſiſtet oratio eorum, qui fidem ſe-

mel

mel conceptam amitti poſſe, & Spiritum ſanctum excuti?

Et Angelos, qui non ſeruauerunt ſuam originem, ſed reliquerant ſuum domicilium ad iudicium magni illius DEI, uinculis æternis ſub caligine ſeruauit.

Aliud exemplum. Angeli, donec manſerunt in ſua origine, beati & felices fuerunt. Verùm poſtquam à ſua origine defecerunt, pœnis ſunt affecti. Quarè & vos cauete, ne ſimile iudicium ſubire cogamini, deficientes à fide. Qualis autem fuerit origo Angelorum, docet Chriſtus Iohan: 8. cum de Diabolo in hunc modum loquitur: In veritate non ſtetit, ſignificans ex parte totum per ſynecdochen, videlicet originalem integritatem angelorum, qua angeli creati ſunt iuſti, veraces, caſti, placentes Deo. Cum autem ab hac integritate defecerunt, facti ſunt iniuſti, mendaces, impuri, & aduerſus Deum contumaces. Atq; hoc eſt, quod dicit: Reli-

que-

querunt domicilium suum, hoc est, integritatem & stationem, in qua diuinitus collocati fuerant. Quare & ad pœnas reseruati sunt, vt sistantur coram iusto iudice in magno illo die, videlicet cum Christus iudicaturus est viuos & mortuos. Dicitur autem hic dies meritò magnus, propter celeberrimum conuentum sanctæ Trinitatis, Angelorum, omnium hominum & Diabolorum, in quo die Christus iustus iudex, vt coronam iusticiæ reddet omnibus pijs: Ita suplicijs æternis adiucaturus est omnes contumaces Diabolos & homines.

Sicut Sodoma & Gomorra, & his finitimæ ciuitates, cùm simili modo scortati essent, & abijssent post carnem alienam, propositi sunt in exemplar ignis æterni iudicij.

Tertium exemplum. Sodomitis & Gomorritis, donec innocentię studuerunt, bene erat. Verùm postquam abierunt post carnem alienam, hoc est, sectati sunt prodigiosas libidines contra naturam, diuini-

uinitus sunt affecti supplicio. Nam igni cœlitus demisso consumti sunt, & sunt propositi toti mundo in exemplar iræ Dei & damnationis iustæ, propter defectionem ab obedientia erga Deum. Ignis Sodomiticus symbolum fuit ignis infernalis inextinguibilis, quo in perpetuum damnati homines & Diaboli punientur. Hæc pœna quàm sit immensa, ira Dei in peccatores ostendit. Neq; enim mirum est, eos nunquam finiendis tormentis puniri, qui infinitum bonum Deum ipsum contumaciter offenderunt. Vnde fit, vt qui perpetuò reatu tenentur, perpetuis etiam pœnis obnoxij puniantur.

Similiter sanè & hi delusi insomnijs, carnem quidem polluunt, dominatum uerò reijciunt, & dignitates conuitijs incessunt.

Iam notas quasdam falsorum Prophetarum, à quorum moribus Iudas dehortatur pios, enumerare incipit. Primum enim dicit eos perinde stolidos esse & rationis expertes, ac si altissimo veterno sensus omnes haberent sopitos. Fœdè enim

carnem libidinibus polluunt, Magiſtratum indignè reijciunt, & omnes dignitates ſacrilegè blaſphemant. vide 2. Pet: 2.

At Michaël archangelus, cùm aduerſus Diabolum certans diſceptaret de corpore Moſis, non auſus eſt iudicium obijcere blaſphemiæ, ſed dixit, increpet te Dominus.

Exaggeratio eſt ſceleris eorum, qui Magiſtratus & dignitates conuitijs inceſſunt. Michaël archangelus cùm tantus eſſet, veritus eſt conuitijs inceſſere Diabolum peſſimum, qui iam erat damnatus, & iſti, cum puluis & cinis ſunt, non verentur blaſphemare dignitates à Deo ordinatas.

Hiſtoria de diſceptatione inter Michaëlem & Diabolum de corpore Moſis nullibi in ſcriptura, niſi hoc loco ſignatur. Quidam ex patribus dicunt noluiſſe Diabolum ſepulcrum Moſis occultari, ſed populo monſtrari, ſpecioſo argumento diſceptans aduerſus archangelum, quaſi

mul-

multum referret sciri à populo, vbi tantus dux populi Dei sepultus esset, at sub hoc plausibili argumento venenum latuit. Nam ita voluit Diabolus paulatim populum ad idolatriam pellicere. Hoc cùm intelligeret Michaël archangelus, Diabolo restitit, noluitque hominibus monstrari sepulcrum Mosis. Hæc ratio disceptationis inter archangelum & diabolum verisimilis est, sed nos de hac disceptatione parum solliciti simus, quum verbo Dei non sit prodita. Quòd autem in Deuteronomio scribitur, neminem nouisse sepulcrum Mosis, id sciamus diuino consilio factum fuisse, eoque pertinere, vt hoc facto admoneamur, Deum nolle reliquias sanctorum prostitui religionis gratia.

At hi, quę non nouerunt, blasphemant, quæ uerò naturaliter tanquam expertia animalia sciunt, in ijs corrumpuntur.

Consequens argumenti est per antithesin. Angelus, quæ intelligit reuera mala esse, non tamen blasphemat. At hi, quæ non intelligunt, blasphemant & con-

uitiis incessunt, quæ verò instar brutorum animalium percipiunt vel intelligunt, in ea sine iudicio & ratione præcipites feruntur, se omni turpitudini ac libidini prostituentes.

Væ ipsis. Nam uiam Cain ingressi sunt.

Confert falsos doctores cum Caino, idq; cùm in vita, tùm in pœnis. Vita seu via Cain Genes.4. describitur, cuius partes sunt plures. Prima, contemtus verbi traditi. Secunda, hypocrisis seu superstitiosus Dei cultus. Tertia, odium veræ Ecclesiæ. Quarta, tyrannis, persecutio & oppressio innocentis fratris. Quinta, mendacium. Sexta, excusatio imò inficiatio nefarii facti. Hac via & his gradibus peruenit Cain ad illud θρηνῶδες ἐπίφθεγμα væ. Nam ira Dei oppressus æternùm est damnatus. Consimili modo omnes, qui insistunt vestigiis Cain, ad similem ruinam tendunt. Obseruandũ diligenter est, quod Deus statim in initio post conditos homines proposuit duo exempla, quæ perpetuò nos de æterno Dei decreto & regula iustitiæ diuinæ commonefaciant. Vnum fuit exem-

exemplum Abelis, in quo Deus declarat, quòd velit omnes pœnitentes & sibi obedientes tueri. Alterum fuit Cain, cuius hîc meminit Iudas, quo ostendit Deus se abominari hypocrisin & tyrannidem, & velle punire contumaces æternis supplicijs. Hæc exempla semper sint nobis in conspectu, vt nos commonefaciant de regula iusticiæ diuinæ, quam semper in iudicando intuetur.

Et deceptione mercedis, qua deceptus fuit Balaam, effusi sunt.

Honoris cupiditate & lucri spe victus Balaam, populo Dei maledicere voluit, sed noluit Dominus audire Balaam. Deut. 23. hic suæ impietatis pœnas luit, Nume. 31. Hic Balaam de numero est eorum doctorum, qui Principum affectibus se libenter accommodant, vt honores applausum & diuitias consequantur, quorum finis erit impietatis stipendium, quale & Balaam fuit.

Et contradictione Choræ perierunt.

Numero:16.ſcelus Choræ, & ſociorum eius deſcribitur. Primùm enim non fuit contentus eo honoris gradu, in quem eue-ctus erat. Deinde Magiſtratum blaſphemat, & gradus inter miniſtros Dei tollere conatur, ad vtrumq; confirmandum vſus eſt ſpecioſo argumento, videlicet quòd indignum ſit, vt populus Dei ſanctus vlli in terris ſubijciatur capiti. Horum exemplum Papiſtæ ſequuntur, dum ſuos raſos nolunt ciuili Magiſtratui ſubeſſe. Et noſtro ſeculo Anabaptiſtæ Magiſtratui ciuili nullum in Eccleſia locum concedunt.

Hi ſunt in fraternis ueſtris conuiuijs maculę, uobiſcum conuiuantes.

In primitiua Eccleſia ſtatim à temporibus Apoſtolorum, fraterna Eccleſiaſtici cœtus conuiuia inſtituta ſunt, quæ propter mutuam caritatem alendam & fouendam celebrabantur, vnde græcis ἀγάπαι, id eſt, caritates dicebantur, quo nomine etiam ſacra cœna dicta eſt. Porrò, de conuiuijs fraternis ſeu ἀγάπαις ita ſcribit Tertullianus in Apologetico, cap. 39. Cœna noſtra de nomine rationem ſuam oſtendit.

Vo-

Vocatur enim ἀγάπη,id quod dilectio penes græcos est,quantiſcunq; ſumtib.cōſtet, lucrum eſt pietatis nomine facere ſumtum. Siquidem inopes quoq; refrigerio iſto iuuamus, non qua penes vos paraſiti affectant ad gloriam famulandi libertatis,ſed autoramento ventris inter contumelias ſaginandi, ſed qua penes Deum maior eſt contemplatio mediocrium, ſed honeſta cauſa eſt conuiuij. Reliquum ordinem diſciplinæ æſtimate, quid ſit de religionis officio, nihil vilitatis, nihil immodeſtiæ admittitur, non prius diſcumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur. Editur quantum eſurientes capiunt, bibitur quantum pudicis eſt vtile. Ita ſaturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum ſibi eſſe. Ita fabulantur,vt qui ſciant dominum audire. Poſt aquam manualem & lumina, vt quiſquis de ſcripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, prouocatur in medium Deo canere, hinc probatur quomodo biberint. Aequè oratio conuiuium dirimit. Inde diſceditur non in cateruas Cæſionum, neq; in claſſes diſcurſationum, nec in eruptiones laſciuiarum, ſed ad eandem curam modeſtiæ & pudicitiæ, vt qui non tàm cœnam

cœnauerint, quàm disciplinam. Hactenus Tertullianus.

Absq; metu seipsos pascentes.

Maculas istos impuros doctores in fraternis conuiuijs appellat, idq; ideo, sicut hîc exponit, quia absq; vlla Dei & Ecclesiæ reuerentia se ipsos pascunt & ingurgitant, solius ventris habentes curas.

Nubes aqua carentes, uentis circumactæ.

Allegoricè falsos doctores describit, respicit autem Iudas ad dictum Salomonis prouerb: 25. Nubes & ventus est sine pluuia, qui gloriatur pollicendo, & nihil præstat.

Arbores autumnales infrugiferæ, bis emortuæ & eradicatæ.

Hæc allegoria nihil aliud vult quàm superior. Falsi doctores, inquit, sunt veluti arbores autumnales, hoc est, vt interpretatur, infrugiferæ. Sunt enim arbores, quæ in au-

in autumno videntur fructus polliceri, ſed tantum inanem ſpem faciunt. Nam & mortuæ ſunt, & nullam firmam radicem egerunt.

Vndæ efferatæ maris, deſpumantes ſua ipſorum dedecora.

Hoc eſt, vt Petrus ait, faſtuoſa vanitatis verba ſonant, & cùm ſe ipſos omnis laſciuiæ & libidinis genere polluunt, ineſcant etiam alios cupiditatibus carnis, ſed de his plura vide 2. Pet: 2.

Stellæ erraticæ.

Hoc eſt, micant in tenebris, ſed imprudentes in naufragium pertrahunt, dum eos ſequuntur. Metaphora videtur ſumta à nautis, qui cùm in tenebris nauigant, ſæpe erraticas ſtellas pro fixis ſequentes ſe ipſos perdunt.

Quibus caligo tenebrarum in æternum ſeruata eſt.

Apertè notat futurum ſupplicium illuſorum de quibus agit. Seruata eſt, inquit, caligo tenebrarum, id eſt, denſiſſimæ

tenebræ. Priuati enim luce Dei ſuſtinebunt horribiles pœnas.

Prophetauit etiam de ipſis ſeptimus ab Adam Enoch dicens: Ecce uenit Dominus cum ſanctis millibus ſuis, ut ferat iudicium aduerſus omnes, & redarguat, quicunq; ex ipſis ſunt impij de factis omnibus, quæ impij patrarint, deq; omnibus duris, quæ locuti fuerint aduerſus ipſum peccatores impij

Maioris comminationis gratia teſtimonium Prophetæ Enoch adducit aduerſus omnes impios. Idq; primum in genere, deinde in ſpecie aduerſus doctrinæ corruptores & falſos prophetas, qui locuti fuerint aduerſus Deum. Siue autem hoc dictum Enoch fuerit ad poſteros ſiue ſcripto traditum, ſiue petitum ſit ex aliquo ſcripto, quod iam non extat, parum refert. Nos autem certò ſtatuimus Apoſtolum noſtrum teſtimonium certum & minimè fictum adduxiſſe. Quòd autem hic Enoch

fuerit

fuerit ſeptimus ab Adam, liquet ex genealogia decem Patrum, quæ texitur Geneſ. 5. Adiecit autem Iudas ſeptimum ad differentiam Enoch, tertij ab Adam, qui fuit filius Cain. Enoch autem, cuius hîc fit mentio, ante diluuium, vt Helias poſt diluuium viuus in cœlum translatus eſt. Horum translatio teſtimonium eſt conſenſus doctrinæ, de vita & ſalute æterna conſequenda, propter Chriſtum mediatorem.

Hi ſunt murmuratores, queruli, in cupiditatibus ſuis ambulantes, & os eorum loquitur prętumida, admirantes perſonas utilitatis gratia.

Multa vitia ſeu cohærentia falſorum doctorum extremi temporis, enumerat, ipſiſſima carnis opera, adeo vt planè appareat, quòd prorſus ſpiritui Dei vacui ſint, fruſtraq́ glorientur de fide & Euangelio.

Murmuratores ſunt, qui nec de ſe ipſis nec de alijs rectè iudicant, proprio iudicio ſe alijs præponunt, quod eſt ſuperbiæ. Eodem

dem iudicio peruerſo aliorum fortunis, dignitatibus & honoribus inuident, quod eſt inuidiæ. Cùm igitur murmuratores hi & ſuperbi & inuidi ſint, totam Legem Dei malignè abijciunt. Nam nec Deo ſuum honorem tribuunt, nec hominem vero complectuntur amore.

Queruli, græcè μεμψίμοιροι, ſunt, qui de ſua conqueruntur parte, ſua ſorte non contenti, vt qui ſe vel honore debito, vel digno officij gradu, vel iuſto præmio fraudari, vel etiam ſe onere in vocatione ſua grauari putant.

Hoc vitium μεμψιμοιρία, quod ex ſuperbia proficiſcitur, parit in dictis etiam tumorem quendam, ut facilè uel inde ipſorum malitia agnoſci poſsit. Verùm quia ad honores & facultates peruenire non poſſunt ſua virtute, adulantur diuitibus & potentioribus, quò ipſorum autoritate aliquando emergant. Hos dicit ambulare in ſuis cupiditatibus. Nam quicquid ſuadet illorum auaritia, κενοδοξία & voluptas, hoc faciunt. Nam hi tres affectus, vt rectè ab veteribus matres dicuntur omnium malorum: Ita ab ijſdem ap-

pellan-

pellantur iustissimè nouercæ omnium virtutum.

Vos autem dilecti, memores estote uerborum, quæ prædicta fuerunt ab Apostolis domini nostri Iesu Christi.

Vt Petrus ad scripta Pauli suos remittit: Ita Iudas noster scripta Apostolica, quæ tum in manibus piorum fuerunt, nobis commendat. Hinc apparet plerosque Apostolos obiisse, cùm hanc Epistolam scriberet Iudas. Nos proinde exemplo veteris Ecclesiæ in honore habeamus Apostolorum scripta. Quòd autem Iudas ad Enoch, Prophetas & Apostolos remittat suæ Epistolæ lectores, significat omnium summum esse consensum, vt qui ex eodem fonte suam hauserint doctrinam. Confutantur præterea hoc loco, qui vocale verbi ministerium abolere conantur.

Quòd scilicet dixerunt uobis, in extremo tempore futuros

irri-

irrisores, qui in impijs suis cupiditatibus incedant.

Hoc & Petrus ex Pauli scriptis discendum esse monet. Irrisores vocat eos, qui omnem religionem salsè derident, quod ideo faciunt, vt sibi liberum esse videatur, iuxta carnis desideria viuere.

Hi sunt, qui seipsos segregant.

Falsi doctores segregant seipsos à vera Ecclesia, nunc viciando doctrinæ substantiam, nunc nouam comminiscendo doctrinæ formam, interdum alia vitæ instituta sectando, nonnunquam etiam ceremonias sine graui causa mutando. Hæc partim ex insidijs Diaboli, partim ex superbia & petulantia ingeniorum proueniunt.

Contrà commendatur pijs hoc dicto, serium doctrinæ cœlestis studium, vt tueantur doctrinæ puritatem, & sanctam coniunctionem in Ecclesia colant. Conseruatur autem doctrinæ puritas, si apud ipsos fontes

fontes Propheticorum & Apostolorum scripta maneamus, si doctrinæ fundamentum rectè teneamus & firmum, & si eandem formam doctrinæ, quantum quidem ad fundamentum attinet, sequamur. Nihil ergo nec in substantia, nec in fundamento doctrinæ cœlestis est illi mutandum, cui cordi est doctrinæ puritas. Huc spectat optimum & vtilissimum primitiuæ Ecclesiæ consilium, quo institutum est, vt integra doctrinæ forma, quam vocabant Catechismum, proponeretur, quæ non modo in publicis concionibus recitabatur, sed etiam reposcebatur ab auditoribus, vt propagarentur vnà cum sententijs, certæ verborum formæ, certæ definitiones & diuisiones rerum. Ad hunc vsum tradita sunt symbolum Apostolicum, & Nicenum. Ad hunc vsum in scholis & in templis, vbi piæ reformatæ sunt Ecclesiæ, certa forma doctrinæ traditur. Sed potest hîc aliquis obijcere, liberum esse verbis quibusuis vti, modo nulla in doctrinæ substantia fiat mutatio. At ego nunquam liberum esse dixero, quod magis facit ad destructionem quàm ad ædificationem. Habemus enim, vt Paulus ait, potestatem non ad destructionem, sed ad ædificatio-

nem.

nem. Huc facit quòd μόρφωσιν doctrinæ in Iudæis commendat Apostolus Rom: 2. & suo Timotheo præcipiat, ne permittat vt quisquam ἑτεροδιδασκαλῇ, quod sanè & ad doctrinæ substantiam, & formam pertinet. Præcipit etiam vt retineat typum doctrinæ à se acceptum.

Basilius magnus in quadam epistola ad Neocæsariensem testatur, se certam formam, quam puer dicit, perpetuò secutum fuisse. Ita enim scribit: Meæ fidei euidens demonstratio est, quòd à laudatissima muliere Macharia (quæ ex vestra vrbe venerat) nutrice mea institutus sum, à qua didici beatissimi Gregorij verba, quæ illa quidem diligenter conseruabat, ijsque me puerum finxit & formauit. Postea vero, cùm per ætatem accessisset iudicium, peragraui magnam terræ partem atque maris, si quos inueni, qui iuxta pietatis traditam regulam incederent, hos & patres æstimauimus, & duces animarum nostrarum in via, quæ ad Deum ducit, fecimus, & vsque ad hanc horam gratia eius, qui nos vocauit sancta vocatione in cognitionem sui, aliam doctrinam non nouimus. Hactenus Basilius.

Ad

Adhæc diſſimiles verborum formæ, diſſimiles definitiones etiam, vbi res non diſcrepant propemodum, vt in cantu diſſonum quiddam καὶ ἀνάρμοσον faciunt, vt taceam diſſimilitudinem ſæpe parere nouas & abſurdas opiniones. Poſtremò etiam exemplũ eſt periculoſum. Nam qui à recepta verborum forma & comprobata graui autoritate diſcedunt, ſæpe gignunt nouas opiniones, ſicut diſputationes Pelagij, Arrij & aliorum teſtantur, nec deſunt noſtro ſeculo triſtia exempla, quæ potius ſilentio præterire, quàm recitare volo. Deus det nobis, qui eundem Chriſtum colimus, vt eodem etiam ſpiritu ſapiamus, atq; ita conſentiamus in doctrinæ puritate, vt integra doctrina ſine corruptelis ad poſteritatem tranſmittatur. Nam vbi pura eſt doctrina, vna docendi forma, illic quoq; ſancta viget concordia, in qua ſingulos ita vitam inſtituere oportet, vt aliqua parte ſuorum laborum conferant aliquid operæ ad ornandam gloriam Chriſti. Hic ſcopus eſſe debet præcipuus omnibus hominibus. Nam ad hunc finem conditi ſumus, vt per nos Deus innoteſcat, ad hunc finem redemti ſumus, vt Deum ipſum purè colamus, quod ſanè fieri

non poteſt, niſi puritas doctrinæ & ſancta concordia retineatur.

Animales, ſpiritum non habentes.

Hæc deſcriptionis pars omnium hæreſium cauſam aperit. Eſt enim hæreſios fons, quòd homines ſpiritu Dei non præditi in rerum diuinarum iudicatione, carnis intelligentiam & iudicium rationis ſequuntur. Nam animales ſunt, vt ipſe Apoſtolus interpretatur, qui ſpiritum non habent. Hîc per ſpiritum neceſſe eſt intelligere, non veteris hominis ſpiritum, ſed noui, hoc eſt, Spiritum ſanctum. Homo proinde totus cum omnibus ſuis facultatibus inferioribus & ſuperioribus ψυχικὸς eſt. Quatenus igitur noua luce ſpiritus non eſt illuminatus, dicitur ψυχικὸς, (1. Corinth: 15.) animalis. ψυχικὸν enim opponit Paulus ſpirituali (1. Corinth: 2.) ψυχικὸς, inquiens, homo, non capit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. Inferiora enim (vt inquit Ambroſius) non capiunt ſuperiorum conſilia. Proinde hæretici, cùm ſpiritu Dei deſtituuntur, non poſſunt loqui & facere, niſi quæ ſunt inimica Deo. Roman: 8. φρόνημα enim carnis inimici-

tia eſt

tia eſt cum Deo. Complectitur autem φρόνημα ὁρμὴν & λόγον, adeoque quicquid eſt in homine nondum renato, & verbo Dei docto.

Vos autem dilecti ſanctiſsimæ ueſtræ fidei ſuperſtruentes uos ipſos, in Spiritu ſancto orantes: Alij alios in caritate Dei conſeruate, expectantes miſericordiam Domini noſtri Ieſu Chriſti in uitam æternam, & alios quidem habito delectu commiſeramini, alios uerò terrore ſeruate ex flamma rapientes, odio habentes etiam eam tunicam, quæ à carne commaculata eſt.

Hæc exhortatio loco concluſionis eſt præſentis Epiſtolæ, eſtq; admodum apta. Poſtquam enim dehortatus eſt pios à falſis doctoribus, oportunè hortatur Apoſtolus eoſdem, ad ea officia, per quæ in ſana doctrina ſecuri conſeruari poſſunt. Quoniam autem hæc exhortatio præci-

pua officia Christianæ vitæ continet, eam in certas hypotheses retexam, quò distinctius appareat, quid doctrinæ & admonitionis contineat, sunt itaque sex huius exhortationis hypotheses.

PRIMA, pij se ipsos superstruant sanctissimæ fidei, hoc est, crescant in cognitione doctrinæ, & sumant quotidiana incrementa fidei. Hæc enim duo natura coniuncta sunt. Nam pro modulo cognitionis, augetur fiducia. Vocat autem fidem sanctissimam, primum propter firmitudinem doctrinæ, deinde propter effectum. Sanctos enim efficit, cùm per eam nascimur filij Deo, præterea dicitur sancta fides, quia operatione Sancti spiritus in nobis concipitur ad prædicationem verbi.

SECVNDA, pij in Spiritu sancto orent, hic est proximus fidei fructus, quo synecdochicôs intelligitur pietas erga Deum. Nam oratio ex fide profecta, præcipua cultus Dei pars est.

TERTIA, pij alij alios in caritate Dei conseruent. Quemadmodum fides in prima tabula, pietatem erga Deum: Ita in secunda caritatem erga proximum gignit. Vbi ergo nec pietas erga Deum conspicitur,

tur, nec caritas erga proximum, ibi planè viua & vera fides nulla est.

QVARTA, pij expectent misericordiam Domini nostri Iesu Christi in vitam æternam, quia multa dura perferenda sunt Christianis in hac vita, quibus tanquam igni exploratur eorum fides, præcipit Apostolus, vt in omnibus aduersis & prosperis proponant sibi misericordiam Domini nostri Iesu Christi, atque adeo vitam æternam, in qua omnia nostra officia & afflictiones compensabuntur. Quicunque enim iudicium Dei solum intuentur in afflictionibus, nequaquam possunt subsistere, sed vel irascuntur Deo, vel desperant de venia, quare vtrunque coniungi oportet, videlicet iudicium Dei iustè punientis, & misericordiam eiusdem in iudicio. Nam ideo punit, vt locus sit misericordiæ.

QVINTA, pij alios quidem habito delectu commiserentur, alios verò terrore seruent, è flamma eos rapientes. Hac hypothesi docet Apostolus, quomodo agendum sit cum fratribus, quorum duo genera facit, alij enim minus, alij magis in vita & moribus delinquunt. Illi lenius tractandi sunt, & cum commiseratione eri-

gendi. Hi quia in ipſa flamma periculorum verſantur, denunciato periculo, & incuſſo terrore caſtigandi ſunt acrius.

SEXTA, pij odio habeant eam tunicam, quæ à carne commaculata eſt. Hæc hypotheſis allegorica ſumta eſt à lege Moſis, qua interdictum erat, ne morticina tangerent Iudæi, aut veſtes attingerent maculatas morticino. Quare ſignificatur abſtinendum eſſe à peccatorum hominũ (quales ſunt falſi doctores, blaſphemi, hypocritæ, & ſcelerati) conuerſatione. Qui vt ſpiritualiter ſunt mortui: ita ſua contagione inficiunt eos, cum quibus conuerſantur, iuxta Salomonis dictum: Qui picem tetigerit, inquinabitur ab ea. Et qui communicat ſtulto, ſimilis ei efficitur. Et in Pſalmo 17. dicitur: Cum peruerſo peruerſus eris. Et Paulus ex Menandro, φθείρουσιν ἤθη χρηστ' ὁμιλίαι κακαί.

Cæterùm ei, qui poteſt uos ſeruare à peccato immunes, & ſtatuere in conſpectu gloriæ inculpatos, cum exultatione, ſoli ſapienti Deo ſaluatori noſtro, gloria, & magnificentia, & imperium,

perium, & poteſtas, & nunc et in omnia ſecula amen.

Claudit Epiſtolam δοξολογίᾳ, vnde monemur, noſtri officij eſſe, ad mentionem beneficiorum Dei ad laudes Dei prorumpere. Hic locus cū eo, qui paulò antea proceſſit, conferendus eſt, ne quis hoc inter ſe pugnare exiſtimet. Suprà dixit, Superſtruite vos ſanctiſſimæ fidei, & ſeruate vos in caritate Dei. Hîc autem Deo tribuit ſoli hanc gloriam, quòd nos à peccatis immunes ſeruare poſſit. Si nos id poſſimus facere, cur Deo tribuitur? Si ſolus Deus id facit, cur nobis aſcribitur? Hæc duo videntur ſimul ſtare non poſſe ſine contradictionis implicatione. Si ſolus Deus nos immunes à peccato ſeruat, rectè videntur quidam omne ſtudium & conatum auferre hominibus, etiam renatis, voluntatem hominum omnino paſſiuè ſe habere ad omnia pietatis exercitia pronunciantes. Contra verò, ſi homini relinquitur pręſtandi facultas, aliquid humanis viribus tribuendum eſſe videtur.

Sed hæc antilogia hoc pacto reconcilianda eſt. In renatis voluntas hominis reformata eſt ſpiritu Dei. Quare ſalutaria,

quæ non voluit per naturam ante regenerationem, iam regeneratus vult per gratiam, atq; ideo, quia diuinitus datur ea facultas, omnis profectus noster in pietate Deo ascribendus est. Et quia hanc facultatem donatam habemus, non debemus segnescere, sed magis magisq; excitare donum quod accepimus, cum gratia spiritus Dei, voluntas & mutata & reformata prius, & deinde adiuta, potest aliqua Deo grata imperare. Huc pertinet illud Bernardi: Bona voluntas comitatur gratiam.

De vsu particulæ AMEN, hoc teneatur. Particula amen, vsum habet in precationibus, in votis, in approbationibus, in promissionibus & in asseuerationibus. In precationibus est fidei obsignatio. In votis est affectus comprecantis signaculum. In approbationibus est consensus testificatio. In promissionibus est rerum promissarum certificatio. In asseuerationibus adhibetur, vt Basilius ait: εἰς βεβαίωσιν τῶν ῥηθησομένων καὶ πληροφορίαν τῶν ἀκουόντων, hoc est, vt fides eorum, quæ dicuntur, fiat auditoribus.

FINIS.